

OULUN YLIOPISTO
UNIVERSITY of OULU

KAATTARI LAURA

“Osais tukea jokaista lasta siinä, minkälaisii ne on.” Vanhempien käsityksiä vanhemmuudesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä sekä saamastaan tuesta vanhemmuudelleen

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Varhaiskasvatuksen koulutus
2015

Kasvatustieteiden tiedekunta
Faculty of Education

Tiivistelmä opinnäytetyöstä
Thesis abstract

Varhaiskasvatuksen koulutus		Tekijä/Author Kaattari Laura	
Työn nimi/Title of thesis "Osais tukea jokaista lasta siinä, minkälaisii ne on." Vanhempien käsityksiä vanhemmuudesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä sekä saamastaan tuesta vanhemmuudelleen			
Pääaine/Major subject Kasvatustiede, erityisesti varhaiskasvatus	Työn laji/Type of thesis Pro gradu-tutkielma	Aika/Year Kesäkuu 2015	Sivumäärä/No. of pages 78+3
Tiivistelmä/Abstract Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia vanhempien käsityksiä vanhemmuudesta ja vanhemmuuteen vaikuttavista tekijöistä, sekä selvittää, mistä vanhemmat saavat tukea vanhemmuuteensa. Koska vanhemmuutta toteutetaan hyvin erilaisissa perheissä, tutkimuksessa selvitetään myös, mitä tarkoitetaan perheellä. Tavoitteena on avata sitä kontekstia, jossa vanhemmuutta toteutetaan. Taustateoriaan on koottu erilaisiin perhemuotoihin, perheen historiaan, kasvatustyyliin sekä vanhemmuuteen vaikuttaviin tekijöihin liittyvää teorialtietoa. Tutkimus on luonteeltaan kvalitatiivinen ja metodologisena lähestymistapana on käytetty fenomenografiaa, joka soveltuu hyvin ihmisten käsitysten tutkimiseen ja kuvaamiseen. Tutkimuksen aineisto on kerätty teema-haastattelujen avulla keväällä 2013. Haastateltavina oli kuusi vanhempaa, joilla oli alle kouluikäisiä lapsia. Haastateltavat olivat monikuluttuurisen perheen, ydinperheen, maahanmuuttajaperheen, uusperheen, yksinhuoltajaperheen sekä erityislapsen perheen vanhempia. Tutkimuksen aineisto on analysoitu käyttäen fenomenografista analyysimenetelmää. Tutkimuksessa selviää, että vanhempien käsitykset vanhemmuudesta jakaantuvat neljään ylätason kategoriaan: lapsikeskeisyyteen, vastuunottoon lapsen hyvinvoinnista, yhdessäoloon ja rakkauteen sekä lapsen käytöksen kontrollointiin. Vanhempien käsitykset vanhemmuuteen vaikuttavista tekijöistä jakaantuvat myös neljään ylätason kategoriaan, jotka ovat vanhempaan liittyvät tekijät, lapseen liittyvät tekijät, vanhemman oma kehityshistoria ja kasvatuksen päämäärät. Vanhempien käsitykset vanhemmuuden tuen lähteistä jakaantuvat kahteen ylätason kategoriaan: virallisiin ja epävirallisiin tuen lähteisiin. Tutkimuksen johtopäätösten mukaan vanhemmuus on monitahoinen ilmiö, josta jokaisella tutkittavalla on oma, subjektiivinen käsityksensä. Vanhempien käsitysten mukaan vanhemmuus on läsnäoloa ja rakkauden osoittamista sekä toisaalta rajojen asettamista lapselle. Vanhempien käsityksistä vanhemmuudesta on löydetävissä sekä auktoritatiiviselle että autoritaariselle kasvatustyyliille ominaisia piirteitä. Vanhemman oma kehityshistoria ja kasvatukselle asetetut tavoitteet vaikuttavat vanhempien käsitysten mukaan merkittävässä määrin vanhempana toimimiseen. Myös työ ja parisuhde ovat tärkeässä roolissa vanhempana toimimiseen vaikuttavina tekijöinä. Vanhemmuuteen on saatavilla tukea, vaikkakin virallisista lähteistä saatu tuki liittyy vanhempien käsitysten mukaan enimmäkseen lapsen kehitykseen ja perheen arkisiin toimintoihin. Päivähoito ja lastenneuvola ovat vanhempien käsitysten mukaan tärkeimmät viralliset tuen lähteet. Nimenomaan vanhemmuuteen saatu tuki koetaan vähäiseksi, ja sitä saadaan enemmän epävirallisilta tahoilta, kuten vertaisryhmätoiminnasta. Tutkimukseen osallistui kuusi vanhempaa, joten tutkimukseen osallistuneiden vanhempien käsityksistä ei voida tehdä yleistyksiä, jotka koskisivat tietyn perhemuodon perheitä tai ylipäätään suurta joukkoa vanhempia. Tutkimuksen tulokset ovat kuitenkin suurelta osin aiempien tutkimusten kanssa samassa linjassa. Tutkimuksen kulku on selostettu tarkkaan ja raportointi on tehty huolellisesti ottaen mukaan jokainen tutkimuksen vaihe. Teeman henkilökohtaisuus ja käsitysten subjektiivisuus ja muuttuvuus tuottavat haasteita tutkimuksen luotettavuuden arvioinnille.			
Asiasanat/Keywords fenomenografia, kasvatus, käsitykset, perhe, vanhemmuuden tukeminen, vanhemmuus			

Sisältö

1	JOHDANTO.....	1
2	PERHE	3
2.1	Perheen historiaa	4
2.2	Moniääninen perhe	6
3	VANHEMMUUS	9
3.1	Vanhemmukseen vaikuttavat tekijät.....	10
3.1.1	<i>Vanhemman ominaisuuksien vaikutukset vanhemmuuteen.....</i>	<i>11</i>
3.1.2	<i>Lapsen ominaisuuksien vaikutukset vanhemmuuteen</i>	<i>12</i>
3.1.3	<i>Ympäristötekijöiden vaikutukset vanhemmuuteen</i>	<i>13</i>
3.1.4	<i>Kasvatustehtävien ja -tavoitteiden vaikutukset vanhemmuuteen</i>	<i>14</i>
3.2	Vanhemmustyylit vanhemmuutta ohjaavina tekijöinä	15
3.3	Vanhemmouden tukeminen	19
4	TUTKIMUSKYSYMYKSET	23
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	24
5.1	Fenomenografinen tutkimusote.....	24
5.2	Tutkimuksen aineistonkeruu	25
5.3	Aineiston käsittely ja analyysi	29
6	TUTKIMUKSEN TULOKSET	34
6.1	Vanhempien käsitykset vanhemmuudesta	34
6.1.1	<i>Vanhemmuus on lapsikeskeistä</i>	<i>34</i>
6.1.2	<i>Vanhemmuus on vastuunottoa lapsen hyvinvoinnista</i>	<i>35</i>
6.1.3	<i>Vanhemmuus on yhdessäoloa ja rakkautta</i>	<i>36</i>
6.1.4	<i>Vanhemmuus on lapsen kontrollointia</i>	<i>38</i>
6.2	Vanhempien käsitykset vanhempana toimimiseen vaikuttavista tekijöistä.....	39
6.2.1	<i>Vanhempaan liittyvät tekijät.....</i>	<i>39</i>
6.2.2	<i>Lapseen liittyvät tekijät</i>	<i>41</i>
6.2.3	<i>Vanhemman oma kehityshistoria.....</i>	<i>43</i>
6.2.4	<i>Kasvatuksen päämäärät</i>	<i>45</i>
6.3	Vanhempien käsitykset saamastaan tuesta vanhemmuudelleen.....	47
6.3.1	<i>Viralliset tuen lähteet</i>	<i>48</i>
6.3.2	<i>Epäviralliset tuen lähteet.....</i>	<i>51</i>
7	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS	54
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	57
8.1	Vanhemmuus on läsnäoloa ja kontrollia	57

8.2	Vanhemmuus on monien tekijöiden summa	59
8.3	Tukea vanhemmuuteen on saatavilla	63
8.4	Onko perhemuodolla vaikutusta vanhemmuuteen?	65
9	POHDINTA.....	68
	LÄHTEET	71
	LITTEET	

1 JOHDANTO

Tämä tutkimus sai alkunsa siitä, kun silmiini osui keväällä 2011 Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen internet-sivuilla uutinen, joka oli otsikoitu ”Vanhemmuuteen hankala saada tukea lapsiperheiden palveluista”. Alun perin tutkimuskohteeni oli vanhemmuuden tuki, mutta matkan varrella tutkimukseni päätyi käsittelemään vanhemmuutta laajemmin. Tässä tutkimuksessa mielenkiinnon kohteena ovat vanhempien käsitykset vanhemmuudesta ja vanhempana toimimiseen vaikuttavista tekijöistä sekä vanhempien saama tuki vanhemmuudelleen. Vanhemmuutta ilmiönä lähestytään erilaisten perheiden kautta. Työssäni lastentarhanopettajana olen törmännyt hyvin erilaisiin perheisiin sekä rakenteeltaan ja dynamiikaltaan että perhekulttuuriltaan. Perheet kohtaavat erilaisia haasteita ja käsittelevät niitä eri tavoin. Erilaiset perhemuodot lisääntyvät ja yleistyvät tuoden uusia näkökulmia myös vanhemmuuteen ja vanhempana toimimiseen sekä vanhemmuuden tukemiseen.

Vanhemmuutta, vanhempana toimimista sekä vanhemmuuden vaikutusta lastenkasvatuksen tapoihin ja tyyliin on tarkasteltu etenkin psykologisessa tutkimuksessa jo 1900-luvun alkupuolelta saakka (Holden & Miller, 1999, s. 225–226). Vanhemmuutta on lähestytty hyvin erilaisista teoreettisista viitekehyksistä käsin ja sitä kautta vanhemmuus on myös tullut määritellyksi monin eri tavoin: eri käsitteillä kuvataan usein samaa tai ainakin hyvin samantyyppistä ilmiötä ja toisaalta samoja käsitteitä käytetään kuvaamaan eri asioita. Esimerkkejä näkökulmista ja teoreettisista viitekehyksistä ovat muun muassa kiintymystyyli, vanhemmuustyyli, vanhempi-lapsi kommunikaatio, kasvatuskäytännöt, vanhemmuuteen liittyvät uskomukset ja käsitykset, vanhemmuuden stressi ja niin edelleen. (Aunola, 2005, s. 356–357; ks. myös Kivijärvi, Rönkä ja Hyväluoma, 2009, s. 48.)

Suomessa on tehty jonkin verran tutkimuksia, joissa on lähestytty vanhemmuutta eri näkökulmista. Suuri osa vanhemmuustutkimuksesta on kuitenkin ollut ns. ongelmakeskeistä keskittyen erityistä tukea tarvitseviin perheisiin. Vanhemmuuden jokapäiväinen arki kahden vanhemman perheissä on kiinnostanut tutkijoita vähemmän. (Malinen, Sevón & Kinnunen, 2006, s. 345–346.) Tutkimusta on kuitenkin tehty muun muassa kotikasvatuksesta (esim. Pulkkinen 1977), vanhemmuuden malleista (esim. Hoikkala 1993), vanhemmuuden ja yhteiskunnallisen kasvatuksen suhteesta (esim. Alasuutari 2003), sekä kasvatuskäsityksistä (esim. Tiilikka 2005). Erilaisia perhetutkimukseen liittyviä hankkeita on ollut käynnissä etenkin Jyväskylän yliopiston Perhetutkimuskeskuksen alaisuudessa, ja hankkeiden pohjalta

on tehty useita tutkimuksia liittyen vanhemmuuteen (esim. Malinen 2011, Sevón 2009). Isyystutkimuksen myötä myös isien ääni vanhempana on noussut vahvemmin esiin (esim. Huttunen 1994, 2001; Mykkänen 2010; Eerola 2015). Myös erilaiset perhemuodot ovat saaneet kiinnostusta osakseen, ja 2010-luvun aikana on tutkittu muun muassa sateenkaariperheitä (esim. Moring 2013), uusperheitä (esim. Broberg 2010; Väänänen 2013) ja yksinhuoltajaperheitä (esim. Tuovinen 2014).

Perhe rakentuu vanhempien parisuhteen sekä vanhempien ja lasten välisten suhteiden varaan (Jallinoja, 2000, s. 11, 189). Lapset ovat tärkeässä roolissa perheen vuorovaikutussuhteiden rakentumisessa. Vanhempien ja lasten välinen suhde on vastavuoroinen. Vanhemmille asetetaan odotuksia liittyen lasten hoitoon ja kasvatukseen. (Broberg & Tähtinen, 2009, s. 157–158.) Lasten temperamentit ja ominaisuudet eroavat toisistaan, joten on tärkeää huomioida, että vanhemmat ovat erilaisissa tilanteissa vanhemmuuden muotoutumisessa ja toteuttamisessa. (Malinen, Sevón & Kinnunen, 2006, s. 356.) Nykyvanhemmuudelle on tyypillistä, että auktoriteettiasema suhteessa lapseen täytyy saavuttaa ja arvovalta täytyy hankkia, pelkkä aikuisuus ei oikeuta aikuista määrittämään lapselle rajoja. (Korhonen, 2002, s. 57–58.)

Tämä tutkimus käsittelee siis vanhempien käsityksiä vanhemmuudesta ja vanhempana toimimiseen vaikuttavista tekijöistä sekä vanhempien saamaa tukea vanhemmuudelleen. Tutkimukseni jakautuu yhdeksään päälukuun. Toisessa luvussa kuvaan perhettä ja käsittelen lyhyesti perheen historiaa. Kolmannessa luvussa käsittelen vanhemmuutta ja vanhemmuuden tukemista. Neljännessä luvussa avaan tutkimustehtävät. Viidennessä luvussa kerron tutkimuksen toteuttamisesta ja metodologisista valinnoista. Kuudes luku sisältää tutkimuksen tulokset. Seitsemännessä luvussa arvioin tutkimuksen luotettavuutta. Kahdeksannessa luvussa teen yhteenvedon tutkimuksen tuloksista ja esittelen johtopäätökset. Yhdeksännessä luvussa pohdin tutkimusprosessini kulkua ja tutkimusaiheittani yleisellä tasolla.

2 PERHE

Perhe voidaan määritellä yhtä monella tavalla, kuin on määrittelijöitä. Tutkimukseni kannalta merkittävää on se, että tutkin erilaisissa perheissä eläviä vanhempia, ja tutkijana olen velvollinen määrittelemään, mitä perheellä tarkoitetaan ja mitä erilaiset perhemuodot pitävät sisällään. Seuraavaksi esittelen lyhyesti perheeseen liittyviä merkittävimpiä yhteiskunnallisia muutoksia Suomessa alkaen 1900-luvun ensimmäisiltä vuosikymmeniltä. Vanhemmuutta ja perhettä tutkittaessa on tärkeää tietää, millaisessa viitekehyksessä nämä teemat ovat milläkin vuosikymmenellä näyttäytyneet.

Jallinojan (1985) mukaan perhe voidaan määritellä rakenteellisesti (jäseniensä summana), asumismuotona (yhteisessä taloudessa asuvat) tai funktionalistisesti eli yhteisönä, jossa jokaisella jäsenellä on tietty tehtävänsä ja jäsenillä lisäksi keskenään erilaisia suhteita (esim. sukupuolielämä, lasten kasvattaminen, taloudellinen yhteistyö). Kun pyritään määrittelemään perhe käsitteenä, pyrkivät objektiiviset, perheen ulkopuolelta tehdyt määritelmät ja subjektiiviset, ihmisen henkilökohtaisiin tunteisiin perustuvat määritelmät sekoittumaan. Jallinoja näkee perheen sosiaalisena yhteisönä, johon kuuluu vähintään kahden peräkkäisen sukupolven edustajia ja joissa lasten olemassaolo on keskeinen tekijä, jäsenet ovat sitoutuneet toisiinsa ja useimmiten asuvat yhdessä. (Jallinoja, 1985, s. 6-7.)

Jallinojan määritelmä on edelleen, 30 vuotta myöhemmin, paikkansapitävä, vaikkakin perhe on kohdannut monenlaisia muutoksia viimeisten vuosikymmenten aikana. Vuonna 2007 julkaistun Perhebarometrin tulosten mukaan ydinperhe on edelleen vahvassa asemassa, vaikkakin muut perhemuodot ovat nousemassa sen rinnalle. Kyseisen tutkimuksen mukaan perheen määrittely ei ole vuosikymmenessä (vuodesta 1997 vuoteen 2007) juurikaan muuttunut, vaan perheen määrittäjinä toimivat edelleen lapset, parisuhde ja sukulaisuus. Perheen muodostivat Perhebarometriin vastanneiden mielestä mies ja nainen sekä heidän lapsensa tai yksi vanhempi ja lapset. Hyväksyntä erilaisia perheitä ja parisuhteita kohtaan on kasvanut ja avoliitosta on tullut lähes tasavertainen muoto avioliiton rinnalle. Erityisen haasteelliseksi Perhebarometriin osallistuneet kokivat uusperheen määrittelyn. Yhä useammin kokemus perheestä on subjektiivinen: perhe on se, minkä yksilö kokee perheekseen. (Paajanen, 2007, s. 28, 84.)

Tässä tutkimuksessa tarkastelen perhettä Jallinojan määritelmän mukaisesti sosiaalisena yhteisönä, mutta pyrin huomiomaan jokaisen perhemuodon ominaispiirteet. Seuraavissa alaluvuissa käsittelen perheen historiaa ja tämän tutkimuksen kannalta oleellisia erilaisia perhemuotoja.

2.1 Perheen historiaa

Alkuaan 1800-luvulla porvarillisena elämäntapaihanteena syntynyt ydinperheideaali vakiintui 1920–1930-luvuilla kaikille suomalaisille tarjotuksi elämäntavan malliksi (Nätkin, 2003, s. 18). Lapset olivat sosiaalinen ja taloudellinen turva niin maataloustöiden kuin vanhuuden ja sairauden varalle. Tultaessa 1930-luvulle perheiden keskimääräinen lapsimäärä pieneni viidestä kolmeen. Lapsista aiheutuneet kustannukset kasvoivat, kun lapsityökielto ja koulu-pakko tulivat voimaan. Yhteiskunnassa huolestuttiin väestönkehityksen pysähtymisestä, ja alettiin kehittää erilaisia tukijärjestelmiä lapsiperheille. Toisen maailmansodan jälkeen lapsiperheiden määrä Suomessa kääntyi nousuun ja lapsilisien maksaminen osoittautui taloudellisesti erittäin raskaaksi. Tällöin perhepolitiikan kehittäminen pysähtyi vuosiksi. (Hiilamo, 2006, s. 5-6.)

1950-luvun Suomessa kasvatusta ei nähty muusta elämästä erillisenä. Lapset kasvoivat heitä ympäröivien ihmisten rinnalla työtä tehden, vanhemmuus oli emotionaalisesti etäistä ja lapsilla oli melko suuri itsemääräämisoikeus. Kasvatus ei ollut tavoitteellista toimintaa, vaan lasten ajateltiin kasvavan itsestään ja he saivat toimia vapaasti silloin, kun eivät olleet suorittamassa heille määrättyjä työtehtäviä. Lapsuus oli perhelapsuutta, jota ympäröi suku ja kyläyhteisö. Kasvatuksellisen auktoriteetin saavuttamiseen riitti se, että oli aikuinen. (Korhonen, 2002, s. 60–63.)

1960-luvulla alettiin maksaa ansiosidonnaista korvausta äitiyslomasta ja kehittää lasten päivähoitoa (Hiilamo, 2006, s. 6). Perinteisen ydinperheen rinnalle alkoi tulla uusia perhemalleja. Yhteiskunnassa alettiin vaatia erilaisten perhemuotojen ja parisuhteiden hyväksymistä. Tuolloin käytiin keskustelua esiaviollisista sukupuolisuhteista, avoliitosta ja avioerosta, myöhemmin naimattomuudesta, vapaaehtoisesta lapsettomuudesta ja lapsen hankkimisesta ”ilman miestä”. (Jallinoja, 2000, s. 228–229.) Radikaali naissukupolvi vaati 1960-luvulla oikeutta aborttiin ja syntyvyyden säännöstelyyn (Nätkin, 2003, s. 19).

Jallinoja (1985, 2006) puhuu individualistisesta ja familistisesta perhekäsityksestä. Individualistinen käsitys perheestä syntyi 1800-luvulla vaihtoehdoksi kirkon ja valtion vahvistamalle familistiselle ajattelulle. Individualistinen perhekäsitys pohjautuu ajatukseen, että jokainen ihminen on vapaa ja itsenäinen yksilö, jonka henkilökohtaiset tunteet, tarpeet ja pyrkimykset nousevat perheen edun yläpuolelle ja jota ei saa kahlita sosiaalisilla ja instituutio-naalisilla säännöksillä. Familismilla tarkoitetaan yksinkertaisimmin ilmaistuna perhemyön-teisyyttä; familistinen perhekäsitys pitää sisällään kotiäitiyden ja hyvän vanhemmuuden ko-rostamisen. (Jallinoja, 1985; Jallinoja, 2006.) Individualistisen perhekäsityksen nousu 1960-luvulta lähtien oli seurausta muun muassa tasa-arvon kehittymisestä ja naisten yksilöllisten oikeuksien kohentumisesta. Naiset eivät enää eläneet pelkästään perhettä varten, vaan alkoivat kaivata myös ”omaa aikaa”, josta nauttiminen alkoi näkyä muun muassa vapaan nuoruuden pitkittymisenä ja perheen perustamisen myöhentymisenä. (Jallinoja, 1998, s. 64.) Avo-liitot alkoivat yleistyä 1970-luvulta lähtien, ja avioerojen määrä lähti kasvuun vuonna 1988 voimaantulleen avioeron saamista helpottaneen avioliittolain muutoksen myötä (Haataja, 2009, s. 49–51).

Työn ja perhe-elämän yhdistäminen nousi yhteiskunnallisen keskustelun aiheeksi 1990-luvulla. Samaan aikaan Suomea koetteli laaja työttömyys ja toisaalta työelämän vaatimukset kasvoivat koko vuosikymmenen ajan. (Lammi-Taskula & Salmi, 2004, s. 30.) Perheille 1990-luku oli haasteellista aikaa, sillä joinakin vuosina jopa viidesosa vanhemmista koki työttömyyttä. Perheet säästivät niin ruoassa kuin vaatteissa, luopuivat hankinnoista ja matkustamisesta. Vanhemmuuteen lama vaikutti muun muassa lasten ja perheiden peruspalvelujen karsimisen kautta. Säästötoimet kohdistuivat esimerkiksi koululaisten terveystarkastuksiin, neuvolan perhevalmennuksiin ja lapsiperheiden kotipalveluun. Päivähoidossa ja koulussa aikuisten saatavuus väheni ryhmäkokojen kasvaessa ja sijaiskieltojen seurauksena. Vanhemmat kokivat uupumusta ja mielenterveyden ongelmia. Kovakourainen ja ailahtelevainen vanhemmuus lisääntyi ja erityisesti ahdistus verotti vanhemmuutta, jonka seurauksena lapset alkoivat oireilla. (Lammi-Taskula & Salmi, 2010; Solantaus, 2010.)

Jallinojan (2006) perheen murrosta vuosituhannen vaihteessa käsitellyssä tutkimuksessa havaittiin, että oli tapahtumassa muutos individualistisesta perhekäsityksestä familistiseen perhekäsitykseen. Familistisen perhekäsityksen vahvistuminen johti myös perheiden kannalta merkittäviin poliittisiin keskusteluihin ja päätöksiin. Isyyslomaa pidennettiin, kotihoidon-

tuesta keskusteltiin ja sitä kehitettiin, jotkut kunnat ottivat käyttöön kotihoidontuen kuntali-
sän. Poliittisen keskustelun keskipisteenä ei kuitenkaan ollut niinkään familistinen ideologia,
vaan raha. (Jallinoja, 2006, s. 9, 96–97, 223–231.)

Suomalaisen perhepolitiikan tavoitteena 2010-luvulla on ollut luoda turvallinen kasvuym-
päristö lapsille ja turvata vanhemmille aineelliset ja henkiset mahdollisuudet perheen perus-
tamiseen. Painopisteenä on ollut muun muassa työn ja perheen yhteensovittaminen, isyyden
vahvistaminen ja lapsiperheiden toimeentulon turvaaminen. (Lammi-Taskula & Karvonen,
2014, s. 14.)

2.2 Moniääninen perhe

Tässä tutkimuksessa määrittelen perheen ulkoisten tekijöiden perusteella. Kiinnostukseni
kohteena ovat ydinperhe, maahanmuuttajaperhe, uusperhe, monikulttuurinen perhe, erityis-
lapsen perhe sekä yksinhuoltajaperhe. Pyrin kuitenkin pitämään mielessä, että varsinaisesti
perheen määritelmä on kuitenkin yksilön subjektiivinen kokemus, eli jokainen tutkimukseen
osallistunut henkilö saa itse määrittellä, ketä hänen perheeseensä kuuluu.

Tilastokeskus ryhmittelee lapsiperheet seuraavasti: aviopari ja lapsia, avopari ja lapsia, äiti
ja lapsia, isä ja lapsia sekä rekisteröity pari ja lapsia. Tilastokeskuksen mukaan Suomessa
oli vuoden 2014 lopussa yhteensä 574 000 lapsiperhettä, joissa oli yhteensä 1 056 000 ala-
ikäistä lasta. Lapsiperheeksi määritellään sellainen perhe, jossa on vähintään yksi alle 18-
vuotias lapsi. Lapsiperheiden yleisin perhemuoto on edelleen avioparin perhe, joita on 60
prosenttia lapsiperheistä. Avoparien perheitä on 19 prosenttia lapsiperheistä. Lähes saman
verran on äiti ja lapsia -perheitä, joita on noin 18 prosenttia. Isä ja lapsia -perheitä on edelleen
hyvin vähän: pelkästään isä asuu lasten kanssa vain hieman alle 3 % perheistä.. Saman su-
kupuolen rekisteröity pari on vanhempina hieman yli 500 lapsiperheessä. (Perheet 2014.)

Ydinperheellä tarkoitetaan tavallisesti avioliitossa olevien äidin ja isän sekä heidän yhteis-
ten, biologisten lastensa muodostamaa perhettä. Nätkinin mukaan perhekeskusteluissa etsi-
tään jatkuvasti alkuperäistä, oikeaa ja luonnollista perhettä. Keskeinen käsite on vanhempien
heteroseksuaalisen parisuhteen ympärille kietoutuva ”ehjä ydinperhe”. Sen uskotaan olevan
paras perhemuoto lapsille. Ydinperheeseen liitetään luonnollisia ja oikeana pidettyjä ele-
menttejä, joita ovat vanhempien heteroseksuaalisen parisuhteen lisäksi muun muassa avio-
liitto, biologinen vanhemmuus sekä lasten ja vanhempien hierarkkinen suhde. (Nätkin, 2003,
s. 16–17.)

Maahanmuuttaja on Maahanmuuttoviraston määritelmän mukaisesti maasta toiseen muuttava henkilö. Maahanmuuttaja on yleiskäsite, joka koskee kaikkia eri perustein maahan muuttavia henkilöitä. Maahanmuuttajien määrää Suomessa voidaan arvioida useiden eri kriteerien, muun muassa äidinkielen ja kansalaisuuden perusteella. Kokonaan ulkomaalaisia perheitä eli sellaisia, joissa ainoa vanhempi tai molemmat puoliset ovat ulkomaisten kansalaisia, oli Tilastokeskuksen mukaan vuoden 2013 lopussa 32 000. (Perheet 2013.) *Maahanmuuttajaperheellä* tarkoitan tässä tutkimuksessa sellaista perhettä, jossa toinen tai molemmat vanhemmista ovat muuttaneet Suomeen jostakin muusta maasta. Muuttamisen syyllä ei sinänsä ole tutkimuksen kannalta merkitystä.

Uusperheellä tarkoitetaan avio- tai avoeron jälkeistä perhettä, jonka pohjana on uusi parisuhde, ja jossa on mukana lapsia puolisoitten aiemmista liitoista (Ritala-Koskinen, 2003, s. 121). Tilastokeskuksen määritelmän mukaan uusperheeksi kutsutaan perhettä, jossa on alle 18-vuotias vain toisen puolison lapsi ja perheen kaikki lapset eivät ole puolisoitten yhteisiä. Uusperheitä oli vuoden 2014 lopussa 9,1 prosenttia kaikista lapsiperheistä, ja uusperheissä eli kaikkiaan noin 109 000 lasta. (Perheet 2014.)

Monikulttuurisella perheellä tarkoitetaan useimmiten kahdesta eri kulttuurista muuttaneen aikuisen perhettä. Monikulttuurisia perheitä voidaan jaotella esimerkiksi seuraavan periaatteen mukaan: 1) perhe, joissa toinen vanhemmista puhuu asuin ympäristön kieltä 2) perhe, joissa molemmat vanhemmat puhuvat samaa vähemmistökieltä, mutta asuin ympäristön kieli on jokin muu tai 3) perhe, joissa molemmilla vanhemmilla on eri äidinkieli ja asuin ympäristön kieli on niistä molemmista poikkeava eli lapsi voi kehittyä kolmen kielen vaikutuspiirissä. (Oksi-Walter, 2009, s. 99.) Monikulttuurisella perheellä tarkoitan tässä tutkimuksessa sellaista perhettä, jossa perheen vanhemmat ovat lähtöisin eri kulttuureista ja heillä on eri äidinkieli.

Erityislapsen määritelmää ei sellaisenaan löydy teoriakirjallisuudesta. Erityisyys voi liittyä esimerkiksi kielelliseen kehitykseen, sosiaalis-emotionaalisiin vaikeuksiin, neurologisiin kehityshaasteisiin tai lapsen vammaan, kuten liikunta-, näkö- tai kuulovammaan. Myös pitkäaikaissairaudesta kärsivä lapsi saattaa tarvita erityistä tukea. (Pihlaja & Viitala, 2004.) *Erityislapsen perheellä* tarkoitan tässä tutkimuksessa sellaista perhettä, jossa perheen lapsi tarvitsee tukea kasvulleen ja oppimiselleen.

Yksinhuoltajaperheessä on yksi vanhempi ja lapsi tai lapsia. Yksinhuoltajaperheiden osuus lapsiperheistä on kaksinkertaistunut 1970-luvulta nykypäivään tultaessa. Vuonna 2014 lapsiperheistä 20,9 prosenttia eli noin 119 000 perhettä oli yksinhuoltajaperheitä. Yleisimmin yksinhuoltajana toimii äiti: vuonna 2014 yksinhuoltajaäitejä oli hieman yli 103 000 eli 18 prosenttia kaikista lapsiperheistä. Yksinhuoltajaisien osuus oli noin 16 000 eli 2,9 prosenttia. Suurimmassa osassa yksinhuoltajaperheistä myös etävanhempi osallistuu lapsen hoitoon ja lapsi asuu ainakin osan aikaa myös etävanhemman luona. (Perheet 2014.)

3 VANHEMMUUS

Schmittin ja Pihan (2008) mukaan vanhemmuus voidaan ymmärtää joko vanhempana olemisena (engl. *parenthood*) tai vanhempana toimimisena (*parenting*). Vanhempana olemisellä tarkoitetaan vanhemmaksi tulemisen myötä syntyvää ja kehittyvää mielentilaa. Vanhempana toimimisella taas tarkoitetaan niitä konkreettisia käyttäytymisen tapoja, joilla vanhempi suhtautuu lapseensa tämän kasvun ja kehityksen aikana. Vanhempana toimiminen käsittää vanhemman käyttämät keinot, menetelmät ja käytännöt sekä suurena tutkijana vanhemmuustyylin tutkimuksen ja sen yhteyden lapsen myönteiseen tai kielteiseen kehitykseen. (Schmitt & Piha, 2008; ks. myös Valkonen, 2006, s. 61.) Bardyn (2002) mukaan vanhemman ja lapsen suhde on vuorovaikutteinen; lapsi olemassaolollaan asettaa rajoja myös aikuisen toiminnalle. Vaikka vanhemmuudella on erityiset ja ainutlaatuiset tehtävänsä, sitä ei voida erottaa persoonasta erilliseksi osaksi. (Bardy, 2002, s. 40–41.) Se, mitä aikuisen elämässä tapahtuu, vaikuttaa sekä vanhemmuuteen että lapsiin (Valkonen, 2006, s. 100).

Vanhemmuutta on tutkittu viime vuosikymmeninä useista eri näkökulmista. 1950-luvulta lähtien yhtenä vanhemmuuden tutkimisen painopistealueena on ollut vanhemman ja lapsen välistä tunnesuhdetta korostava tutkimus. Kiintymyssuhdeteorian mukaan lapsen ja vanhemman välisen suhteen laadulla on merkitystä yksilön persoonallisuuden kehitykselle. Vanhemman herkkyyden ja toiminnan ennustettavuuden on nähty luovan pohjaa lapsen turvalliselle kiintymykselle ja tasapainoiselle persoonallisuuden kasvulle. (Bowlby, 1969.)

1960-luvulla Diana Baumrind (1966, 1967) toi keskusteluun nykyisin jo klassikoksi muodostuneen *vanhemmuustyylin* käsitteen. Vanhemmuus- tai kasvatustyyllillä (engl. *parenting style*) tarkoitetaan vanhemman suhteellisen pysyvää käsitystä kasvatuksen tavoitteista ja niiden saavuttamiseen liittyvistä keinoista (Metsäpelto & Pulkkinen, 2004, s. 212) sekä vanhemmalle ominaista, kokonaisvaltaista asennetta ja eri tilanteissa ilmenevää tapaa olla vuorovaikutuksessa lapsen kanssa (Aunola, 2005, s. 357–358).

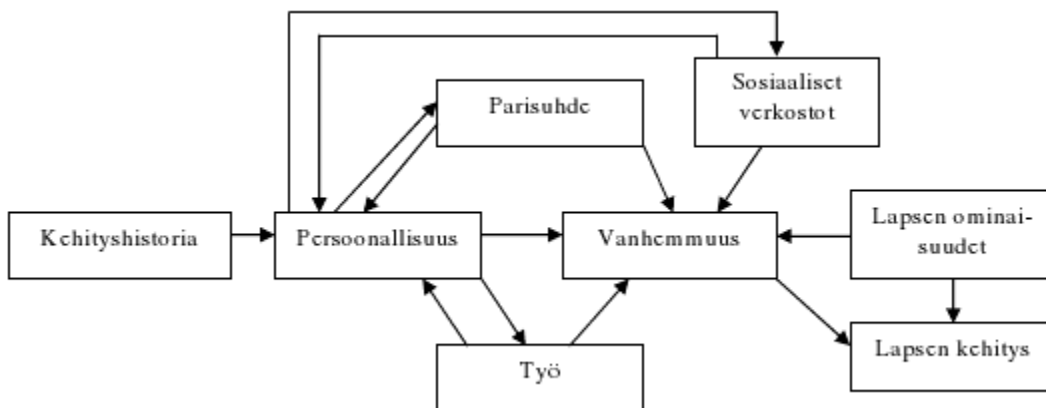
1970-luvulla vanhemmuutta alettiin tutkia ekologisen teorian näkökulmasta. Tämän näemyksen mukaan lapsi kasvaa ja kehittyy vuorovaikutuksessa perheenjäsenten ja muun ympäristön kanssa. Ekologisessa lähestymistavassa vanhemmuutta on tarkasteltu vanhempana toimimisen kautta, ja etsitty vastausta siihen, mitkä asiat vaikuttavat vanhempana toimimiseen. (Belsky, 1984; Bronfenbrenner, 1979.) Vanhemman toimintaa selittäviä tekijöitä ovat muun muassa vanhemman ominaisuudet, lapsen ominaisuudet, vanhempien välinen suhde

ja muut ihmissuhteet, erilaiset ympäristötekijät, kuten sosioekonominen asema, tukiverkostot tai yhteiskunnalliset tekijät. (Luster & Okagaki, 1993).

Vanhemmuutta voidaan siis lähestyä eri näkökulmista. Tässä tutkimuksessa lähtökohtana on ekologinen lähestymistapa, jonka mukaan vanhemmuuteen vaikuttavat useat eri tekijät. Lisäksi tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena ovat vanhemmuustyylit ja vanhemmuuden tutkiminen. Esittelen seuraavaksi näihin teemoihin liittyvää teoreettista taustaa ja tutkimuksia.

3.1 Vanhemmuuteen vaikuttavat tekijät

Vanhemmuus määrittyy monien eri tekijöiden kautta. Belsky (1984) kuvaa vanhemmuutta moniulotteisena ilmiönä, johon vaikuttavat kolmenlaiset tekijät: 1) vanhemman ominaisuudet, 2) lapsen ominaisuudet sekä 3) ympäristötekijät. Vanhemman ominaisuuksista tutkijoita on kiinnostanut etenkin vanhemman psykologiset voimavarat, johon liittyvät vanhemman persoonallisuus, mielenterveys, kokemukset omasta lapsuudesta sekä herkkyys, jolla vanhempi kykenee virittäytymään kasvavan lapsen emotionaalisiin tarpeisiin. Lapsen ominaisuuksista tutkimuksissa on keskitytty temperamenttiin ja sen vaativuuteen sekä vanhemman ja lapsen temperamenttien yhteensopivuuteen. Ympäristötekijöistä merkityksellisiä ovat erityisesti parisuhde, sosiaalinen verkosto sekä vanhempien työ. Belskyn kehittämässä vanhemmuuden prosessimallissa nämä kaikki tekijät ovat vuorovaikutuksessa keskenään. (Belsky, 1984, s. 84.)

Kuvio 1. Vanhemmuuteen vaikuttavien tekijöiden prosessimalli (Belsky, 1984, s. 84).

Vanhemman ominaisuudet, lapsen ominaisuudet ja ympäristötekijät ovat Belskyn mukaan merkittävimmät vanhemmuutta määrittävät tekijät. Bronfenbrennerin (1979) mukaan lapsen

kasvuun ja kehitykseen vaikuttavat lähellä tapahtuvat prosessit, joihin vaikuttavat vanhempien ja muiden lapsen kanssa vuorovaikutuksessa olevien henkilöiden ainutlaatuiset ominaisuudet, kuten persoonallisuus, kasvatukseen liittyvät uskomukset, koulutustausta ja psyykinen hyvinvointi. Lapsen ja vanhemman ominaisuuksien lisäksi heidän suhdettaan ympäröivä konteksti vaikuttaa heidän väliseensä vuorovaikutukseen. (Bronfenbrenner, 1979.) Esittelen seuraavaksi tutkimustietoa Belskyn esittämän vanhemmuuteen vaikuttavien tekijöiden prosessimallin tueksi.

3.1.1 Vanhemman ominaisuuksien vaikutukset vanhemmuuteen

Vanhemman persoonallisuus luo perustan vanhempana toimimiselle (Metsäpelto, 2003). Varhaisimmat ajatukset persoonallisuuden ja vanhemmuuden yhteydestä nousevat psykoanalyttisesta viitekehyksestä, jolloin huomio kiinnittyy lähinnä patologiseen käyttäytymiseen. Jos vanhemman omat emotionaaliset tarpeet eivät ole tulleet täytetyiksi hänen kehityksensä aikana, nämä täyttymättömät tarpeet heijastuvat myös lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen ja käyttäytymiseen vanhempana. (Belsky & Barends, 2002, s. 416.) Vanhemman psyykkisellä pahoinvoinnilla on kielteinen vaikutus vanhempana toimimiseen ja sitä kautta lapsen kehitykseen (Leinonen, 2004a; Leinonen, Solantaus & Punamäki, 2003; Metsäpelto & Pulkkinen, 2004), kun vastaavasti psyykkisesti hyvinvoivalla vanhemmalla on enemmän voimavaroja huomioida lapsen tarpeet sekä kuunnella, opastaa ja ohjata lasta kärsivällisesti (Metsäpelto & Pulkkinen, 2004). Värri (2000) mukaan lapsen kasvuilmapiirin tärkein tekijä on vanhemman ja lapsen välinen perusluottamus. Sillä on merkittävä vaikutus myös lapsen myöhemmälle kehitykselle, lapsen itsenäistymiselle ja aina aikuisikään saakka. (Värri, 2000a, s. 110–111.)

Metsäpelto (2003) selvitti tutkimuksessaan millä tavalla vanhemman persoonallisuus on yhteydessä vanhempana toimimiseen. Tutkimuksessa kerättiin tietoa kolmella tavalla: vanhemmat arvioivat omaa toimintaansa kasvattajina, vanhempien käyttäytymistä tarkasteltiin vuorovaikutustilanteessa lapsen kanssa sekä selvitettiin lasten kokemuksia kasvatuksesta ja perheilmapiiristä. Aineiston pohjalta Metsäpelto selvitti lastenkasvatuksen eroja, kasvatukseen vaikuttavia tekijöitä sekä kasvatuksen yhteyttä vanhempien persoonallisuudenpiirteisiin. Tutkimus osoitti, että vanhempien arviot itsestään kasvattajina olivat yhteydessä heidän persoonallisuudenpiirteisiinsä. Lisäksi tutkimuksessa selvisi, että suuri osa vanhemmista toimi lapsen kanssa myönteisesti. Vanhemmat osoittivat lämpimiä tunteita ja kiinnostusta lasta

kohtaan, auttoivat ja toimivat yhdessä lapsen kanssa. Joidenkin vanhempien käyttäytymisessä oli kuitenkin havaittavissa epäedullisempia piirteitä. He kohtelivat lasta kylmemmin, eivät olleet kiinnostuneita lapsen tekemisistä, eivät auttaneet eivätkä toimineet yhdessä lapsen kanssa. Tärkeä huomio oli se, että vanhempien väliset erot käyttäytymisessä ovat suhteellisen pysyviä. Ne vanhemmat, jotka ilmaisivat eniten myönteisiä tunteita lasta kohtaan ja antoivat apua yhdessä tilanteessa, toimivat samalla tavoin myös muulloin. (Metsäpelto, 2003.)

3.1.2 Lapsen ominaisuuksien vaikutukset vanhemmuuteen

Lapsen ominaisuuksilla on tutkittu olevan vaikutuksia vanhemmuuteen. Lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus on suotuisinta silloin, kun lapsen ja vanhemman ominaisuudet sopivat hyvin yhteen. Lapsen ominaisuuksista muun muassa temperamentti, lapsen ikä ja kehitystaso sekä sukupuoli ovat vanhemmuuteen vaikuttavia tekijöitä. (Belsky, Lerner & Spanier, 1984.)

Thomas ja Chess (1977) jakavat temperamentin yhdeksään temperamenttipiirteeseen, joita ovat aktiivisuus, rytmisyys, lähestyminen tai vetäytyminen uusissa tilanteissa, sopeutuminen, ärsykekyky, tunnereaktioiden intensiivisyys, mieliala, häirittevyys sekä tarkkaavuuden kesto ja sinnikkyys. Näiden temperamenttipiirteiden erilaisista yhdistelmistä voidaan muodostaa kolme temperamenttityyppiä. *Helppo temperamentti* luonnehtii lasta, jonka biologiset toiminnot ovat säännöllisiä, joka innokkaasti lähestyy uusia tilanteita ja sopeutuu niihin nopeasti. Lisäksi hänen vallitseva mielialansa on positiivinen ja tunnereaktiot rauhallisia. *Hitaasti lämpenevä temperamentti* puolestaan näkyy kielteisenä mielialana, vetäytymisenä ja sopeutumisen vaikeutena. Temperamenttiltaan hitaasti lämpenevän lapsen tunnereaktiot ovat kuitenkin suhteellisen rauhallisia ja biologinen rytmi melko säännöllinen. *Vaikeaa temperamenttia* pidetään helpon temperamentin vastakohtana: sitä kuvaa biologisten toimintojen epäsäännöllisyys, vetäytyminen ja estyneisyys uusissa tilanteissa sekä hidas sopeutuminen. Vaikeaan temperamenttiin liittyy myös taipumus voimakkaisiin tunneilmauksiin ja negatiiviseen mielialaan. Vaikea temperamentti on Thomasin ja Chessin mukaan erityisen altis huonolle yhteensopivuudelle ympäristön kanssa johtaen usein epäedulliseen vanhempi-lapsi-suhteeseen. (Thomas & Chess, 1977.) Myös Malisen, Sevónin ja Kinnusen (2006) tutkimuksessa kokemus lapsen vaatavuudesta osoittautui tärkeäksi vanhemmuutta määrittäväksi tekijäksi. Lapsen vaativa temperamentti heikensi vanhemman kokemusta vanhempi-lapsisuhteesta. (Malinen, Sevón & Kinnunen, 2006, s. 351, 356.)

Lapsen sukupuoli ja ikä vaikuttavat siihen, miten vanhemmat kohtelevat lasta (Belsky, 1984). Joidenkin tutkimusten (mm. Bronstein, 1984) mukaan kasvatuskäytäntöjä erottelee se, onko vanhempi-lapsi-dyadi keskenään samaa vai eri sukupuolta. Samansuuntaisia tuloksia on saatu myös McBriden, Shoppen ja Ranen (2002) tutkimuksessa, jonka mukaan vanhempana toimimiseen vaikuttavat sekä lapsen erilaiset temperamentti- ja sukupuoli että vanhemman sukupuoli. Tutkimuksen mukaan lapsen temperamentti- ja sukupuoli vaikuttavat enemmän isien kuin äitien toimimiseen vanhempana. (McBride, Schoppe & Rane, 2002).

3.1.3 Ympäristötekijöiden vaikutukset vanhemmuuteen

Vanhempien kasvatuskäytännöt eroavat toisistaan ympäröivän kontekstin osalta. Kontekstuaalisia tekijöitä voivat olla muun muassa vanhemman koulutustaso, vanhemman saama tuki ja psyykinen hyvinvointi, perheen vakaus sekä köyhyys. Vaihtelu liittyy myös kontekstuaalisten tekijöiden eroihin, esimerkiksi koulutukseen, sosiaaliseen tukeen, vanhemman psyykkiseen hyvinvointiin, perheen vakauteen sekä köyhyyteen. (Belsky, Lerner & Spanier, 1984.) Parisuhde, sosiaalinen verkosto sekä vanhempien työ voivat olla tilanteesta riippuen sekä stressin että tuen lähteenä. Parisuhteen laatu ja sosiaalisten verkostojen antama tuki vaikuttavat vanhemman psyykkiseen hyvinvointiin ja sitä kautta vanhempana toimimiseen. Vanhempien toisiltaan saama tuki vaikuttaa positiivisesti vanhempana toimimiseen nostamalla tunnetta pystyvyydestä vanhempana, vaikka lapsi olisikin temperamentiltaan haastava. (Belsky, 1984.)

Malisen (2011) tutkimuksen mukaan parisuhteessa koettu tyytyväisyys näkyy myös tyytyväisyytenä vanhempi-lapsisuhteeseen. Mitä parempana vanhemmat kokevat vanhempi-lapsisuhteen laadun ja mitä tyytyväisempiä vanhemmat ovat parisuhteeseensa, sitä vähemmän he kokevat vanhemmuuden rajoittavana tekijänä elämässään. Jaettu vanhemmuus, yhdessä tekeminen ja puhuminen sekä molempien puolisoitten vastuunotto lapsista koetaan tärkeäksi paitsi parisuhteen, myös yksilöiden oman hyvinvoinnin ja lasten kannalta. (Malinen, 2011, s. 56, 58.) Väänänen (2013) tutkimuksen mukaan toimiva vuorovaikutus perheessä saattaa ehkäistä lasten psyykkisiä häiriöitä. Perheen dynamiikalla näyttää olevan vaikutusta sekä lapsen sosiaalisten taitojen kehitykseen että lapsen psyykkiseen hyvinvointiin. Lisäksi lasten psyykkiset häiriöt olivat yleisempiä perheissä, joiden sosiaaliset ja emotionaaliset arvot olivat muita perheitä alhaisempia. (Väänänen, 2013, s. 88–91.)

Työn ja perheen yhteensovittamista on tutkittu muun muassa Jyväskylän yliopiston Perhetutkimuskeskuksen Paletti-tutkimuksessa. Tutkimukseen osallistuneista vanhemmista suurin osa koki onnistuvansa työn ja perheen yhteensovittamisessa hyvin tai melko hyvin. Epäonnistumista työn ja perheen yhteensovittamisessa koki vain 5 prosenttia. Onnistumisen tai epäonnistumisen kokemuksiin vaikuttivat ainakin osin työaikaan liittyvät kysymykset. Yksinhuoltajaäidit kokivat työn ja perheen yhteensovittamisen ydinperheiden äitejä haastavampana. (Kinnunen, Malinen & Laitinen, 2009, s. 128–129.) Samansuuntaisia tuloksia on saatu myös Piensohon (2006) tutkimuksessa, jonka mukaan suurin osa vanhemmista totesi työn ja perheen yhteensovittamisen olevan mahdollista. Osalle vanhemmista yhteensovittaminen oli haastavaa, merkiten jatkuvaa neuvottelua tai järjestelyä. Kolmas ryhmä koki työn ja perheen yhteensovittamisen miltei mahdottomana. Haasteita tuottivat muun muassa pitkät työmatkat ja iltatyöt. (Piensoho, 2006, s. 42–44.)

3.1.4 Kasvatustehtävien ja -tavoitteiden vaikutukset vanhemmuuteen

Värin (2000) mukaan kasvatuksen peruseriaatteena on kasvattajan vastuu edistää kasvatettavan hyvää, ja hänen parhaiden kykyjensä ja ominaisuuksiensa toteutumista. Väri korostaa perheiden ja vanhempien olevan erilaisia resursseiltaan ja edellytyksiltään. Vaikka lapsuus, vanhemmuus ja perheideologia ovat muuttuvia ilmiöitä, tietyt velvoitteet ovat kaikille vanhemmille yhteisiä. Vanhemmuuden pysyvä velvoite on ensinnäkin elämän ehtojen turvaaminen, jolla tarkoitetaan lapsen välittömien tarpeiden tyydyttämistä. Toinen velvoite on maailmaan orientoiminen, joka tarkoittaa lapsen hyvän kasvun turvaamista sosiaalisessa todellisuudessa. Myös lapsen itsenäistyminen ja vastuuseen kasvaminen ovat osa maailmaan orientoitumista. Lapselta odotetaan sekä itsenäistymistä perheestään että pystymistä elämään perheen ulkopuolella noudattaen yhteisön tapoja, normeja ja arvoperusteita. Vanhempien tehtävä, riippumatta vanhempien sosiaalisesta asemasta ja kulttuuripääomasta, on huolehtia lapsen yksilöllisen kasvun, kulttuuristumisen sekä menestymisen mahdollisuuksista. Kolmas vanhemmuuden velvoite on olemisen mysteeriiin vastaaminen. Lapsen olemiskysymykset ja kysymykset omasta syntymästään ja kuolemastaan sekä vanhempien kuolemasta osoittavat lapsen pyrkimystä ymmärtää omaa yksilöytään. Vanhemmat voivat asennoitumisellaan, vastaustyyllillään ja vastauksillaan joko rohkaista tai latistaa lapsen itseytymiskehitystä. (Väri, 2000b, s. 131–135.)

Kasvatettavan itseys, jolla Värri tarkoittaa sekä itseksi tulemista että vastuuseen kasvamista, sekä hyvä elämä ovat kasvattajalle usein abstrakteja ideaalikäsitteitä, joiden sisäistäminen vaatii omien kasvatuskäsitysten kriittistä analyysia ja itsekasvatusta. Kasvatusideaalien määrittelyn haasteellisuudesta huolimatta kasvattajalla on todennäköisesti useimmiten jonkinlainen käsitys kasvatuksen päämääristä, kasvatustilanteen vaatimuksista ja soveliaista kasvatusmenetelmistä. Tällainen käytännöllinen tieto mahdollistuu kasvattajan käytännöllisen järjen ansiosta. (Värri, 2000a, s. 26–28.)

Myös Hoikkala (1993) puhuu vastuusta. Hoikkala käyttää sanaparia vastuullinen vanhemmuus, joka velvoittaa hyvien kasvuedellytysten luomista lapsille. Hyviin kasvuedellytyksiin kuuluvat huolenpito, ohjaaminen mahdollisimman hyviin harrastuksiin, koulutuksen turvaaminen sekä rajoittaminen. Vastuullinen vanhempi panostaa lapsiin ja perhe rakentuu lapsen ympärille. (Hoikkala, 1993, s. 52–53.)

3.2 Vanhemmuustyylit vanhemmuutta ohjaavina tekijöinä

Suomenkielisessä kirjallisuudessa puhutaan sekä vanhemmuustyyleistä että kasvatustyyleistä tarkoittaen pääsääntöisesti samaa ilmiötä. Tässä tutkimuksessa käytän molempia termejä rinnakkain tarkoittaen samaa asiaa ja perustelen sitä sillä, että myös käyttämässäni lähdekirjallisuudessa käytetään molempia termejä. Esittelen seuraavaksi kasvatusta- ja vanhemmuustyyleihin liittyvää teoretietoa.

Darlingin ja Steinbergin (1993) mukaan vanhemmuustyylillä tarkoitetaan vanhemman lapsen kohdistamia asenteita, jotka välittyvät lapselle vanhemman käyttäytymisen kautta ja luovat perustan tilannekohtaisemmille kasvatuskäytännöille. Kasvatuskäytännöllä tarkoitetaan vanhemman valitsemia keinoja kasvatuksellisten päämäärien saavuttamiseksi. Kasvatuskäytännöt ovat vanhemman strategista toimintaa, spesifien päämäärien saavuttamista spesifeissä tilanteissa. Vanhemmuustyyliin ja kasvatuskäytäntöihin vaikuttavat vanhemman arvot ja kasvatuspäämäärät. Vanhemmuustyyli välittyy lapselle sekä kasvatuskäytäntöjen että vanhemman eleiden ja ilmeiden kautta luoden tietynlaisen emotionaalisen ilmapiirin vanhemman ja lapsen väliselle vuorovaikutukselle. (Darling & Steinberg, 1993, s. 488; Aunola, 2005, s. 357–358.)

Keskeinen vanhemmuustyylejä käsittelevä teoria on Diana Baumrindin teoria, jossa vanhemmuus luokitellaan kolmeen eri tyyliin: *sallivaan* vanhemmuuteen, *autoritaariseen* vanhemmuuteen ja *auktoritatiiviseen* vanhemmuuteen (Baumrind, 1966).

Auktoritatiivinen vanhempi on tunneperäisesti lämmin, rohkaisee lasta keskustelemaan kanssaan ja perustelee lapselle oman menettelytapansa eli yrittää vaikuttaa lapseen rationaalisella tavalla. Hän ylläpitää avoimen vuorovaikutuksen kulttuuria, ja hänen toimintansa tukee lapsen itsenäisyyttä. Hän tiedostaa oman näkökulmansa aikuisena, mutta arvostaa myös lapsen yksilöllisiä kiinnostuksenkohteita ja erityispiirteitä. Auktoritatiivisesta vanhemmuudesta on käytetty suomen kielessä myös termejä ohjaava tai lapsilähtöinen kasvatustyyli (ks. Pulkkinen, 1994; 2002). *Lapsilähtöisesti* toimiva vanhempi ottaa lapsen huomioon, kannustaa ja asettaa perusteltuja rajoja.

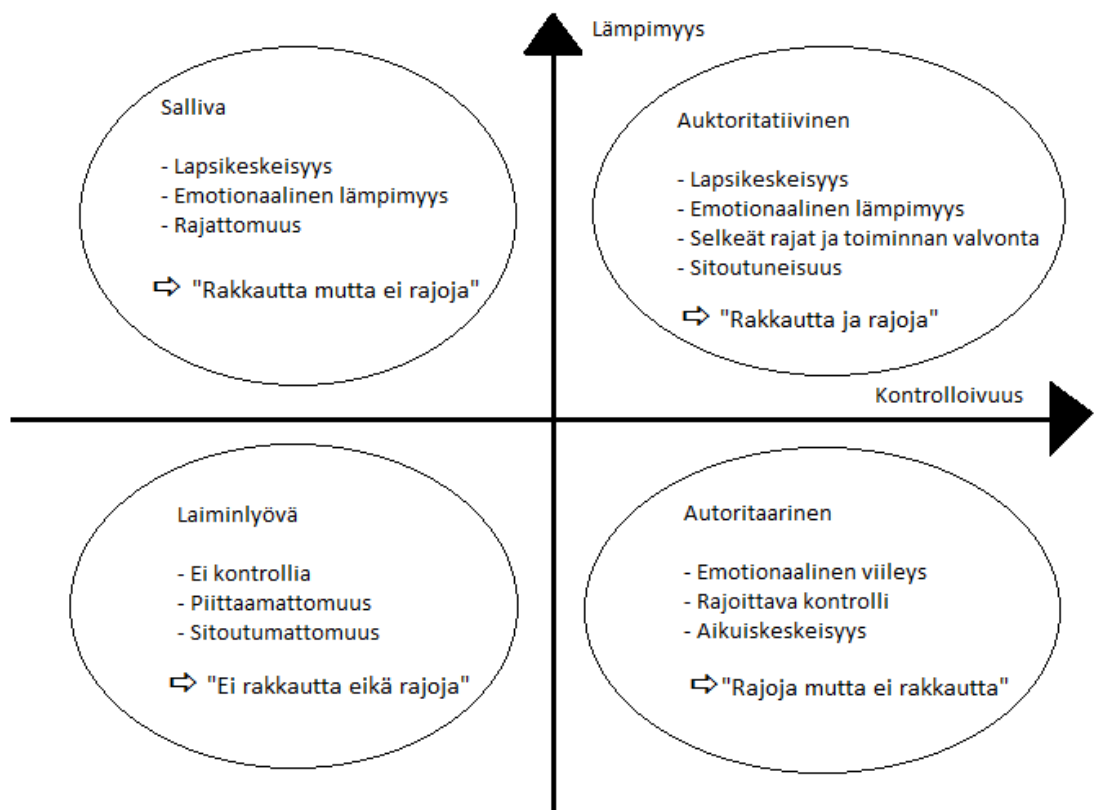
Autoritaarinen vanhempi on emotionaalisesti etäinen, pyrkii kontrolloimaan lastaan mahdollisimman paljon, rankaisee ja ohjaa lasta voimakkaasti haluamaansa suuntaan. Autoritaarinen vanhempi ei keskustele lapsensa kanssa tämän käytöksestä, vaan ajattelee, että lapsen täytyy totella aikuista kyseenalaistamatta tämän sanoja. Hän toimii omista lähtökohdistaan käsin, ilmaisee vain vähän kiinnostusta lapsen asioita kohtaan ja on epäjohtomukainen ja kohtuuton rangaistuksissaan.

Salliva vanhempi välttää kontrolloimasta lastaan, antaa lapsen itse säännellä omaa käyttäytymistään mahdollisimman paljon, yrittää olla rankaisematta lastaan ja asettaa vain vähän vaatimuksia lapselleen. Maccobyn ja Martin (1983) ovat tarkentaneet Baumrindin luokittelua jakaen sallivan kasvatuksen kahteen tyyppiin, *hemmottelevaan* ja *laiminlyövään*. Hemmottelevat (sallivat) vanhemmat huomioivat lapsen tarpeet, mutta ovat vaatimuksissaan vähäisiä. Laiminlyövät vanhemmat eivät reagoi lapsen tarpeisiin, eivätkä ole vaativia. (Baumrind, 1966, s. 889–891; Kivijärvi ym., 2009 s. 49; Metsäpelto & Pulkkinen, 2004, s. 213; Pulkkinen, 2002, s. 34-37.)

Vanhemmuustyyliä on tarkasteltu useimmiten kahden keskeisen ulottuvuuden kautta. Ne ovat lapsen tarpeisiin vastaaminen (responsiveness) ja vaativuus (demandingness). Näistä ulottuvuuksista puhutaan myös muilla käsitteillä, kuten vastaanottavaisuus, huolehtivisuus ja lämpimyys, tai kontrolloivuus ja rajoittavuus. Lapsen tarpeisiin vastaava vanhempi on kiinnostunut lapsen asioista, kannustaa häntä ja auttaa vaikeuksissa keskustelemalla lapsen kanssa. Lapsilähtöinen vanhempi tukee toiminnallaan lapsen yksilöllisyyden, itsehallinnan ja itseluottamuksen kehittymistä. Vaativuudella voidaan tarkoittaa sekä positiivisesti että negatiivisesti latautunutta vaativuutta. Myönteisellä tavalla vaativa vanhempi ohjaa, puuttuu lapsen ongelmakäyttäytymiseen sekä asettaessaan rajoja perustelee toimintaansa. Aikuiskeskityn vaativuus ilmenee rajoittavana kontrollina sekä rangaistuksia ja voimankäyttöä suosivina menetelminä. (Metsäpelto & Pulkkinen, 2004, s. 212–213.)

Vanhemman hyvä itsetunto, psyykinen hyvinvointi ja tavoiteorientoituneet selviytymisstrategiat ovat yhteydessä auktoritatiiviseen vanhemmuustyyliin ja alhaiseen koettuun vanhemmuusstressiin. Syynä voi olla se, että vanhemman itsetunto heijastaa hänen omaa kehityshistoriaansa, joka johtaa siihen, että vanhempi siirtää oppimansa toimintatavan myös omaan vanhemmuuteensa. Toisaalta saattaa myös olla, että vanhemmat, joilla on hyvä itsetunto, luottavat enemmän omiin taitoihinsa vanhempana. (Aunola, Nurmi, Onatsu-Arviolommi & Pulkkinen, 1999, s. 314.)

Maccobyn ja Martinin malli voidaan esittää kasvatustyylien nelikenttänä, jossa edellä kuvattut kaksi vanhemmuuden ulottuvuutta – lämpimyys ja kontrolloivuus – erottelivat neljä edellä kuvattua kasvatustyyliä: auktoritatiivinen, autoritaarinen, salliva ja laiminlyövä vanhemmuus (Maccoby & Martin, 1983; Aunola, 2005). Laiminlyövästä vanhemmista käytetään myös termiä *sitoutumattomat* vanhemmat (Valkonen, 2006, s. 61).

Kuvio 2. Maccobyn ja Martinin (1983) kasvatustyylien nelikenttä (Aunola, 2005, s. 359).

Auktoritatiivinen ja salliva vanhemmuus ovat molemmat lapsikeskeisiä ja emotionaalisesti lämpimiä, mutta siinä missä auktoritatiivinen vanhempi toimii asettamalla selkeät rajat ja

valvomalla toimintaa, sallivan vanhemman käytöstä leimaa rajattomuus. Autoritaarista ja laiminlyövästä vanhemmuutta yhdistää emotionaalinen viileys. Autoritaarinen vanhemmuus sisältää rajoittavaa kontrollia ja on aikuiskeskeistä, laiminlyöväälle vanhemmuudelle tyypillistä on kontrollin puute, piittaamattomuus ja sitoutumattomuus. (Aunola, 2005, s. 358–359.) Vanhemman neuroottisuus on liitetty sekä sallivaan että autoritaariseen vanhemmuuteen (Metsäpelto, 2003) ja sen on havaittu vanhempien omien arvioiden mukaan heikentävän myös vanhempi-lapsi -suhteen laatua (Malinen, Sevón & Kinnunen, 2006, s. 353).

Maccoby ja Martinin sekä Baumrindin teoreettisia malleja on edelleen kehitetty muun muassa Barberin (1996) toimesta. Barber on pyrkinyt erottamaan kontrolloivuus-ulottuvuudesta kaksi eri puolta: behavioraalisen ja psykologisen kontrollin. Psykologinen kontrolli on Barberin mukaan kolmas kasvatustyyliulottuvuus. Psykologisella kontrollilla tarkoitetaan toimintatapaa, jossa vanhempi syyllistää lasta sekä pyrkii kontrolloimaan lapsensa tunteita ja käytöstä psykologisin keinoin. Vanhempi voi esimerkiksi kieltää rakkaudentunteensa lasta kohtaan, aiheuttaa tälle syyllisyydentunteita tai ahdistusta tai liaksi puuttua tämän tekemisiin. Psykologinen kontrolli on tungettelevaa ja manipuloi lapsen ajatuksia, tunteita ja kiintymyssuhdetta vanhempaan. Psykologinen kontrolli ilmenee kasvatuksessa esimerkiksi lapsen syyllistämisenä, rakkauden epäämisenä ja tunteiden mitätöimisenä. Behavioraalinen kontrolli taas tarkoittaa vanhempien pyrkimystä säädellä ja valvoa lapsen käyttäytymistä johdonmukaisesti. Behavioraalisisessa kontrollissa vanhemman vaatimukset ovat lapsen kypsyyden mukaiset. (Barber, 1996).

Kasvatustyyllillä on merkitystä useisiin lapsen kehityksen osa-alueisiin. Leinosen (2004) mukaan vanhemmuustyyli voidaan yhdistää lapsen itsetuntoon ja -sääteilyyn, kognitiivisiin ja sosiaalisiin taitoihin sekä mielenterveyteen. Baumrindin jaottelun mukaiset autoritaarinen ja salliva vanhemmuus näyttäisivät heijastuvan kielteisesti lapsen kehitykseen, kun taas auktoritaarinen vanhemmuustyyli tukee lapsen kehityksen eri osa-alueita. (Leinonen, 2004b, s. 188; ks. myös Kivijärvi ym., 2009, s. 51.) Aunolan ja Kervisen (2013) tutkimuksen mukaan vanhempien, etenkin äitien, kasvatustyyliellä on merkitystä lasten koulussa käyttämiin työskentelytapoihin ja näiden kehitykseen ensimmäisen kouluvuoden aikana. Äidin lämmin kasvatustyyli ja behavioraalinen kontrolli ovat tutkimuksen mukaan yhteydessä lapsen tehokkaisiin työskentelytapoihin. Behavioraalisen kontrollin tuottamat positiiviset seuraukset saattavat tutkijoiden mukaan selittyä sillä, että rajojen asettaminen vaikuttaa myönteisesti lapsen itsekontrollin ja vastuuntunnon kehitykseen. Vanhempien asettaessa lapselle rajoja ja

odottaessa lapselta iänmukaista käytöstä, lapsi oppii kontrolloimaan omaa toimintaansa ja käyttäytymään ympäristön hyväksymällä tavalla. (Aunola & Kervinen, 2013, s. 12–13.)

Keskinen ym. (2012) lasten ongelmakäyttäytymisen ja vanhemmuustyilien välisiä yhteyksiä käsittelevässä artikkelissa todetaan lämpimän vanhemmuuden olevan yhteydessä lasten vähäisempään ongelmakäyttäytymiseen ja syyllistävän vanhemmuuden olevan yhteydessä lasten runsaampaan ongelmakäyttäytymiseen ensimmäisten kouluvuosien aikana. Lämpimän vanhemmuuden antama tuki on tehokasta kuitenkin vain silloin, kun vanhemmat välttävät lapsensa syyllistämistä. Artikkelissa todetaan, että lapsen syyllistäminen pettymyksen tuottamisesta sekä kiintymyksen kieltäminen voivat vaarantaa lapsen turvallisuudentunteen ja olla riski käyttäytymisen ja vuorovaikutussuhteen ongelmiin. Oppimisen pulmista kärsivälle lapselle vanhemmuuden hyvä laatu saattaa olla lapsen kehitykselle merkittävä suojaava tekijä. (Keskinen ym., 2012, s. 357–358.)

3.3 Vanhemmuuden tukeminen

Vanhemmuuden tukemista voidaan nähdä tapahtuvan kahdella tasolla. Ensinnäkin julkiset toimijat, kuten valtio ja kunnat, ovat eri lakien määrääminä velvoitettuja tukemaan vanhemmuutta. Toiseksi vanhemmuuteen saadaan tukea erilaisista epävirallisista lähteistä. Lammi-Taskulan ja Salmen (2008) tutkimuksen mukaan vanhemmat kokivat saavansa riittämättömästi sekä konkreettista apua että henkistä tukea omaan vanhemmuuteensa. Tukea saatiin eniten puolisolta. Perheeltä ja suvulta saatiin eniten tukea pikkulapsivaiheessa. Tuen saamisen kokemus väheni lasten kasvamisen myötä, vaikka tuen tarve ei vähentynyt. (Lammi-Taskula & Salmi, 2008, s. 52.) Samansuuntaisia tuloksia saatiin myös Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksessa vuonna 2011. Vanhemmat kokivat saamansa tuen riittämättömäksi muun muassa parisuhteeseen, mielenterveyteen sekä päihteisiin liittyvissä asioissa. Lisäksi vanhemmat olisivat tarvinneet enemmän tukea myönteisen palauttamisen antamiseen sekä vertaistukiryhmiin. Tavallisin huoli vanhempana toimimiseen liittyvissä asioissa oli huoli vanhemman omasta jaksamisesta. Vanhemmat olivat huolissaan yhteisen ajan riittävyydestä, omista taidoistaan vanhempana sekä maltin menettämisestä ristiriitatilanteissa. Parisuhteeseen, taloudelliseen tilanteeseen sekä työttömyyteen liittyvät huolet olivat yleisimpiä perhetilanteeseen liittyviä huolia. (Perälä, Salonen, Halme & Nykänen, 2011, s. 72–73.)

Suomessa vanhemmuuden tukeminen mainitaan useissa laeissa. **Varhaiskasvatustilain** § 2a mukaan yhtenä varhaiskasvatuksen tavoitteena on toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä. Lisäksi § 7a velvoittaa laatimaan erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevan lapsen kuntoutuksen yhteensovittamiseksi kuntoutussuunnitelman yhteistyössä lapsen vanhempien ja muiden tahojen kanssa. (Varhaiskasvatustilain 36/1973.) Varhaiskasvatuksessa vanhemmuuden tukeminen kytkeytyy useimmiten kysymykseen yhteistyöstä vanhempien kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa käytetään termiä *kasvatuskumppanuus*, jolla tarkoitetaan vanhempien ja henkilöstön tietoista sitoutumista yhteiseen toimintaan lapsen parhaaksi. Kasvatuskumppanuuden tavoitteena on lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen. Keskinäinen luottamus, tasavertaisuus sekä molemminpuolinen kunnioitus ovat avainasemassa. Kasvatuskumppanuus lähtee lapsen tarpeista ja sen eräänä tavoitteena on tunnistaa herkästi ja mahdollisimman varhain lapsen tuen tarve. (Stakes, 2005, s. 31–32.) Kasvatuskumppanuus rakentuu vuorovaikutukselle, jota ohjaavat periaatteet ovat kuuleminen, kunnioitus, luottamus sekä dialogisuus (Kaskela & Kekkonen, 2006, s. 32–40).

Terveydenhuoltotilain § 15 velvoittaa neuvolapalvelut tukemaan vanhemmuutta ja perheen muuta hyvinvointia sekä tunnistamaan lapsen ja perheen erityisen tuen ja tutkimusten tarpeen sekä ohjaamaan tarvittaessa tutkimuksiin tai hoitoon. (Terveydenhuoltotilain 1326/2010.) Sosiaali- ja terveysministeriön julkaiseman neuvolatoiminnan oppaan (2004) mukaan lastenneuvolan pääasiallisena tarkoituksena on lapsen terveyden ja hyvinvoinnin varmistaminen. Lastenneuvolan rooli vanhemmuuden tukijana kytkeytyy kumppanuuden periaatteeseen ja hyvän yhteistyösuhteen luomiseen. Neuvolan mahdollisuudet tukea lapsiperhettä ovat hyvät kumppanuuden ollessa myönteistä. Hyvälle yhteistyösuhteelle ominaisia piirteitä ovat vastavuoroisuus, rehellisyys, sitoutuminen ja vanhempien yksilöllisyyden kunnioittaminen. Tärkeitä tekijöitä ovat myös aitous, herkkyys vanhemman tunteiden tunnistamiselle, hienotunteisuus sekä perheen valinnanvapauden kunnioittaminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2004, s. 94–96.)

Neuvolatoimintaa ohjaa *voimavaralähtöinen työmenetelmä*, jonka lähtökohtana on perheen vahvuuksien tunnistaminen ja kehittäminen sekä uusien vahvuuksien synnyttäminen. Tavoitteena on saada perhe tietoiseksi omista voimavaroistaan ja niitä kuormittavista tekijöistä sekä auttaa perhettä omien voimavarojensa kehittämisessä ja kuormittavien tekijöiden vähentämisessä. Voimavaralähtöisiä menetelmiä ovat muun muassa vanhemman tietoisuuden

lisääminen omasta elämäntilanteestaan ja sen tarjoamista mahdollisuuksista, merkityksellisen tiedon tarjoaminen, vanhemman itsetunnon ja henkilökohtaisen hallinnantunteen tukeminen sekä perheen sosiaalisen verkoston vahvistaminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2004, s. 94–95, 103–104.) Viljamaan (2003) mukaan vanhemmuuden tukeminen on ennen kaikkea sosiaalista tukea. Sosiaaliseen tukeen kuuluvat emotionaalinen tuki, käytännön apu, informatiivinen tuki ja vertailutuki. (Viljamaa, 2003, s. 25.)

Lastensuojelulain § 2 velvoittaa lasten ja perheiden kanssa toimivia viranomaisia tukemaan vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja pyrkimään tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain. Lastensuojelulain § 4 mukaan lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa, pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Lisäksi lastensuojelussa on toimittava mahdollisimman hienovaraisesti ja käytettävä ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, jollei lapsen etu muuta vaadi. Lastensuojelulain § 34 mukaan avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä ja vahvistaa vanhempien kasvatustaitoja ja -mahdollisuuksia. Avohuollon tukitoimia ovat muun muassa kotipalvelu, toimeentulotuki, lasten päivähoito, tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen, tukihenkilö tai -perhe, lapsen kuntoutumista tukevat hoito- ja terapiapalvelut, perhetyö, vertaisryhmätoiminta sekä loma- ja virkistystoiminta. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Sosiaalihuoltolain § 10 velvoittaa antamaan ja kehittämään sellaisia palveluja, joiden avulla tuetaan vanhempia, huoltajia ja muita lasten kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lasten kasvatuksessa. Lisäksi lain § 13 mukaan lapsella ja hänen perheellään on oikeus saada viipymättä lapsen terveyden tai kehityksen kannalta välttämättömät sosiaalipalvelut. Palvelujen on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Sosiaalihuoltolain edellyttämiä sosiaalipalveluja ovat muun muassa sosiaalityö, perhetyö ja lapsiperheiden kotipalvelu. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

Vertaistuellalla tarkoitetaan kokemusten jakamista, joka voi tapahtua kahden henkilön, ryhmien tai verkostojen välillä. Toiminta on useimmiten säännöllistä, mutta yksilöt voivat osallistua toimintaan oman aikataulunsa ja kiinnostuksensa mukaisesti. Aloitteentekijänä ja ryhmän perustajina voivat toimia kansalaiset tai ammattilaiset yksin tai yhdessä. (Nylund, 2005, s. 203.) Männikön (2011) mukaan vertaistuki on keskeinen tukimuoto yhdistyksissä, joiden

jäseniä yhdistävät samankaltaiset elämäkokemukset, -kriisit tai vaikeudet. Vertaistukiryhmien keskeinen arvo on kokemusten jakaminen tasa-arvoisessa ilmapiirissä. (Männikkö, 2011, s. 218, 229.) Hyvärin (2005) mukaan vertaistuellla tarkoitetaan kohdattujen vaikeuksien keskinäistä jakamista. Vertaistuki perustuu vastavuoroisuudelle, ja siihen rakentuvien suhteiden luominen edellyttää kokemusten jakamista ja vuorovaikutteista kohtaamista. (Hyväri, 2005, s. 214, 219, 225.)

4 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tässä tutkimuksessa halusin selvittää, millaisia käsityksiä vanhemmilla on vanhemmuudesta ja vanhempana toimimiseen vaikuttavista tekijöistä. Lisäksi olin kiinnostunut siitä, mistä vanhemmat saavat tukea vanhemmuuteensa. Tutkimuskysymykset muodostuivat seuraavasti:

1. Millaisia käsityksiä vanhemmilla on vanhemmuudesta?
2. Millaisia käsityksiä vanhemmilla on vanhempana toimimiseen vaikuttavista tekijöistä?
3. Millaisia käsityksiä vanhemmilla on saamastaan tuesta vanhemmuudelleen?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Laadullinen tutkimus pyrkii kuvaamaan todellista elämää ja sen ilmiöitä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2007, s. 157). Laadullisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään tiettyä toimintaa, kuvamaan ilmiötä tai tapahtumaa, tai antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle (Eskola & Suoranta, 2003, s. 87–88). Tässä tutkimuksessa tutkin vanhemmuutta ilmiönä, ja koetan kuvata vanhemmuutta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, kuitenkin tutkimustehtävien asettamissa rajoissa.

5.1 Fenomenografinen tutkimusote

Fenomenografia tutkii ihmisten laadullisesti erilaisia tapoja kokea, käsitteellistää ja ymmärtää heitä ympäröivän maailman eri puolia ja ilmiöitä (Marton, 1988, s. 144). Fenomenografisen tutkimusotteen kehittäminen lähti käyntiin Göteborgin yliopistossa 1970-luvun lopulla professori Ference Martonin johtaman tutkimusryhmän alkaessa tutkia opiskelijoiden erilaisia käsityksiä oppimisesta (Ahonen, 1994, s. 115). Alkuaikoina lähtökohtana olivat lähinnä käytännön ongelmanratkaisun ja vastausten löytämisen tarpeet ja vasta 1990-luvulla alettiin laajemmin puhua fenomenografian teoreettisista perusteista (Niikko, 2003, s. 11). Martonin ja Boothin (1997) mukaan fenomenografia ei ole sen sisältämistä metodologisista elementeistä huolimatta varsinaisesti metodi. Se ei ole myöskään teoria kokemisesta vaikka siinä on teoreettisia elementtejä. Fenomenografia on lähestymistapa, jonka avulla voi tunnistaa, muotoilla ja vastata tietyn tyyppiin tutkimuskysymyksiin. (Marton & Booth, 1997, s. 111.)

Fenomenografinen tutkimus etenee Ahosen (1994) mukaan seuraavasti: (1) tutkija kiinnittää huomionsa asiaan tai käsitteeseen, josta esiintyy erilaisia käsityksiä. (2) Tutkija perehtyy ilmiöön teoreettisesti ja jäsentää siihen liittyviä näkökulmia. (3) Tutkija suorittaa haastattelut. (4) Tutkija luokittelee käsitykset niiden merkitysten perusteella, ja kokoaa ne ylemmän tason merkitysluokiksi. (Ahonen, 1994, s. 115.) Niikon (2003, s. 24) mukaan fenomenografisessa tutkimuksessa erotetaan toisistaan ensimmäisen ja toisen asteen näkökulma. Ensimmäisen asteen näkökulmasta maailmaa kuvataan sellaisena, kuin se on. Toisen asteen näkökulma painottaa ihmisten tapaa kokea jotakin. Fenomenografiassa ollaan kiinnostuneita toisen asteen näkökulmasta, eikä tavoitteena ole tutkia, miksi ihmiset muodostavat tietynlaisia käsityksiä tutkittavasta ilmiöstä, vaan fenomenografinen tutkimus pyrkii kuvaamaan käsitysten ja ajattelun sisältöä.

Ihmisten antamat sisällöt ilmiöille sekä kokemukset ja käsitykset eroavat toisistaan, vaikka tarkasteltava ilmiö olisi sama (Niikko, 2003, s. 27). Yksilön tulkinnat tilanteista rakentuvat hänen aikaisempien käsitystensä, tietojensa ja kokemustensa pohjalta. Ymmärrys asioista rakentuu suhteessa ympäröivään maailmaan. (Huusko & Paloniemi, 2006, s. 164–165.) Kakkorin ja Huttusen (2011) mukaan fenomenografiassa tutkitaan sitä, miten tutkittavat ajattelevat asioiden olevan, kuvataan ilmiötä niin kuin se havaitaan. Ihmisten käsitykset ilmiöistä nousevat siitä tavasta, jolla he kokevat maailmaa. (Kakkori & Huttunen, 2011, s. 9.) Ahosen mukaan yksilöiden käsitysten eroavaisuudet riippuvat enemmän kokemustaustasta kuin iäkaudesta. Ihmisten arkikokemuksesta muodostuvia käsityksiä voidaan asiantuntijoiden käsityksiin verrattuna kutsua esikäsitteiksi, jotka luovat pohjaa sille, miten ihminen ymmärtää uuden kokemuksen. (Ahonen, 1994, s. 114.) Niikon mukaan käsitys nähdään fenomenografiassa hyvin perustavanlaatuisena ymmärtämisenä tai näkemyksenä jostakin. Ihminen rakentaa käsityksensä aiemmin saamiensa kokemusten perusteella. Käsitysten kautta ihminen luo merkityksen itsensä ja maailman välille. (Niikko, 2003, s. 25.) Fenomenografiassa hyväksytään, että on olemassa yhteinen todellisuus, jonka yksilöt kokevat ja käsittävät erilaisin tavoin (Huusko & Paloniemi, 2006, s. 165).

5.2 Tutkimuksen aineistonkeruu

Tässä tutkimuksessa on käytetty aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelua. Fenomenografiselle haastattelulle on tyypillistä suorittaa haastattelu edeltä määrättyillä avoimilla ja suhteellisen väljillä kysymyksillä. Tavoitteena on auttaa haastateltavaa heijastamaan tutkimuskohteena olevaa ilmiötä tutkittavan omasta viitekehyksestä käsin. Fenomenografinen haastattelu keskittyy mitä- ja kuinka-näkökulmaan. (Niikko, 2003, s. 31–32.) Fenomenografisessa haastattelussa tutkija pyrkii herättämään haastateltavassa uudenlaista tietoisuutta tutkittavasta ilmiöstä. Haastattelijan tehtävänä on saattaa haastateltava niin sanottuun metatietoisuuden tilaan, jossa haastateltava on tietoinen tietoisuudesta. (Hirsjärvi & Hurme, 2001, s. 168–169.)

Haastattelun etu aineistonkeruumenetelmänä on sen joustavuus. Haastattelun aikana on mahdollista säädellä käsiteltävien aiheiden järjestystä ja esittää tarvittaessa tarkentavia lisäkysymyksiä. Lisäksi haastateltavat voidaan tavoittaa myöhemmin, jos aineiston täydentäminen on tarpeen. Toisaalta haastattelun hyvät puolet saattavat myös osoittautua ongelmiksi. Haastattelut ovat useimmiten pitkäkestoisia ja edellyttävät huolellista suunnittelua ja valmis-

tautumista ja näin ollen haastattelu aineistonkeruumenetelmänä on aikaa vievä. Lisäksi haastattelutilanne itsessään on haastava, sisältäen monia mahdollisuuksia virheiden syntymiseen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2007, s. 200–202.)

Hirsjärven ja Hurmeen (2001) mukaan teemahaastattelu on niin sanottu puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jossa haastattelu kohdentuu tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Kysymykset eivät ole yksityiskohtaisia, eikä niitä ole tarkoitus esittää tarkassa muodossa tai järjestyksessä. (Hirsjärvi & Hurme, 2001, s. 47–48.) Tässä tutkimuksessa käytin teemahaastattelujen pohjana Belskyn vanhemmuuden prosessimallia. Haastattelun teemat nousivat kyseisestä mallista, joka on esitelty tarkemmin luvussa 3.1. Mallin mukaan vanhemmuuteen vaikuttavat useat eri tekijät, ja nämä tekijät olen valinnut haastattelujen teemoiksi. Teemahaastattelun runko löytyy tämän tutkimuksen liitteistä (liitteet 1 ja 2).

Laadullisen tutkimuksen tarkoitus on siis kuvata tiettyä ilmiötä ja pyrkiä ymmärtämään sitä. Niinpä on tärkeää, että ihmisiä tutkittaessa tutkittavat tietävät tutkittavasta ilmiöstä paljon tai heillä on siitä kokemusta. Tutkittavien valinnan tulee olla harkittua ja tarkoitukseen sopivaa, ei satunnaista. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, s. 87–88.) Tässä tutkimuksessa keskityin tutkimaan vanhemmuutta. Niinpä oli itsestään selvää, että tutkimuksen kohteena ovat vanhemmat.

Tutkimukseen haastatellut vanhemmat valitsin harkinnanvaraisella otannalla, jossa oli piirteitä eliittiotannasta. Eliittiotannassa tietoa kerätään sellaisilta henkilöiltä, joilta oletetaan saatavan parhaiten tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Valinnassa voidaan käyttää kriteereinä esimerkiksi itsensä ilmaisemisen taitoa, puhekykyä, kirjoitustaitoa ja niin edelleen. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, s. 88.) Tutkimuskohteiden valinta käynnistyi siten, että otin yhteyttä erääseen päiväkotiin, ja tiedustelin, olisiko päiväkodin henkilöstön mielestä heidän asiakkaissaan sellaisia vanhempia, jotka saattaisivat olla kiinnostuneita osallistumaan tutkimukseen. Tärkeimpinä kriteereinä oli ymmärrettävä suomen kielen taito ja valmius ilmaista itseään selkeästi sekä halu kertoa kokemuksistaan avoimesti. Luotin siihen, että päiväkodin henkilöstö tunsi vanhemmat niin hyvin, että pystyi arvioimaan kyseisten kriteerien toteutumisen. Päiväkodista annettiin heidän sopimiksi katsomilleen henkilöille kirjoittamani saatekirje (liite 3), jossa kuvasin tutkimusaihetta ja kerroin haastattelujen toteuttamisesta sekä pyysin vanhempien yhteystiedot.

Saatuani vanhempien yhteystiedot ja soitin heille tiedustellakseni suostumusta osallistua tutkimukseen. Sovimme yhdessä haastattelun ajankohdan, ja kertosin vielä puhelimesta tutkimukseni aiheen ja pyysin lupaa haastattelun nauhoittamiseen. Päiväkodin kautta löytyi viisi haastateltavaa. Kuudes tutkimukseen osallistuneista äideistä oli tuttavieni tuttava. Tiesin ennalta hänen perheensä elämäntilanteen, ja ajattelin, että hän saattaisi olla halukas osallistumaan tutkimukseen, ja edustaisi hyvin sitä kohdejoukkoa, jonka kokemuksista olin kiinnostunut. En kuitenkaan tuntenut kyseistä äitiä henkilökohtaisella tasolla, vaan tiesimme toisemme nimet yhteisten tuttavien kautta. Otin äitiin yhteyttä sosiaalisen median kautta, ja hän mietti asiaa muutaman päivän, ja suostui osallistumaan tutkimukseen. Seitsemäs äideistä kuului omaan tuttavapiiriini. Olin tutustunut kyseiseen äitiin kuitenkin melko vasta, joten henkilökohtaista ystävyysuhdetta ei ollut kyseiseen äitiin muodostunut.

Keskeinen tekijä tutkimuskohteiden valinnassa oli se, että alun perin tarkoitukseni oli tutkia erilaisten perheiden vanhempia, ja mahdollisesti vertailla heidän käsityksiään vanhemmuudesta. Tästä syystä tutkimuskohteikseni valikoitui hyvin erilaisia vanhempia. Halusin haastatella yksinhuoltajaperheen, maahanmuuttajaperheen, erityislapsen perheen, uusperheen, monikkoperheen, sateenkaariperheen, suurperheen sekä ydinperheen vanhempaa. Loppujen lopuksi haastateltaviksi valikoitui kaksi maahanmuuttajaäitiä, joista toinen oli yksinhuoltaja, monikkoperheen äiti, erityislapsen äiti, uusperheen äiti, monikulttuurisen perheen äiti sekä ydinperheen äiti. Tarkoitukseni ei ollut haastatella erityisesti äitejä. Saatekirjeessä, joka päiväkodista laitettiin eteenpäin vanhemmille, mainitsin, että haluaisin haastatella joko perheen äitiä tai isää, tai mahdollisesti molempia. Aineistoni perheet olivat kuitenkin kaikki sellaisessa elämäntilanteessa, että ainoastaan äiti pystyi osallistumaan tutkimukseen.

Kuusi haastatteluista onnistui hyvin, yhdessä informaatio oli sen verran niukkaa, että päädyin jättämään haastattelun kokonaan pois aineistosta. Jouduin haastatellessani johdattelemaan kysymyksillä vastaajaa liian pitkälle, ja siltikin hän saattoi vastata parilla sanalla. Esitelen seuraavaksi haastatellut henkilöt.

H1. Monikulttuurinen perhe, jossa on neljä 0-10-vuotiasta lasta. Perheen äiti on suomalainen ja isä on kotoisin Lähi-idästä.

H2. Ydinperhe, jossa on kaksi alle kouluikäistä lasta.

H3. Yksinhuoltajaperhe, jossa vanhempi on maahanmuuttaja. Kaksi lasta, joista toinen on alle kouluikäinen.

H4. Maahanmuuttajaperhe, jossa molemmat vanhemmat ovat maahanmuuttajia. Perheessä on kolme alle kouluikäistä lasta.

H5. Erityislapsen perhe, jossa on kaksi alle kouluikäistä lasta. Haastattelun aikana selvisi, että vanhempi on jäänyt vastikään yksinhuoltajaksi.

H6. Uusperhe, jossa yhteensä neljä lasta, joista kaksi ovat vanhempien yhteisiä sekä kaksi muuta lasta, joista toinen on perheen isän ja toinen äidin biologinen lapsi.

Kaikki tutkimushenkilöt halusivat, että haastattelu suoritetaan heidän kodissaan. Annoin mahdollisuuden haastattelun suorittamiselle myös muualla, esimerkiksi kirjastossa tai muussa rauhallisessa paikassa. Kaikille kuitenkin sopi paremmin haastattelun toteuttaminen omassa kodissaan. Hirsjärven ja Hurmeen (2001, s. 91–92) mukaan haastattelutilanteessa haastateltavan ja haastattelijan etäisyys toisistaan ei saisi olla liian suuri ja henkilöiden tulisi nähdä toistensa ilmeet. Huomioin nämä asiat ohjatessani hienovaraisesti haastattelun paikan valintaa. Kaikki haastattelut suoritettiin keittiön pöydän ääressä tai olohuoneessa.

Ensimmäinen toteuttamani haastattelu oli koehaastattelu (ks. esim. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2007, s. 206). Halusin testata, ovatko kysymyksen asetteluni oikeita, kuinka kauan teemojen läpikäymiseen kuluu aikaa, sekä saada itse kokemusta haastattelijana toimimisesta. Koehaastattelu onnistui hyvin, ja siitä saatu aineisto oli kuitenkin sisällöltään sopiva tutkimukseeni, joten päätin sisällyttää sen aineistooni.

Haastateltavan muu toiminta ei saisi häiritä hänen ajatteluaan (Hirsjärvi & Hurme, 2001, s. 92). Tämän tutkimuksen haastatteluissa yhtä lukuun ottamatta kaikissa oli paikalla yksi tai useampia lapsia. Tämä tuotti jonkin verran haasteita. Jotkut haastateltavat eivät halunneet puhua lasten kuullen kaikista asioista, joten haastattelu jouduttiin välillä keskeyttämään tai vaihtamaan teemasta toiseen. Useassa perheessä oli haastattelun aikana vauva, joka vaati osansa haastateltavan äidin huomiosta. Kokonaisuutena haastattelutilanteet olivat mielestäni kuitenkin rauhallisia ja ilmapiiriltään avoimia.

Teemahaastattelun kesto on tavallisimmin 1-2 tuntia. Haastattelijan tulisi varautua sekä puheliaisiin että niukkasanaisiin haastateltaviin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2007, s. 206.) Tässä tutkimuksessa haastattelujen kesto oli keskimäärin 67 minuuttia, lyhin haastattelu kesti 59 minuuttia ja pisin 78 minuuttia. Haastateltavat erosivat jonkin verran toisistaan puheliaisuutensa tasossa. Suurin osa haastateltavista oli luontevia ja vastaili kysymyksiin melko pitkilläkin lauseilla, mutta kuten edellä kerroin, yksi haastateltavista oli niin niukkasanainen, että päädyin jättämään hänen haastattelunsa kokonaan pois aineistostani. Hänen

vastauksensa olivat pääsääntöisesti ”kyllä” ja ”ei”-tyyppisiä, jolloin esittämäni kysymykset johdattelivat haastattelutilanteessa saamani kokemuksen mukaan liikaa tutkittavan vastauksia, enkä voinut luottaa siihen, että tutkittava olisi itse kertonut käsityksistään tällä tavoin. Oman tulkintani mukaan kyseinen haastateltava ei ollut pohtinut vanhemmuuteen liittyviä asioita kovinkaan syvällisesti, jolloin kysymykset osoittautuvat mahdollisesti liian vaikeiksi vastata.

5.3 Aineiston käsittely ja analyysi

Tämän tutkimuksen aineisto analysoitiin käyttäen fenomenografista analyysimenetelmää. Fenomenografisen analyysin luonne ei ole kovin strukturoitu. Aineisto toimii analyysin lähtökohtana ja analyysi on aina sidottu aineistoon. Fenomenografinen analyysi noudattaa pitkälti kvalitatiivisen analyysin yleisiä piirteitä, kuten analyysin jatkumista koko aineiston keruun ajan, prosessin systemaattisuutta ja loogisuutta sekä aineiston jakamista merkityksellisiin osiin kadottamatta kokonaisuutta. (Niikko, 2003, s. 32–37.) Teoriaa ei käytetä luokittelurunkona tai teoriasta johdettujen oletusten testaamisen perustana. Empiirisestä aineistosta edetään kuvauskategorioihin, jotka ovat tutkimuksen tulos. Aineistoa kuitenkin peilataan aikaisempiin teorioihin kanssa kategorioita muodostettaessa. (Huusko & Paloniemi, 2006, s. 166; Uljens, 1989, s. 43.)

Fenomenografinen analyysi edellyttää sitä, että tutkijalla on oltava jonkinlainen esiymmärrys tutkittavasta aiheesta. Aineistonkeruun ja analyysin menetelmiä ja vaiheita on mahdollista erottaa toisistaan. Jo aineiston keruun aikana tapahtuu myös analysointia, joka voi vaikuttaa myöhempään aineiston keruuseen. Aineiston tulkinta ei ole yhdellä kertaa tapahtuva suoritus, vaan tutkija käsittelee aineistoa tutkimuksen kaikissa vaiheissa aina raportin kirjoittamiseen asti. (Niikko, 2003, s. 32; Marton & Booth, 1997, s. 129; Ahonen, 1994, s. 125.) Myös tutkijan tapa ymmärtää todellisuutta on merkityksellinen fenomenografisessa analyysissä. Martonin ja Boothin (1997, s. 136) mukaan fenomenografisen analyysin tuloksissa näkyy tutkijan käsitys siitä, millaisia eroavaisuuksia on tutkittavien käsityksissä ilmiöstä. Tutkija näkee siis tutkittavien käsitykset ja niiden eroavaisuudet omaksumansa todellisuuden hahmottamisen tavan kautta. Esittelen seuraavaksi fenomenografisen analyysin etenemisen Niikon (2003) mukaan, ja kuvaan tämän tutkimuksen analyysin etenemisen.

Fenomenografisen analyysin *ensimmäinen vaihe* on aineiston läpi lukeminen (Niikko, 2003, s. 33). Aloitin aineiston käsittelyn haastattelujen litteroinnilla. Ensimmäiset haastattelut litteroin sanatarkasti. Myöhempien haastattelujen litteroinnista jätin pois sekä haastattelijan että haastateltavan käyttämät täytesanat ja tulkinnan kannalta epäoleelliset lausahdukset. Lisäksi olisin voinut jättää joitakin kokonaisia haastattelun osia pois, koska välillä keskustelu ajautui selkeästi teeman ulkopuolelle. Halusin kuitenkin olla mieluummin liian tarkka, koska en voinut ennalta tietää, mitkä asiat tulisivat olemaan tutkimuksen edetessä oleellisia. Litteroinnin jälkeen luin koko aineiston läpi useaan kertaan ja olin jo melko hyvin selvillä siitä, millaisia teemoja aineistosta todennäköisesti tulisi nousemaan.

Niikon (2003, s. 34) mukaan fenomenografisen analyysin *toinen vaihe* on merkityksellisten ilmausten etsiminen, lajittelu ja ryhmittely. Aineistosta etsitään merkitysten joukosta samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia, sekä harvemmin esiin tulevia ja jopa marginaalisia merkityksiä. Aineistosta löytyvät marginaaliset ilmaisut saattavat usein paljastaa jonkin oleellisen teoreettisen ulottuvuuden tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Vaikka ilmaisua edustaisi mahdollisesti vain yksi henkilö, ilmaisun laadullinen sisältö tekee siitä kiinnostavan. (Ahonen, 1994, s. 127).

Tässä analyysin vaiheessa loin tietokoneelle erillisen tiedoston, johon kirjoitin haastattelussa nousseet ilmaisut poistaen litteroinnissa aineistoon jääneet täytesanat ja lausahdukset. Tutkimuskysymykseni eivät vielä olleet täysin selkeät, joten jaottelin aineistoa melko vapaasti haastatteluteemojen alle etsien aineistosta yhtäläisyyksiä ja eroavuuksia. Numeroin ilmaukset sen perusteella, keneltä haastateltavista ilmaus oli peräisin. Pidin mielessäni sen, että fenomenografian tarkoitus on löytää tutkittavaa ilmiötä koskevien käsitysten vaihtelu ja merkitysten laadullinen erilaisuus (Ahonen, 1994, s. 126–127). Siksi joidenkin teemojen ja ryhmittelyjen alle tuli vain muutamia ilmauksia, kun taas toinen teema toistui aineistossa jatkuvasti. Merkityksiä etsiessäni en valinnut etukäteen analyysiyksikköä, vaan annoin aineiston ohjata valintaa. Lopulta päädyin siihen, että analyysiyksikkönä saattoi toimia joko yksittäinen sana tai kokonainen lause. Tällä tavoin pystyin varmistamaan, etten hukannut merkityksiä kontekstistaan. Aineiston analyysin kannalta koin tämän järkeväksi ratkaisuksi. Ilmaukset saattoivat olla pitkäkököjä, mutta toisaalta pyrin erottelemaan herkästi toisistaan ilmaukset, joiden laadullinen sisältö vähänkään erosi toisistaan.

Tämä analyysin vaihe oli erittäin työläs, koska tulkintaa ei voinut tehdä yksittäisten lauseiden tai sanojen kirjoitetun olemuksen perusteella, vaan sisällön erilaisia ulottuvuuksia täytyi

vertailla koko ajan ja pyrkimys oli jakaa aineistoa merkityksellisiin osiin kadottamatta kokonaisuutta. Niikon (2003, s. 33) mukaan fenomenografinen analyysi keskittyy tutkittavien sijaan heidän tuottamiinsa ilmauksiin. Merkitykset hahmotetaan ilmauksista, huolimatta siitä, ovatko ne peräisin samalta tutkittavalta vai eivät. Huomionarvoista on kuitenkin se, että jokainen ilmaisu täytyy ymmärtää kahdessa kontekstissa: ensinnäkin haastattelussa, josta ilmaus on peräisin, ja toisaalta merkitysten ryhmässä, johon ilmaus kuuluu. Ilmausten tulkinta tehdään suhteessa siihen kontekstiin, josta ilmaus on peräisin. Tutkijan on tarkoitus tehdä tutkittavien käsitykset ymmärrettäviksi niiden omissa ajatteluyhteyksissä (Ahonen, 1994, s. 126). Lajitellessani ja ryhmitellessäni ilmaisuja hyvin usein kävi niin, että jos olisin lajitellut ilmaisun pelkän tekstin ulkoisen olemuksen perusteella, se olisi saattanut sopia useampaan eri kategoriaan. Pyrin tekemään ilmausten tulkinnan siinä kontekstissa, jossa se välittömästi esitettiin, eli peilaamaan ilmauksen merkitystä sen tuottaneeseen tutkittavaan.

Analyysin *kolmannessa vaiheessa* Niikko (2003, s. 36) neuvoo määrittelemään kategoriat ja niiden rajat, eli muuntamaan analyysin tuloksena saadut merkitysryhmät kategorioiksi. Niikon mukaan kategoriat ja niiden ominaisuudet syntyvät joko tutkijan oman ajatteluprosessin kautta tai ne muodostetaan tutkittavien ilmauksista. Ahosen (1994, s. 127) mukaan tutkijan mielessä oleva teoreettinen tarttumapinta auttaa tutkijaa päättämään, mitkä käsitykset kuuluvat yhteen ja muodostavat merkityskategorioita. Kategorioiden muodostamisessa keskeistä ei ole ilmaisujen lukumäärä, vaan se, että kategoriat kattavat aineistossa esiin tulevien käsitysten vaihtelun (Marton & Booth, 1997, s. 125). Etenkin tässä vaiheessa aineisto ohjasi analyysia: kategorioiden nimeäminen ja rajaaminen tapahtuivat aineiston pohjalta.

Fenomenografiselle tutkimukselle on oleellista, että se keskittyy käsitysten sisällöllisiin eroihin ja pyrkii selittämään mahdollisten eroavaisuuksien syitä. (Ahonen, 1994, s. 114–115.) Tässä analyysin vaiheessa huomasin tarvitsevani joistakin aineistossa esiin tulleista sisällöistä lisää teoretietoa, ja niinpä jatkoin tutkimusaihetta käsittelevän kirjallisuuden lukemista käyttäen melko väljästi erilaisia hakusanoja tiedonhaussa. Huolimatta fenomenografisen analyysin aineistolähtöisestä luonteesta, vanhemmuuden teorioihin ja erilaisiin teemaa käsitteleviin tutkimuksiin perehtymisestä oli huomattavasti apua kategorioiden luomisessa ja nimeämisessä. Tässä vaiheessa muodostin jo sekä alatason että ylätason kategorioita.

Niikon mukaan fenomenografisen analyysin *neljännessä vaiheessa* kategorioita pyritään yhdistämään teoreettisista lähtökohdista laajemmin ylemmän tason kategorioiksi eli kuvauskategorioiksi. Fenomenografiselle analyysille on oleellista kuvauskategorioiden laadullisten erojen selkeyttäminen siten, että kategoriat eivät mene limittäin (Niikko, 2003, s. 36–37.)

Tässä tutkimuksessa tutkimuskysymykset ohjasivat kuvauskategorioiden muotoutumista siten, että kukin kuvauskategoria oli vastaus yhteen tutkimuskysymykseen.

Seuraavassa taulukossa on esimerkki tämän tutkimuksen analyysin kulusta. Ensimmäinen tutkimuskysymys käsitteli vanhempien käsityksiä vanhemmuudesta. Vanhempien käsitykset vanhemmuudesta ovat tämän tutkimuksen ensimmäinen kuvauskategoria, joka jakaantuu neljään ylätasoon kategoriaan: vanhempien käsitysten mukaan vanhemmuus on ensinnäkin lapsikeskeistä, toiseksi vastuunottoa lapsen hyvinvoinnista, kolmanneksi yhdessäoloa ja rakkautta sekä neljänneksi lapsen käytöksen kontrollointia. Ylätasoon kategoriat jakaantuvat vielä yhteensä yhteentoista alatasoon kategoriaan.

Taulukko 1. Esimerkki analyysin kulusta.

<i>Kuvauskategoria</i>	<i>Ylätasoon kategoria</i>	<i>Alatasoon kategoria</i>	<i>Alkuperäinen ilmaus</i>
<i>Vanhempien käsitykset vanhemmuudesta</i>	<i>Lapsikeskeisyys</i>	<i>Lapsen yksilöllisten ominaisuuksien huomiointi</i>	<i>”jokainen on oma persoonansa” ”antaa sen olla haaveilija, luo rajat sen mukaan” ”osais tukea jokaista lasta siinä, minkälaisii ne on” ”hyväksyis hänet semmosena, kun hän on” ”on toki lapset erilaisia”</i>
		<i>Lapsen oman tahdon kuunteleminen</i>	<i>”jos tykkää jostain harrastuksesta, voi kokeilla, jos ei halua, sitte ei oo viety” ”on tarjottu erilaisia juttuja, sitte on sanonu kiinnostaako vai ei”</i>
		<i>Arkea helpottavat järjestelyt</i>	<i>”ois enempi apua siihen arkeen, että lapsilla ois lyhyemmät päivät” ”haluaisin olla ite mahdollisimman pitkään kotona lasten kanssa” ”en haluais tehdä vuorotyötä” ”se on ihanaa ku täällä on joku kotona ku tulee koulusta” ”rauhallinen paikka ja turvallinen paikka. Kun he leikkii ulkona, minä voin tietää he ovat koulun pihalla”</i>

Fenomenografisessa tutkimuksessa lopullinen tulosten kuvaaminen täytyy olla arkikielistä, jotta kuvaukset pysyisivät sensitiivisinä kokemusten ja käsitysten semanttiselle sisällölle. Tulokset sisältävät suoria lainauksia, eli autenttisia ilmaisuja, jotka liitetään kuvauskategorioiden yhteyteen. Tavoitteena on, että lukija voi seurata tutkijan päättelyä ja perusteluja

kuvauskategorioiden muodostumisessa. (Niikko, 2003, s. 39.) Tämän tutkimuksen tulosoissa on paljon suoria lainauksia aineistosta, ja olen pyrkinyt avaamaan tulkintaprosessin mahdollisimman perusteellisesti. Halusin tutkimustulosten olevan mahdollisimman arkikielisiä ja pyrin kirjoittamaan ne auki tiiviissä ja selkeässä muodossa.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä tutkimuksessa haluttiin selvittää, millaisia käsityksiä vanhemmilla on vanhemmuudesta ja vanhempana toimimiseen vaikuttavista tekijöistä. Lisäksi tutkimuksessa selvitettiin, mistä vanhemmat saavat tukea vanhemmuuteensa. Esittelen tässä pääluvussa tutkimuksen tulokset. Ensimmäinen tutkimuskysymys käsitteli vanhempien käsityksiä vanhemmuudesta. Tähän kysymykseen vastaan alaluvussa 6.1. Toinen tutkimuskysymys käsitteli vanhempien käsityksiä vanhemmuuteen vaikuttavista tekijöistä. Tähän kysymykseen vastaan alaluvussa 6.2. Kolmas tutkimuskysymys käsitteli vanhempien saamaa tukea vanhemmuudelleen. Tähän kysymykseen vastaan alaluvussa 6.3. Jokaisen alaluvun lopussa on koontitaulukko kyseisen alaluvun tuloksista.

6.1 Vanhempien käsitykset vanhemmuudesta

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä kysyttiin, millaisia käsityksiä vanhemmilla on vanhemmuudesta. Vanhempien käsitykset vanhemmuudesta ovat tämän tutkimuksen ensimmäinen kuvauskategoria, joka jakaantuu neljään ylätasoon kategoriaan. Ylätasoon kategoriat ovat lapsikeskeisyys, vastuunotto lapsen hyvinvoinnista, yhdessäolo ja rakkaus sekä lapsen käytöksen kontrollointi. Ylätasoon kategoriat jakaantuvat vielä yhteensä yhteentoista alatasoon kategoriaan.

6.1.1 Vanhemmuus on lapsikeskeistä

Ensimmäinen vanhempien käsityksiä vanhemmuudesta kuvaava ylätasoon kategoria on lapsikeskeisyys, joka jakaantuu kolmeen alatasoon kategoriaan: lapsen yksilöllisten ominaisuuksien huomioimiseen, lapsen oman tahdon kuuntelemiseen sekä arkea helpottaviin järjestyihin.

Lapsen yksilöllisten ominaisuuksien huomioiminen. Vanhemmat kertoivat huomioivansa lapsen yksilölliset ominaisuudet toiminnassaan ja pyrkimyksestään tukea lapsen kehitystä omana itsenään ja sovittaa omaa toimintaansa lapsen yksilöllisten ominaisuuksien mukaan. Vanhemmat pohtivat runsaasti sitä, mihin saakka lapsen yksilöllisiä ominaisuuksia on mahdollista ottaa huomioon, jos perheessä on useampia lapsia.

”Antaa sen olla haaveilija, luo rajat sen mukaan. Osais tukea jokaista lasta siinä, minkälaisii ne on.”(H6)

Lapsen oman tahdon kuunteleminen. Lapsikeskeisyys näkyi vanhempien kuvauksissa myös sellaisten esimerkkien kautta, joiden voidaan tulkita kuvaavan lapsilähtöistä toimintaa: lapsen oman tahdon kuuntelemista ja huomioon ottamista häntä koskevien asioiden päätöksenteossa. Tämä korostui etenkin kuvauksissa lasten harrastuksista. Vanhemmat pitivät tärkeänä, että lapsi sai itse päättää, halusiko osallistua harrastukseen.

”Jos tykkää jostain harrastuksesta, voi kokeilla, jos ei halua, sitte ei oo viety. On tarjottu erilaisia juttuja, sitte on sanonu kiinnostaako vai ei” (H2)

Arkea helpottavat järjestelyt. Lapsikeskeisyys näkyi perheen arkeen liittyvissä järjestelyissä, joiden tavoitteena oli saada arki lasten kannalta mahdollisimman ihanteelliseksi. Vanhemmat mainitsivat esimerkiksi hoitavansa alle kouluikäiset lapset kotona mahdollisimman pitkään ja tekevänsä lyhennettyä työaikaa lasten ollessa pieniä koululaisia, sekä nostivat esiin vuorotyön asettamat haasteet lapsiperheelle. Maahanmuuttaja-vanhempi painotti rauhallisen ja turvallisen asuinpaikan merkitystä.

”Neljän pienen lapsen kanssa kokopäivätoihin meneminen ei kuulosta pelkättään hyvältä ajatukselta.” (H1)

”Rauhallinen paikka ja turvallinen paikka. Kun he leikkii ulkona, minä voin tietää he ovat koulun pihalla.” (H3)

Tässä tutkimuksessa kolme perhettä kuudesta oli ratkaissut lastenhoidon siten, että äiti hoiti lapsia kotona. Ratkaisuun oli päädytty perheissä toisaalta siksi, että vanhemmat arvostivat kotiäitiyttä ja lasten kotihoitoa, ja toisaalta siksi, että kyseisillä äideillä ei ollut työpaikkaa, mihin palata äitiysloman tai hoitovapaan jälkeen.

6.1.2 Vanhemmuus on vastuunottoa lapsen hyvinvoinnista

Toinen vanhempien käsityksiä vanhemmuudesta kuvaava ylätasoinen kategoria on vastuunotto lapsen hyvinvoinnista. Vanhempien kuvaukset jakaantuvat kolmeen alatasoinen kategoriaan. Kuvausten mukaan vastuunotto tarkoittaa arkirutiinien tärkeyttä, kiireetöntä ilmapiiriä sekä rajojen asettamista lapselle. Vanhemmat toivoivat, että aina ei tarvitsisi mennä aikataulujen mukaan, saisi tehdä kotitöitä rauhassa ja sitä, ettei aikuisen kiireen tuntu välittyisi lapselle.

Arkirutiinien tärkeys. Vanhemmat kuvasivat arkirutiinien tärkeyttä korostamalla lapsen perustarpeista, ruoasta ja puhtaudesta huolehtimisesta sekä vanhempien vastuuta lasten arjen sujuvuudesta.

”Kaikki mitä nyt arkeen liittyy, aamulla sängystä nousemiset, aamupalat, hampaanpesut, pukemiset.” (H2)

”Vanhemmat huolehtii perustarpeista.” (H1)

Kiireetön ilmapiiri. Vanhemmat kuvasivat vastuutaan lapsen hyvinvoinnista kiireettömän ilmapiirin varmistamisen kautta. Vanhemmat pyrkivät huolehtimaan siitä, että perheellä on kiireettömiä päiviä, jolloin kenenkään ei tarvitse huolehtia aikatauluista. Vanhemmat korostivat myös pelkän olemisen tärkeyttä.

”Osataan olla rauhallisesti, jos on vapaapäivä, että ei mennä koko ajan paikasta toiseen” (H2)

”Parhaat hetket vanhemmuudessa on toimintojen välit, ku ei periaattees tehä mitään, vaan ollaan.” (H5)

Rajojen asettaminen. Vanhemmat pitivät tärkeänä rajojen asettamista lapselle ja yhteisten sääntöjen noudattamista. Vanhemmat kuvasivat joko omaa toimintaansa tai perheessä käytössä olevia sääntöjä ja rangaistuksia. Vanhemmat kuvasivat asettavansa rajoja lapselle ja kertoivat, että teoilla on seuraamuksia. Kuvaukset olivat johdonmukaisia ja sävyiltään ”rajat ovat rakkautta”-periaatteen mukaisia.

”Jatkuvasti pitää hirveenä rajoja laittaa ja jäähyllä, kun ei tottele.” (H2)

”Joskus pitää olla tiukka, kun sanoo ei, tarkoittaa ei.” (H3)

”Meillä on todella paljon kuria, mut me katotaan että se on osa sitä rakkautta.” (H6)

Perheissä käytettiin rangaistuksina muun muassa jäähypenkkiä, tavaroiden takavarikoimista ja kaverivierailujen kieltämistä.

6.1.3 Vanhemmuus on yhdessäoloa ja rakkautta

Kolmas vanhempien käsityksiä vanhemmuudesta kuvaava ylätasoinen kategoria on yhdessäolo ja rakkaus. Ylätasoinen kategoria jakaantuu kolmeen alatasoinen kategoriaan, jotka ovat myönteinen tunneilmapiiri, yhteinen tekeminen sekä läsnäolo.

Myönteinen tunneilmapiiri. Vanhemmat kertoivat osoittavansa rakkautta sekä sanallisesti että fyysisen kosketuksen kautta pitäen lapsia sylissä ja halaamalla lapsia. Vanhemmat ker-

toivat pitävänsä tärkeänä, että lapsen olo on turvallinen ja että lapsi tietää vanhempien rakastavan häntä ehdoitta. Myönteiseen tunneilmapiiriin sisältyi myös tunne molemminpuolisesta luottamuksesta.

”Onnistumisia on sellaset hetket, ku laps tulee kertomaan hankalasta aiheesta, kokee että äitille voi kertoa.” (H1)

”Lapset tietäis että niitä rakastetaan, tekivät sitte mitä hyvänsä.” (H1)

”Lapsilla ois turvallinen olla, ja rakkautta ja rajoja.” (H2)

”Rakastaa lasta, ja lapsi tietää, että vanhemmat rakastaa.” (H4)

Yhteinen tekeminen. Vanhemmat kuvasivat yhteisten tekemisten tuovan positiivisia kokemuksia sekä lapsille että vanhemmille. Kuvaukset liittyivät joko kotitöihin, kuten ruoanlaittoon ja siivoukseen, tai muuhun yhdessä toteutettuun tekemiseen, kuten ulkoiluun, pelaamiseen, lukemiseen, elokuvan katsomiseen tai piirtämiseen. Tärkein yhteinen tekijä kuvauksissa oli positiivisten kokemusten saaminen yhdessä tekemisestä ja ylipäätään koko perheen yhteisen ajan järjestäminen.

”Isojen lasten kanssa jos on isot murheet, niin on isot ilotkin. Onhan niitten kanssa niin paljo yhteistä puuhattavaa.” (H1)

”On ihanaa olla teiän kaa yhdessä täälä ja yhesä tehä.” (H2)

”Menemme kaupunkiin yhdessä, syödään pizzeria tai tehdään jotain mukavaa.” (H3)

Läsnäolo. Vanhemmat pitivät tärkeänä, että lapset kokisivat vanhempien olevan läsnä heidän elämässään ja kuuntelevan heitä. Läsnäololla tarkoitettiin myös sitä, että vanhemmat ovat kiinnostuneita lasten asioista ja oppivat sillä tavoin tuntemaan lasta paremmin. Jotkut vanhemmat nostivat esiin kahdenkeskisen ajan merkityksen jokaisen lapsen kanssa. Eräs vanhemmista toi esiin työn mukanaan tuomat haasteet ajankäytölle ja kertoi arvostavansa lasten kanssa olemista työelämään siirtymisen aloittamisen jälkeen entistä enemmän.

”Nyt ku on töissä, osaa arvostaa lasten kanssa olemista.” (H4)

Useissa puheenvuoroissa vanhemmat kertoivat olevansa huolissaan työn ja perheen yhteensovittamisen haasteista. Vanhemmat pitivät tärkeänä sitä, että työn lisäksi aikaa jäisi myös lapsille ja perheelle.

6.1.4 Vanhemmuus on lapsen kontrollointia

Neljäs vanhempien käsityksiä vanhemmuudesta kuvaava ylätason kategoria on lapsen kontrollointi, joka jakaantuu kahteen alatasoon kategoriaan: käytöksen kontrollointiin ja aikuiskeskeisyyteen.

Käytöksen kontrollointi. Vanhemmat kuvasivat vanhemmuuden olevan lapsen käytöksen kontrollointia. Vanhempien kuvausten mukaan vanhemman tavoitteena oli saada lapsi tottelemaan ja pitää lapsi kurissa ja järjestyksessä. Vanhemmat käyttivät emotionaalisesti viileitä ilmaisuja ja vähätelivät lapsen tunteita.

”Mulle saa huutaa ja mulle saa möykätä, mutta se ei tarkoita sitä että mä kuuntelen. Mun reagointi siihen jos se alakaa kiukutteleen, mä kiellän. Jos se ei tottele mua, mä en sano yhtään mitään. Oon aivan hiljaa. Se hoksaa että mua ei kiinnosta. Se vaan kattoo vähä aikaa, aha. Se siitä.” (H5)

Aikuiskeskeisyys. Toisaalta lapsen kontrollointi näkyi vanhempien kuvausten aikuiskeskeytyksenä. Vanhemmat kuvasivat omaa rooliaan perheessä painottaen valta-asemaansa suhteessa lapseen. Vanhemmat korostivat omien tuntemustensa voimakkuutta lasten kanssa tapahtuvissa ristiriitatilanteissa.

”Isommissa asioissa, jotka liittyy lasten terveyteen tai turvallisuuteen, niin sanolupolitiikka on se, mitä noudatan, enkä edes häpeile.” (H1)

”Minä oon meiän perheen pomo. Täällä on minun säännöt.” (H5)

”On hirveen vaikee kestää, jos ne näyttää mua kohtaan vihaa. Ehkä pitäis antaa lasten näyttää se, mut mä en vaan pysty kestään siinä sitä epäkunnioitusta vanhempaa kohtaan.” (H6)

Tässä alaluvussa olen vastannut ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, jossa kysyttiin, millaisia käsityksiä vanhemmillä on vanhemmuudesta. Vanhempien käsitykset vanhemmuudesta jakaantuivat neljään ylätason kategoriaan ja yhteentoista alatasoon kategoriaan, jotka olen koonnut seuraavaan taulukkoon.

Taulukko 2. Vanhempien käsitykset vanhemmuudesta.

<i>Kuvauskategoria</i>	<i>Ylätason kategoria</i>	<i>Alatason kategoria</i>
<i>Vanhempien käsitykset vanhemmuudesta</i>	<i>Lapsikeskeisyys</i>	<i>Lapsen yksilöllisten ominaisuuksien huomioiminen</i>
		<i>Lapsen oman tahdon kuunteleminen</i>
		<i>Arkea helpottavat järjestelyt</i>
	<i>Vastuunotto lapsen hyvinvoinnista</i>	<i>Arkirutiinien tärkeys</i>
		<i>Kiireetön ilmapiiri</i>
		<i>Rajojen asettaminen</i>
	<i>Yhdessäolo ja rakkaus</i>	<i>Myönteinen tunneilmapiiri</i>
		<i>Yhteinen tekeminen</i>
		<i>Läsnäolo</i>
	<i>Lapsen kontrollointi</i>	<i>Käytöksen kontrollointi</i>
		<i>Aikuiskeskeisyys</i>

6.2 Vanhempien käsitykset vanhempana toimimiseen vaikuttavista tekijöistä

Toisessa tutkimustehtävässä kysyttiin, millaisia käsityksiä vanhemmilla on vanhempana toimimiseen vaikuttavista tekijöistä. Nämä käsitykset muodostavat tämän tutkimuksen toisen kuvauskategorian, joka jakaantuu neljään ylätason kategoriaan. Ylätason kategoriat ovat vanhempaan liittyvät tekijät, lapseen liittyvät tekijät, vanhemman oma kehityshistoria ja kasvatuksen päämäärät. Ylätason kategoriat jakaantuvat vielä yhteensä kuuteentoista alatason kategoriaan.

6.2.1 Vanhempaan liittyvät tekijät

Ensimmäinen vanhempana toimimiseen vaikuttavia tekijöitä kuvaava ylätason kategoria on *vanhempaan liittyvät tekijät*, joka jakaantuu neljään alatason kategoriaan: persoonallisuuden piirteisiin, vanhemman omaan vireystilaan, työhön sekä parisuhteeseen.

Persoonallisuuden piirteet. Vanhempien kuvaukset persoonallisuudenpiirteistään olivat pääsääntöisesti yhden tai kahden sanan lauseita, joilla vanhemmat kuvailivat itseään sekä suhdettaan lapseen ja vanhemmuuteen. Vanhempien käyttämiä ilmaisuja olivat muun muassa *lapsenmielinen, vanhanaikainen, kova äiti, ankara, helposti syttyvä, impulsiivinen, vahvat mielipiteet*. Lisäksi vanhemmat kuvailivat luonteenpiirteidensä vaikuttavan vanhempana toimimiseensa seuraavasti:

”No minähän oon semmonen hyvin helposti syttyvä, että en kauaa katso enkä kuuntele vaan ärähdän hyvinki nopeesti, mutta meillä kaikki riidat sovitaan hirveen nopeasti.” (H1)

”Puhun itestä positiivisena ja rehellisenä, en lähe edes lasta huiputtamaan.” (H5)

”Aika räjähtävä luonne, toivoisin pidempää pinnaa.” (H6)

Vireystila. Vanhemmat kuvasivat vanhempana toimimistaan myös oman vireystilansa kautta, kertoen stressin ja toisaalta myös hyväntuulisuuden vaikuttavan yksittäisiin tilanteisiin vanhempana toimimisessa.

”Jos on kiireinen ja väsyne, niin saattaa sitä pinnaa lyhentää.” (H1)

”Jos oon hyvällä tuulella, yritän tehdä asioita joita ei usein tehdä.” (H4)

”Stressi vaikuttaa, oon kireempi, huonompi äiti sillon. Hermot kireellä ei jaksanu leikkiä lasten kanssa. Siis must tulee ihan hirvee sillon ku mulla on stressiä.” (H6)

Työ. Työn vaikutukset vanhemmuuteen koettiin merkityksellisinä. Yksi äideistä kertoi vuorotyön aiheuttavan stressiä ja toivoi löytävänsä muuta työtä. Hän koki kolmivuorotyön ja perheen yhdistämisen erityisen haasteellisenä, ja kertoi kokevansa syyllisyyttä siitä, että ei ehdi olla lastensa kanssa riittävästi.

”Tää kolmivuorotyö ja se vie tosi paljo aikaa. Se on tosi raskasta, ku ei pysty koskaan suunnitteleen mitään. Aina oottaa sitä vapaata että pystyy.” (H4)

Tämän tutkimuksen kuudesta perheestä kolme perhettä oli tehnyt sen ratkaisun, että perheen äiti oli jäänyt hoitamaan lapsia kotiin. Nämä äidit olivat tutkimusaineiston hankkimisen aikaan äitiyslomalla, mutta olivat tehneet ratkaisun jäädä hoitamaan lapsia kotiin myös pidemmäksi aikaa.

”Haluaisin olla mahdollisimman pitkään kotona lasten kanssa, mutta sitten ku tulee aika lähtee töihin, niin toivottavasti sais jotain hoitajan työtä, mut mä en haluis tehdä vuorotyötä. Et se on se paha.” (H6)

Parisuhde. Puolison kanssa yhteiset näkemykset kasvatuksesta ja myönteiset piirteet puolisosta vanhempana koettiin voimavarana vanhemmuudelle. Vanhemmuus nähtiin yhdessä toimimisena lapsen parhaaksi.

”Hirveän hyvä isä, viettää paljon aikaa lasten kanssa. Sitä ei tarvi patistella, tekee semmosia asioita, mitä minä en tee” (H1)

”Kieltää samoista asioista samassa kohtaa.” (H5)

”Meillä on sama linja ollu, että rakkautta ja rajoja. Jos toinen sanoo jotain, niin toinen ei mee puuttuun, ei mureenna toisen auktoriteettia.” (H6)

Lisäksi parisuhteeseen liittyivät perheen roolit. Vanhemmat nostivat esiin kotitöiden jakamisen ja yhteisen vastuun lastenhoidosta sekä perinteisten roolimallien olemassaolon.

”Vanhat miesten ja naisten roolit.” (H2)

”Ollaan molemmat vastuussa lapsista kotona.” (H4)

”Vanhaan tyyliin, minä hoidan lapset ja kodin.” (H6)

Myös parisuhteen puuttumisen ja yksinhuoltajuuden koettiin vaikuttavan vanhempana toimimiseen ja arkisten toimintojen sujuvuuteen.

”Ennen oli kyllä vaikeaa, kun Dabir oli vähän pienempi. Silloin mulla vielä ei ollu ajokortti. Piti hoitaa asiat, piti mennä kauppaan hakeen ruokaa. Oikeesti, minä hoidan kaikki asiat yksin.” (H3)

6.2.2 Lapsen liittyvät tekijät

Toinen vanhempana toimimiseen vaikuttavia tekijöitä kuvaava ylätasoinen kategoria on *lapsen liittyvät tekijät*, joka jakaantuu viiteen alatasoinen kategoriaan: lapsen temperamentti, sukupuoli, ikä, sisarusuhteet sekä erityisominaisuudet.

Temperamentti. Vanhemmat kuvailivat monipuolisesti lapsen luonteenpiirteitä käyttäen muun muassa ilmaisuja *tykkää johtaa, olla pomo, kiltti, ystävällinen, helppo luonne, sosiaalinen, puhelias, innostunut, temperamenttinen, itsepäinen* ja niin edelleen. Joissakin kuvauksissa vanhemmat kertoivat toimivansa itse eri tavoin riippuen lapsen ominaisuuksista. Vanhemmat pohtivat myös temperamenttipiirteiden periytyvyyttä sekä lapsen ja vanhemman temperamenttien yhteensopivuutta.

”Persoonallisuus, kun jonku kanssa ei vaan kertakaikkisesti toimi sama mikä toimii toisen kanssa. Se, joka on lähimpänä isänsä temperamenttia, sopii mulle parhaiten, ja se joka on lähimpänä mua, niin sen kanssa on kaikkein vaikeinta.” (H1)

Sukupuoli. Vanhemmat mainitsivat lapsen sukupuolen kuvaillessaan lapsen temperamenttia sekä vanhemman omaa toimintaa.

”Mies aina sanooki, että meillä on luonteet pyörähtäny vääriin päin, että pojan pitäis olla temperamenttinen ja tytön kiltimpi. Mää oon sanonu joilleki kellä on ollu kolme tyttöä ja on saanu neljännen lapsen sitte pojan, että nyt pääsette helpolla.” (H2)

”On kiva ku on tyttö, ku mulla on itellä ei oo siskoa, niin se on tavallaan mulle sisko, tytön kans on vähän erilaisia juttuja” (H4)

Ikä. Eräs tekijä, jonka vanhemmat kertoivat vaikuttavan omaan toimintaansa vanhempana, oli lapsen ikä.

”Menee iän mukaan, mitä vanhempi on, sitä enemmän vaadin ja sitä helpommin mulla katkee pinna, vauvan kanssa kestää ja venyy, vaikka kuinka kitiisee.” (H6)

Vanhemmat kertoivat lapsen iän vaikuttavan myös siihen, millaisista asioista vanhemmat pyrkivät neuvottelemaan lasten kanssa, ja mitkä asiat olivat vanhempien päätäntävällän alla. Vanhemmat kertoivat ajattelevansa vanhemmuuden muuttuvan sitä mukaa, kun lapset kasvavat.

Sisarusuhteet. Vanhempien toimintaan vaikutti myös lasten lukumäärä perheessä ja sisarusten väliset suhteet.

”Ku tulee enemmän lapsia, niin vanhemman rooli muuttuu sillä tavalla, että koskaan ei pysty, niinku yhden lapsen kans ehkä pystyis, sen tilanteen pitään koko ajan rauhallisena. Sisarusten välisiltä riidoilta on huomattavasti vaikeampi välttyä kun on monta tämmöstä jo hyvällä iällä olevaa lasta. Että totta kai se vanhemmuus muuttaa muotoaan.” (H1)

Vanhemmat korostivat myös pyrkivänsä kohtelemaan sisaruksia tasapuolisesti.

”Se että osaa, ku on vaan kaks lasta, että osaa olla niille tasapuolinen, ettei kumpaakaan suosi.” (H2)

”En mielestäni ole erilainen äiti riippuen lapsesta, mää yritän aina olla tasapuolinen, ku kumminki jokainen lapsi on erilainen ja en mää voi vaan mennä jonku lapsen... ne on kaikki mun lapsia, vaikka ne on erilaisia.” (H4)

Uusperheen vanhempi kertoi toimivansa joissakin tilanteissa eri tavoin riippuen siitä, oliko kyse hänen omasta biologisesta lapsestaan vai puolison lapsesta.

”Mikalle mä en välttämättä niin tiukasti sano, koska mä ajattelen, että jos hänen äiti on antanu tässä vapautuksen et näitä ruokia ei tarvi syödä, niin en mä voi sit siinä...” (H6)

Erityisominaisuudet. Erityislapsen vanhempi kertoi erityislapsen vanhemmuuden olevan erilaista kuin tavallisen lapsen vanhemmuus, määrittelemättä sen tarkemmin, mitä tarkoitti. Lisäksi hän korosti tuen merkitystä vanhemmuudessa ylipäätään ja kertoi jännittävänsä normaalin lapsen kasvatusta erityislapsen kasvatuksen jälkeen.

”Meillä on ollu tuki koko ajan ympärillä, me ei olla oltu niitten asioitten kanssa yksin. Nyt mulla on tässä niin sanotusti normaali lapsi, josta mää oon täysin vastuussa itte. Mun pitää opettaa kaikki sille itte. Niin on seki sillä tavalla aika pelottavaa.” (H5)

6.2.3 Vanhemman oma kehityshistoria

Kolmas vanhempana toimimiseen vaikuttavia tekijöitä kuvaava ylätasoinen kategoria on *vanhemman oma kehityshistoria*. Halusin nostaa vanhemman kehityshistorian omaksi ylätasoinen kategoriakseen vanhemmuuteen vaikuttaviin tekijöihin, vaikka olisi ollut mahdollisuus liittää se myös osaksi vanhempaan liittyviä tekijöitä. Tämän tutkimuksen aineistossa vanhemman omaa kehityshistoriaa korostettiin kahdessa haastattelussa niin vahvasti, että oli perusteltua tehdä siitä oma ylätasoinen kategoriensa vanhemmuuteen vaikuttavissa tekijöissä.

Kaksi vanhempaa kuvasi tarkasti omaa lapsuuttaan ja nosti lapsuudenperheen vaikutuksen omaan vanhemmuuteensa erittäin merkittävään rooliin. Myös muut vanhemmat kuvasivat yksittäisten esimerkkien kautta lapsuudenperheensä vaikutusta vanhemmuuteensa. Kahden tarkimman kuvauksen teemana olivat lapsuudenperheen ristiriidat, jotka vanhempien kokemusten mukaan vaikuttivat myös heidän omaan vanhemmuuteensa ja päivittäiseen toimintaansa lasten kanssa. Vanhemman oma kehityshistoria jakaantui kolmeen alatasoinen kategoriaan: emotionaaliseen turvattomuuteen, kulttuuriseen taustaan sekä perhekeskeisyyteen.

Emotionaalinen turvattomuus. Eräs vanhempi kuvasi oman lapsuudenkotinsa tunneilma-
piiriä analysoiden sen vaikutuksia omaan vanhemmuuteensa ja vanhempana toimimiseensa.

Kyseisen vanhemman kuvaukset lapsuudenperheestään käsittelivät suurelta osin turvattomuudentunnetta, joka kumpusi läsnäolon ja tunteiden ilmaisun puutteesta sekä perheen risiiriitaisista rooleista ja liian aikaisesta vastuun luovuttamisesta lapselle.

”Tuntuu että se on hirveen raskasta, että pitää puhua lapsille ja vauvoille sil-lai, ku ite ei oo saanu omalta äidiltä. Omassa lapsuudenkodissa ei puhuttu hirveesti, koen että mun pitää kaikki puhua lapsille ja sanoo niin ku asiat on. Koen että omassa lapsuudenkodissa ei tunteita osattu näyttää. Mulle taas on tärkeetä, että pitää halata ja pussata. Pitää sanoo että nyt äitillä on paha olo ja selittää että mistä se johtuu.”(H2)

”Mut on viety 3 kk ikäisenä hoitoon. Olin äiti mun vanhemmille ja sisaruksil-leni. Mulla on yks sisko olemassa ja hän pitää mua äitinä. Kotityöt on liian paljo täyttäny omaa lapsuutta. Olin paljo yksin kotona, vanhemmat oli töissä. Olin mun kummitädin perheessä, heillä oli aina niin hyvä olla. Ehkä siellä ko-tona ei ollu turvallista.” (H2)

Kulttuurinen tausta. Toisen vanhemman kuvauksissa omassa lapsuudenperheessä koettu perheväkivalta ja tiukka kurinpito olivat jättäneet kielteisiä muistoja. Vanhempi kuvasi ko-kemuksiaan kulttuuristen tekijöiden kautta. Hänen lapsuudenperheensä oli muslimiperhe, jossa isällä oli ollut merkittävä rooli vallankäyttäjänä.

”Tiedän että isä rakasti, mut sillä oli myös kulttuuria, vallankäyttöä. Ne ran-gaistukset ei ollu mitään jäähyjä tai muuta, se oli ihan fyysistä mitä isä käytti, ja samoin oli myös mun äitiä kohtaan. Ne on sellaset ikävät muistot. Ei saanu olla omia mielipiteitä, ei surun tunteita. Piti aina olla hymy suussa jos joku tuli ja kysy mitä kuuluu. Perheen kunnia oli kaikki kaikessa, perheen nimi. Sitä ei saanu liata, ja mä oon sen liannu. Mä en kuulu enää siihen kastiin. Tuntuu et silloin ku ite oli lapsi, kaikkien piti olla samassa muotissa, kaikki piti tapahtuu tiettyyn kellonaikaan ja tehä just niin ku sanottiin, niin mä en haluu sellaseks.”(H6)

Lapsuuden kokemukset vaikuttivat edelleen myös vanhemman omaan toimintaan:

”Mä huomaan, että mulla on jotkut asiat jääny esimerkiks se, et meillä oli to-della tiukka se, et miten vanhemmille puhuttiin, miten vanhempia kunnioitet-tiin. Se on mulle jääny, et mä en edelleen siedä sitä, jos lapset korottaa ääntä vanhemmille. Ja muutenki käyttäytymissäännöt ruokapöydässä, miten ruokaa

kunnioitetaan. Se oli kans tosi tärkeä. Niin sellaset että jos vähäki pelleillään pöydässä tai maataan tai muuta sellasta sillon ku syödään, niin en hyväksy sitä. Ne on niinku jääny kotoota”(H6)

”Kyl se lapsuus on hirveesti vaikuttanu mun elämään, silloin aattelin et mä en ikinä ite tee noin, miten omat vanhemmat teki. Välillä huomaa, et meinaan olla liian tiukka joissakin asioissa, liian tiukasti pidän kiinni. Sit mä yritän ittelleni, et päästä vähän irti, että älä tukahduta sitä tyttöä, niin ku isä teki meille.”(H6)

Perhekeskeisyys. Kielteisten asioiden lisäksi vanhemmat kuvasivat lapsuudenperhettään ja sen vaikutuksia omaan vanhemmuuteensa myös myönteisesti nostaten merkittäväksi tekijäksi perhekeskeisyyden. Vanhemmat kertoivat omasta lapsuudestaan ja omien vanhempiensa läsnäolosta muun muassa seuraavasti:

”Ollaan perheneuvolat läpikäyneitä. Ollaan tosi tiivis yksikkö oltu aina. Meillä on äiti ollu kotona ja isä on ollu vuorotöissä, mutta on sitte ollu meidän kans niin paljon ku on pystyny olemaan.” (H5)

”Meillähän oli hirveen perhekeskeistä, et perheellä tehtiin asioita ja äiti oli tosiaan kotona ja oli semmonen hellä. Äiti oli hirveen pitkään kotona, ja se oli tosi ihanaa että oli ku tuli koulusta kotiin, niin oli ruoka valmiina ja oli joku ottamassa vastaan.” (H6)

Kyseiset vanhemmat olivat myös itse päättäneet hoitaa lapsensa kotona mahdollisimman pitkään, koska olivat kokeneet sen omassa lapsuudessaan hyvänä asiana.

6.2.4 Kasvatuksen päämäärät

Tässä tutkimuksessa neljäs vanhempana toimiseen vaikuttava ylätasoinen kategoria on *kasvatuksen päämäärät*, joka jakaantuu neljään alatasoinen kategoriaan. Alatasoinen kategoriat ovat vastuunotto omasta tulevaisuudesta, koulutuksen hankkiminen, sosiaaliset taidot sekä luottamuksellinen suhde lapseen.

Vastuunotto omasta tulevaisuudesta. Vanhemmat pitivät tärkeänä, että lapsi itsenäistyy ja pystyy ottamaan vastuuta omasta tulevaisuudestaan. Vanhemmat kertoivat kasvatuksen tavoitteena olevan muun muassa kotitöiden oppimisen, vastuunottamisen omasta elämästä sekä painottivat, että hyvä tulevaisuus on oma valinta, jonka eteen täytyy tehdä työtä. Eräs

vanhempi nosti esiin lasten tulevaisuuden ”kunniallisina kansalaisina”. Kyseisen perheen kasvatuksessa pidettiin tärkeänä sitä, että lapset oppisivat, että teoilla on seurauksia.

”Ettei tulis tietoa että teidän lapset on huligaaneja. Jokainen tulee tekemään omat virheensä, mutta ettei tekis mitään suuria virheitä, jotka vois vaikuttaa tulevaisuuteen huonosti.” (H6)

Koulutuksen hankkiminen. Tutkimukseen osallistuneet kaksi maahanmuuttajavanhemmaa nostivat esiin koulutuksen merkityksen, ja kertoivat omista kokemuksistaan koulutuksen hankkimisen tärkeydestä. Toinen maahanmuuttajavanhemmista kertoi omasta lapsuudestaan ja oman isänsä antamasta tuesta koulunkäyntiin, ja sen merkityksestä omalle nykytilanteelleen. Hän myös korosti haluavansa antaa omille lapsilleen samat mahdollisuudet, jotka on itse saanut.

”Mun isä ja mun veli, ne on aina tukenu ja ne on panostanu siihen koulutukseen. Mun isä on aina ollu sitä mieltä, että koulu on kaikista tärkein elämässä, sen kautta pystyy rakentaan hyvää tulevaisuutta. Että on paljo helpompaa saada tulevaisuudelta kaikki mitä haluaa. Se on aina pienestä asti panostanu siitä koulusta.” (H4)

Sosiaaliset taidot. Vanhemmat pitivät kasvatuksessa tärkeänä sitä, että lapsi oppisi sosiaalisia taitoja, tulemaan toimeen muiden ihmisten kanssa ja oppisi käyttäytymään oikein erilaisissa tilanteissa. Lisäksi yksi vanhemmista painotti kasvatuksessaan läsnäoloa ja tärkeiden ihmissuhteiden arvostamista ja laajensi ajatteluaan myös oman perheensä ulkopuolelle.

”Tärkeimmät on, että lapsi osaa arvostaa, mitä hänellä on. Pitää tietää, ketkä ihmiset on heille tärkeitä, että osaa antaa heille aikaa” (H4)

”Se, että tulis muiden kanssa toimeen, sosiaaliset taidot olis, että osaa olla kohtelias ja tietää, miten käyttäytyä tietyissä tilanteissa ja ystävällinen.” (H6)

Luottamuksellinen suhde lapseen. Vanhemmat pitivät tärkeänä luottamuksellista suhdetta vanhemman ja lapsen välillä myös tulevaisuudessa, etenkin teini-iässä. Vanhemmat toivoivat, että pystyisivät keskustelemaan kaikista asioista lapsensa kanssa.

”Me ollaan kauheasti siitä puhuttu, että sitten ku sinusta alkaa tuntua, että aikuiset on tylsiä, että kaikki mitä äiti sanoo, on tyhmää, ja se mitä kaverit ajattelee ja sanoo on mukavaa, saatais keskusteluyhteys säilytettyä myös siinä tilanteessa, ku ei pätkäkään kiinnosta.” (H1)

Erityislapsen vanhempi suhtautui luottavaisesti lapsensa tulevaisuuteen. Hän korosti lapsen yksilöllisen kehityksen merkitystä.

”En ota paineita tulevaisuudesta. Kun se on valmis, niin tapahtuu. Tässä maailmassa kerkee kyllä, meillä ei oo kiire yhtään minnekään. Jos käydään jotain juttuja kahteen kertaan, niin mitä sitte?”(H5)

Tässä alaluvussa olen vastannut toiseen tutkimuskysymykseen, jossa kysyttiin, millaisia käsityksiä vanhemmilla on vanhempana toimimiseen vaikuttavista tekijöistä. Vanhempien käsitykset vanhempana toimimiseen vaikuttavista tekijöistä jakaantuivat neljään ylätasoon kategoriaan ja kuuteentoista alatasoon kategoriaan, jotka olen koonnut seuraavaan taulukkoon.

Taulukko 3. Vanhempien käsitykset vanhempana toimimiseen vaikuttavista tekijöistä.

<i>Kuvauskategoria</i>	<i>Ylätasoon kategoria</i>	<i>Alatasoon kategoria</i>
<i>Vanhempien käsitykset vanhempana toimimiseen vaikuttavista tekijöistä</i>	<i>Vanhempaan liittyvät tekijät</i>	<i>Persoonallisuuden piirteet</i>
		<i>Vireystila</i>
		<i>Työ</i>
		<i>Parisuhde</i>
	<i>Lapseen liittyvät tekijät</i>	<i>Temperamentti</i>
		<i>Ikä</i>
		<i>Sukupuoli</i>
		<i>Sisarussuhteet</i>
		<i>Erityisominaisuudet</i>
	<i>Vanhemman oma kehityshistoria</i>	<i>Emotionaalinen turvattomuus</i>
		<i>Kulttuurinen tausta</i>
		<i>Perhekeskeisyys</i>
	<i>Kasvatuksen päämäärät</i>	<i>Vastuunotto omasta tulevaisuudesta</i>
		<i>Koulutuksen hankkiminen</i>
		<i>Sosiaaliset taidot</i>
		<i>Luottamuksellinen suhde lapseen</i>

6.3 Vanhempien käsitykset saamastaan tuesta vanhemmuudelleen

Tämän tutkimuksen kolmas tutkimuskysymys koski vanhemmuuden tukea. Käsitykset tuen lähteistä muodostavat tämän tutkimuksen kolmannen kuvauskategorian, joka jakaantuu kahteen ylätasoon kategoriaan: virallisiin ja epävirallisiin tuen lähteisiin. Ylätasoon kategoriat jakaantuvat vielä yhteensä kuuteen alatasoon kategoriaan.

6.3.1 Viralliset tuen lähteet

Ensimmäinen vanhemmuuden tuen lähteitä kuvaava ylätasoinen kategoria on viralliset tuen lähteet, joka jakaantuu neljään alatasoinen kategoriaan. Alatasoinen kategoriat ovat päivähoito, lastenneuvola, tukiperhetoiminta sekä muut viralliset tahot.

Päivähoito. Vanhemmat kertoivat saavansa tukea lasten hoitoon ja kasvatukseen liittyvissä asioissa päivähoitosta nostamalla sen merkitykselliseen asemaan perheen tukijana. Erityislapsen perheessä tämä näkyi kaikista vahvimmin. Vanhempi kertoi lapsensa olevan päiväkodin erityisryhmässä, ja kuvaili kehityksen menneen eteenpäin ja lapsen saaneen emotionaalisesti turvallisia kontakteja päivähoitosta.

”Päiväkodin erityisryhmä on niin oikea paikka. Sielä ku on enemmän aikuisia, niillä on enemmän aikaa. Se menee mielellään sinne.” (H5)

Maahanmuuttajavanhempi kertoi saavansa paljon tukea päivähoitosta ja ilmaisi tyytyväisyytensä päivähoiton henkilöstöön. Hän osasi myös asettaa odotuksia henkilöstön toiminnalle lasten kanssa. Maahanmuuttajavanhemman lapsella oli myös erityisen tuen tarvetta, ja hän kertoi luottavansa päivähoiton henkilöstön kykyyn arvioida lapsen kehitykseen liittyviä haasteita.

”Oikeesti on tosi hyvä henkilökunta ja tosi hyviä hoitajia. Mää ootan, että ne kattos sitä lasta ihan niin ku omia lapsia. Se on tärkeätä, ku lapsi menee päiväkotiin, että se henkilökunta pitää olla hyvää. Pitää tykätä sitä lasta ja haluaa hänelle parasta ja tukea sitä, jos on jotain. Ja sitten kans että ne tukee, ja kertoo meille jos lapsella on jotain ja voi neuvoa meitä, että miten autetaan sitä lasta. Aina jos ne neuvoa tai sanoo jotaki, niin se on aina pitäny paikkansa. Saan tosi paljon tukea päiväkodista.” (H4)

Vanhemmat nostivat esiin avoimuuden ilmapiirin ja päivittäisten kuulumisten vaihdon merkityksen.

”Aina on sanottu, että halutaan että avoimesti sanotaan päivähoitossa, että miten on asiat. Puhutaan, että miten on menny päivä. Kyllä jos haluaa jutella päivittäin päivähoitossa, mutta en mä tiiä, ei sitä nyt sillä lailla välttämättä halua, mutta sitte ku tuntuu, niin kyllä aina pystyy jutella.” (H2)

”Kun mun lapset tee jotain, tästä pitää kertoa mulle heti. Tai kun asiat menee huonosti, pitää kertoa mulle heti taai laittaa mulle viesti. Sitten kotona minä

*voin jutella hänen kans. Kotona hän kyllä hän kertoo, mitä tapahtu siellä. Heti kun minä aamulla menen, tiättekö, onko eilen tapahtunu jotain. Ja sitte se so-
vitaan siellä. Hyvä ihmisiä kyllä siellä.” (H3)*

Toisaalta kaikille vanhemmille päivähoito ei näyttäytynyt merkityksellisenä vanhemmuuden tukijana, vaan pikemminkin paikkana, johon lapsen voi viedä työpäivän ajaksi. Vanhempi tunnusti päivähoiton merkityksen lapsen kasvattajana, mutta ei kokenut päivähoitoa itselleen merkityksellisenä vanhemmuuden tukijana.

*”Niin, no kyllähän siis niin me nyt juteltu ollaan päiväkodissa, mutta ei me kauheen semmosia syvällisiä oo koskaan ehitty juttelemaan. Omina työssäolo-
aikoina onhan se päivähoito ollu hirvittävän suuressa roolissa lasten hoidossa ja varmaan kasvatuksessakin. Että kyllähän ne on viettäny sielä hyvin suuren osan.” (H1)*

Lastenneuvola. Lastenneuvola on merkittävä vanhemmuuden tukija suomalaisissa lapsiperheissä. Neuvolatyöllä on pitkät perinteet ja sen palvelut tavoittavat lähes kaikki lapsiperheet. Perheet ovat olleet neuvolatoimintaan pääsääntöisesti tyytyväisiä. (Viljamaa, 2003, s. 35-36.) Tässä tutkimuksessa vanhemmat kokivat lastenneuvolan tarjoaman tuen eri tavoin. Haasteellisena koettiin neuvolan henkilökunnan vaihtuvuus. Vanhempien kokemusten mukaan lastenneuvolasta saatiin kyllä tukea lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvissä asioissa, mutta varsinaisesti vanhemmuuteen tukea ei saatu tai haluttu hakea. Yksi vanhempi mainitsi olevansa tyytyväinen lastenneuvolan tarjoamaan tukeen ja apuun sekä saamaansa tietoon.

”Kyllä just silloin kun sain tään mun pojan ja tyttö oli vielä pieni. Sain silloin apua neuvolasta. Yleensä oon minä joka kysyn, ja ne vastaa. Enimmäkseen ne kattoo sitä lasta, kasvua.” (H4)

Muiden vanhempien kommentit lastenneuvolan tarjoamasta tuesta olivat kriittisiä.

”Multa ei oo ikinä kysytty neivolassa että jaksanko. En oo ehkä sielä näyttäny semmoselta että en olis sitten jaksanu.” (H1)

”No ei millään lailla oo saatu tukea neivolasta. (H2)

”Ei ikinä, ei ikinä minä en kysy apua neivolasta. (H3)

”Mää oon hirveen vihanen tälle meiän neivolalle siitä, kun meillä on ollu meiän oma neivolantäti, Matti täyttää viis, sinä aikana kolme kertaa, mikä on meiän omaksi neivolantätiksi määrätty. Tiäksää kuinka ärsyttävää se on, että

ku on tällanen lapsi jolla on paljo kaikkee juttua. Sitte sää meet sinne että no niin, onpa kiva, mennään kattoon miten on menny hommat. Sitte sielä on aina eri ihminen, sun pitää aina selittää samat asiat. Jos sulla ois mielen päällä jotain, niin siinä kohtaa ku selität parin vuojen sairaalaruljanssit ja kaikki nää, niin ethän sää muista enää yhtään mitään. Että siihen on pikkusen ollu hankala suhtautua. Ku kaikki kehuu hirveesti sitä, että neuvolassa on niin kiva käyä ku sielä voi puhua kaikista asioista, no ei musta oo tuntunu yhtään siltä. (H5)

Tukiperhetoiminta. Yksi perhe oli saanut tukea vanhemmuuteensa tukiperhetoiminnan muodossa. Tukiperhetoiminta on lastensuojelulain § 36 mukainen avohuollon tukitoimi, jossa tuettava lapsi osallistuu tukiperheen arkeen ja esimerkiksi viettää tukiperheen luona yhden viikonlopun kuukaudessa (Lastensuojelun käsikirja). Vanhempi kertoi tukiperhetoiminnan olleen erittäin merkittävä tuki vanhemmuudelle. Lisäksi tukiperheestä oli muodostunut tärkeä aikuiskontakti perheen lapsille.

”Me ollaan saatu tukiperhe. Siellä lapset on käyny kerran kuussa viikonlopun, ja ne tykkää hirveesti siitä ja Pekalle se on vähä niinku menis mummolaan. En ikinä ois voinu toivoa yhtä hyvää tukiperhettä, siis ne on ihan rakkaita meille, ja me ollaan niille. Aivan mahtava perhe.” (H6)

Vanhempi kertoi hakeneensa apua oma-aloitteisesti, vaikkei avun hakeminen tuntunutkaan aluksi helpolta. Äidin masennus ja luonnollisten tukiverkkojen puute olivat tekijöitä, jotka olivat saaneet äidin hakeutumaan hoidon piiriin.

”Me oltiin aivan yksin, ja se oli tosi raskas aika. Mä oon ollu aina sellanen, et mä haluan ite hoitaa kodin, ja ite hoitaa lapset. Jotenki sitä sillon sitte oppi hakemaan apua, ja en oo kyllä katunu päivääkään. Vaikka jotkut sitä pitää heikkoutena tai että en varmasti hae sosiaalitoimistosta apua tai muuta, mut kyl mä oon niin tyytyväinen. Sitte ku käy tarpeeks pohjalla ja huomaa että oikeesti omat voimavarat ei riitä, ja lapset jo oikeesti kärsii siitä, jos sulla ei oo hyvä olla, niin kyl sillon ei jää muuta vaihtoehtoa. (H6)

Muut viralliset tahot. Vanhemmat nostivat yksittäisissä kommentteissa esiin saaneensa tukea vanhemmuuteensa ja arkeensa ensi- ja turvakodista ja lapsiperheiden kotipalvelusta. Nämä kuvaukset liittyivät useimmiten erityistilanteisiin, kuten vanhemman omaan sairastumiseen, jonka seurauksena perhe oli saanut väliaikaista apua. Erityislapsen vanhempi nosti

esiin tuen lähteinä yliopistollisen sairaalan omalääkärijärjestelmän, lapsen erilaiset terapiat sekä synnytyssairaalan antaman tuen vanhemmuuden alkuhetkille.

”Sillon ku Matti oli viikon ikänen, meillä oli sairaalassa se meiän lääkäri ja omahoitaja, ne piti semmosen keskosinfopaketin meille, että mitä kaikkee voi tulla. Kaikesta mahdollisesta puhuttiin, että me ei oltas sitte aivan puulla päähän lyötyjä ku joku juttu tulee ja ne ei välttämättä kerkee selostaa sitä meille.” (H5)

Erityislapsen vanhempi kuvasi tukijärjestelmää liiankin kattavaksi. Hänen kokemuksensa mukaan joihinkin asioihin palattiin uudestaan, vaikka vanhempi ei enää tukea tarvitsisikaan.

”Välillä tuntuu että saadaan tukea liikaaki. Ihan oikeesti, me ollaan oltu näitten asioitten kans viis vuotta, me tietään kyllä, me ymmärretään kyllä. Me ollaan käyty läpi tämä ja tämä. Tuntuu siltä, että tiettyihin asioihin palataan aina uudestaan ja uudestaan. Niin että keskityttäiskö tähän, eikö?” (H5)

6.3.2 Epäviralliset tuen lähteet

Toinen vanhemmuuden tuen lähteitä kuvaava ylätason kategoria on epäviralliset tuen lähteet, joka jakaantuu kahteen alatasoon kategoriaan. Alatasoon kategoria on läheiset ihmiset ja vertaistoiminta.

Läheiset ihmiset. Kaikki haastatellut kokivat saavansa tukea vanhemmuudelleen läheisiltä ihmisiltä. Omat vanhemmat ja perheenjäsenet sekä ystävät olivat kaikkien vanhempien tukena.

”No omilta vanhemmilta varmaan tällä hetkellä kaikkein eniten. Kaikenlaista tukea. Jos auto hajooa niin vaari korjaa tai vie jonneki. Äitihän käytännössä miltei asuu meillä tällä hetkellä. Eikä häntä oo tarvinnu pyytää.” (H1)

”Yleensä isälle mä soitan, tai sukulaisille, kun tarvin lastenhoitoapua.” (H4)

”Meillähän ei oo täällä muuta sukua ku toi anoppi. Et anoppi on tukena sen mitä pystyy.” (H6)

Omilta vanhemmilta ja ystäviltä saatu tuki oli vanhempien kokemusten mukaan tavallisimmin konkreettista apua, kuten lastenhoitoa, tai keskusteluapua.

”Ystäviltä saatu tuki on yleensä sitä keskustelua.” (H4)

”Maijan kummitäti. Hän auttoi mua silleen että mä sain välillä nukkua yöt, että hän kattoi yöt Maijaa.” (H6)

Tuen puute näkyi selkeimmin maahanmuuttajavanhemman kohdalla. Kyseinen vanhempi on lisäksi yksinhuoltaja, ja hän koki elämäntilanteensa Suomessa vaikeana, koska joutui hoitamaan kaikki käytännön asiat itse ja vastaamaan perheen asioista yksin. Hän kertoi myös, että hänen on vaikea harrastaa mitään, koska lapsille on vaikea saada hoitajaa. Hän koki tarvitsevansa toisinaan omaa aikaa ilman lapsia.

”Kun joskus tuntuu vaikea mulle lähtee kävely, tehdä liikunta. Ihan vaikee mulle tehdä mitään. Joskus meillä on kirkossa naisten piiri. Se on kaksi tuntia. Joskus minä voin sanoa hänelle (vanhemmalle lapselle), nyt katsot tv tai joku cd, minä voin laittaa heille. Vähän, eikä tarvitse olla itse, olla rauhallinen vähän aikaa. Ja kaksi tuntii mun pitää olla ja hengittää. Kun minä itte tarvitsen vähän aikaa olla rauha.” (H3)

Toisaalta hän sai apua myös ystäviltään, ja koki maahanmuuttajien yhteisön todella hyvänä tukiverkoston lasten kasvatukseen liittyvissä asioissa. Hän koki myös saavansa apua poikien kasvattamiseen miespuolisilta ystäviltään.

”Se, mikä on hyvä meidän sudanilaisten kesken, on kun toisen lapsi tekee väärin, niin sinä voit hoitaa tämän asian, vaikka minä ei oo täällä paikalla. Ei kukaan sano, tämä ei oo mun ja tää ei kuulu mulle. Se on ihan hyvä asia meidän kesken. Ja kun jotain ongelmia mun pojan kanssa, minä voin soittaa minun ystävälle, miehelle, hän voi tulla, ihan normaali puhuu hänen kanssa.” (H3)

Vertaistoiminta. Vanhemmat kertoivat saavansa tukea vanhemmuuteensa erilaisista lapsiperheiden avoimista kohtaamispaikoista. Tuki saattoi olla vertaistukea, leikkiseuraa lapsille tai mielekästä tekemistä itselle. Vertaistoiminnassa tärkeäksi koettiin samanhenkisten kontaktien löytyminen, oli sitten kyse kasvatukseen, lastenhoitotavoista tai elämäntilanteesta. Vanhempien kuvausten mukaan tukea antava vertaistoiminta sisälsi kokemuksen siitä, että toimintaan osallistuvat jakavat tiettyjä samoja arvoja ja asioita.

”Järjestöjen toiminnat, perhekahvilat ja imetystukiryhmät ja kestovaippailijoiden ja kantoliinailijoiden tapaamiset. Sellaset mitä minä oon vauva-aikoina harrastellu, niin ne on ehkä ollu suuremmissa roolissa kuin mitkään yhteiskunnan järjestämät jutut.” (H1)

”Kasvatukseen, mutta myös ihan siihen päivittäiseen hoitotoimiin ja jaksamiseen ja muuhun. Ku löytää sen sellasen vertaistukiryhmän, joka jakaa ne samat asiat, mitkä ite on kokenu aina hirveän tärkeäksi. Se, että tässä porukassa pysytyy puhua myös niistä asioista, jotka väsyttää tai rasittaa. Jossain laajemmassa äitiporukassa ei tee niin mieli jutella, koska ne vaihtoehdot mitä ehdotellaan, niin ei välttämättä oo niitä, mitä on ite ajatellu vaihtoehtoiksi.” (H1)

Erityislapsen vanhempi koki saavansa tukea muilta erityislapsen vanhemmilta.

”Liityin tähän Leijonaemot-juttuun, siinä on aika tiivis yhteisö. On aivan eri asia puhua lapsista ihmiselle, jolla on normaalit lapset. Mutta sitte ku puhut omasta erilaisesta lapsesta ihmiselle jolla on kans erilainen lapsi, se on aivan erilaista. Se on meidän oma hengähys, jossa saadaan purkaa. Saa sanoa, että niin mahtavia ihmisiä. On muutama voi-tyyppi, mutta sitte se on jotenki niin jännä, tosi isoja, pahoja, kamalia asioita monella. Mutta kaikki on kuitenkin niin positiivisia siellä. Niin sanotusti normaalienki lasten vanhemmat vois hakee sieltä. Meidänhän pitäis periaatteesa olla niin, että voi v...” (H5)

Tässä alaluvussa olen vastannut kolmanteen tutkimuskysymykseen, jossa kysyttiin, mistä vanhemmat saavat tukea vanhemmuuteensa. Vanhempien saama tuki vanhemmuuteensa ja kaantui kahteen ylätasoon kategoriaan ja kuuteen alatason kategoriaan, jotka olen koontanut seuraavaan taulukkoon.

Taulukko 4. Vanhempien käsitykset saamastaan tuesta vanhemmuudelleen.

<i>Kuvauskategoria</i>	<i>Ylätasoon kategoria</i>	<i>Alatason kategoria</i>
<i>Vanhempien saama tuki vanhemmuudelleen</i>	<i>Viralliset tahot</i>	<i>Päivähoito</i>
		<i>Lastenneuvola</i>
		<i>Tukiperheteroiminta</i>
		<i>Muut viralliset tahot</i>
	<i>Epäviralliset tahot</i>	<i>Läheiset ihmiset</i>
		<i>Vertaistoiminta</i>

Tässä pääluvussa olen esitellyt tutkimuksen tulokset. Seuraavassa pääluvussa pohdin tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimuksen tuloksiin palataan vielä kahdeksannessa pääluvussa, jossa kerron tutkimuksen johtopäätöksistä ja peilaan tuloksia aiempien tutkimusten tuloksiin.

7 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS

Tämä tutkimus on laadullinen tutkimus, jossa teemaa lähestytään fenomenografisen tutkimusotteen avulla. Fenomenografisen tutkimuksen kritiikki kohdistuu useimmiten neljään asiaan: tulosten yleistettävyyteen, käsitysten kontekstisidonnaisuuteen, käsitysten pysyvyyteen ja muuttuvuuteen sekä käsitysten aitoon erilaisuuteen, jonka seurauksena niiden vertailu on vaikeaa. (Metsämuuronen, 2008, s. 36.) Fenomenografisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella aineiston hankintaprosessin, aineiston luotettavuuden ja johtopäätösten luotettavuuden kautta. Luotettavuus perustuu aineiston ja johtopäätösten validiteettiin. Aineiston ja johtopäätösten on vastattava tutkimushenkilöiden ajatuksia ja niiden tulee kytkeytyä tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin. (Ahonen, 1994, s. 152–154.)

Olen pyrkinyt ajattelussani olemaan uskollinen aineistolle ja looginen molempiin suuntiin: ensinnäkin olen tarkastellut kriittisesti sitä, miten yksittäiset alkuperäiset ilmaukset voidaan yhdistää ala- ja ylätasoon kategorioihin, toisaalta olen pohtinut sitä, ovatko kategoriat loogisesti nimettyjä, ja sisältävätkö ne sellaisia alkuperäisilmauksia, mitä kategorioiden nimet antavat ymmärtää. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että palasin useaan kertaan kategorioita luodessani ja senkin jälkeen alkuperäisilmauksiin ja litteroituihin haastatteluihin, jotta voisin olla varma siitä, että olen tulkinut haastateltavien kuvauksia oikein ja sijoittanut ne oikeisiin kategorioihin.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen luotettavuuden kannalta on erityisen merkittävää mahdollisimman tarkan selostuksen tuottaminen tutkimuksen kulusta ja vaiheista (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2007, s. 226–227). Tutkimuksen kulku tulee selvittää siten, että lukija voi luottaa aineiston aitouteen. Lisäksi tutkija ei saa syyllistyä aineiston ylitulkintaan. (Ahonen, 1994, s. 152.) Olen pyrkinyt kertomaan huolellisesti ja perusteellisesti kaikki tutkimuksen vaiheet. Etenkin analyysivaiheen tarkka raportointi osoittautui haasteelliseksi, koska analyysia tapahtui aivan kirjoittamisen loppumetreille saakka, kategoriat muuttuivat tutkimuksen edetessä useaan kertaan. Ahonen (1994, s. 154–155) kehottaakin tutkijaa käyttämään työssään riittävästi haastattelulainauksia aineistosta tekemiensä johtopäätösten tueksi, ja erittelemään myös merkitysten tulkintaan liittyviä haasteita. Olen käyttänyt tulososiossa runsaasti suoria lainauksia aineistosta, ja pyrkinyt tekemään tulkinnat niiden pohjalta luotettavasti ja täsmällisesti sekä perustelemaan ajatuskulkuani haastavimmissa kohdissa. Tutki-

jana tekemäni tulkinnat ovat kuitenkin subjektiivisia, ja Ahonen (1994, s. 122) muistuttaa, että tutkijan aikaisemmat tiedot ja odotukset eivät voi olla vaikuttamatta tutkimiseen. Pyrkimykseni on kuitenkin ollut tarkastella aineistoa mahdollisimman objektiivisesti.

Tutkimuksen aineisto kerättiin teemahaastattelulla. Haastattelun luotettavuutta saattaa osaltaan heikentää haastateltavan taipumus antaa sosiaalisesti hyväksyttäviä vastauksia. Haastatteluaineisto on tilannesidonnaista, josta saattaa seurata se, että tutkittavien puhe haastattelutilanteessa saattaa olla erilaista kuin jossakin toisessa tilanteessa. Niinpä tulosten yleistettävyyttä ei kannata yliarvioida. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2007, s. 201–202.) Aineiston hankintaprosessin luotettavuutta arvioitaessa täytyy huomioida myös tutkimushenkilöiden taustat ja haastattelujen sujuminen (Ahonen, 1994, s. 153).

Tutkimuksen teema on tietyssä määrin henkilökohtainen ja ehkä arkakin asia. Olen pohtinut aineistoa analysoidessani, millaisia asioita haastatellut vanhemmat ehkä jättivät kertomatta, tai kaunistelivatko he joitakin asioita. Haastattelut itsessään sujuivat hyvin ja luontevasti, mutta sisälsivät yllättävän paljon sellaista tietoa, joka ei lopulta ollut tutkimustehtävien kannalta oleellista. Toisaalta joitakin asioita jäi mahdollisesti epäselväksi. Tähän oli todennäköisesti syynä ensinnäkin oma kokemattomuuteni tieteellisen tutkimuksen tekijänä, ja toisaalta jälkeinpäin ajateltuna melko niukka teoreettisen tiedon hallinta ennen haastattelujen tekemistä. Haastattelemiä vanhemmat olivat aitoja ja rehellisiä kuvauksissaan, ja jos olisin perehtynyt teemaan vielä syvällisemmin etukäteen, olisin varmasti saanut kyseisiltä haastateltavilta perusteellisempia vastauksia ja näin ollen myös tutkimustulokset olisivat saattaneet olla monipuolisempia.

Käsitys on ilmiönä dynaaminen, sillä ihmisillä on taipumus muuttaa käsityksiään usein lyhyenkin ajan sisällä (Ahonen, 1994, s. 117). Fenomenografiassa käsitykset muodostuvat yleensä konstruktionistisen tiedonkäsityksen pohjalta, eli käsitys ei ole pysyvä, sillä uudet käsitykset muodostuvat aina entisten käsitysten pohjalle joko vahvistaen, säilyttäen tai muuttaen aikaisempia (Häkkinen, 1996, s. 23). Myös käsitykset vanhemmuudesta todennäköisesti muuttuvat vanhempien saadessa lisää tietoa ja kokemuksia vanhemmuudesta. Tutkimusaineistossani vanhemmat, joilla oli jo isompia lapsia, kertoivat, kuinka käsitykset olivat muuttuneet lasten kasvaessa ja haasteiden muuttuessa. Erityislapsen vanhempi kuvasi käsityksensä vanhemmuudesta muuttuneen merkittävästi hänen verratessaan raskausaikana asettamia odotuksia vanhemmuudelle erityislapsen syntymän jälkeiseen aikaan ja toisaalta käsitykset olivat edelleen muuttuneet, kun perheeseen oli syntynyt niin sanottu ”normaali lapsi”.

Fenomenografisen tutkimuksen tavoitteena ei ole tilastollinen yleistettävyyden, vaan mieluummin voidaan puhua tulosten yleisyyden tavoittelemisesta. Tutkimustulokset täytyy pyrkiä liittämään yleisiin teoreettisiin ongelmiin ja myös selittämään käsityksiä. (Ahonen, 1994, s. 152.) Johtopäätöksissä olen pyrkinyt liittämään oman tutkimukseni tuloksia myös teoreettisemmalle tasolle. Osa tuloksista oli helpompi yhdistää teorian tietoon, toisissa kohdissa se taas osoittautui miltei mahdottomaksi. Tutkimustietoa vanhemmuudesta on valtava määrä, ja tämän tutkimuksen kannalta relevantin tiedon löytäminen oli ajoittain todella haasteellista. Se näkyy myös joissakin kohdissa tutkimustuloksia. Analysoin tätä asiaa enemmän johtopäätösten yhteydessä.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämä tutkimus käsittelee vanhempien käsityksiä vanhemmuudesta ja vanhempana toimimiseen vaikuttavista tekijöistä. Lisäksi tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita siitä, mistä vanhemmat saavat tukea vanhemmuuteensa. Vanhemmuus näyttäytyy tämän, kuten niin usean muunkin aiemman, tutkimuksen valossa monitahoisena ilmiönä, jonka ulottuvuuksista jokaisella tutkittavalla on oma käsityksensä. Mielenkiintoiseksi tutkimusasetelman teki alusta saakka se, että tutkimukseen haastateltiin erilaisten perheiden vanhempia. Tutkimuksen tuloksissa perheiden erilaisuus näkyi yksittäisissä kuvauksissa, eikä tutkimuksen tarkoituksena ollutkaan esittää laajempia yleistyksiä; se olisi mahdottomuus tällaisella otoksella. Joka tapauksessa saatettiin saada joitakin pieniä viitteitä siitä, millaisia eroavaisuuksia erilaisten perheiden vanhemmilla on käsityksissään. Tulokset jakaantuvat kolmeen kuvauskategoriaan, jotka noudattelevat tutkimuksen kysymyksenasettelua. Esittelen tässä luvussa tutkimustuloksista tehtyjä johtopäätöksiä. Pyrin tiivistämään tutkimuksen tulokset ja peilaamaan niitä teorian tietoon ja aiempien tutkimusten tuloksiin.

8.1 Vanhemmuus on läsnäoloa ja kontrollia

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä kysyttiin, millaisia käsityksiä vanhemmilla on vanhemmuudesta. Vanhempien käsitysten mukaan vanhemmuus on lapsikeskeistä, vastuunottoa lapsen hyvinvoinnista, yhdessäoloa ja rakkautta sekä lapsen kontrollointia. Vanhempien käsityksiä voidaan vertailla teoriaosiossa esittelemääni kasvatustyylien nelikenttään (ks. luku 3.2.), jossa kasvatustyyliä tarkastellaan kahden ulottuvuuden, lämpimyys ja kontrolloivuuden, kautta ja jossa erotellaan toisistaan neljä erilaista kasvatustyyliä.

Haastattemieni vanhempien käsityksissä vanhemmuudesta ilmeni auktoritatiivisen kasvatustyylin piirteitä. Auktoritatiiviselle kasvatustyyliä on ominaista lapsikeskeisyys, emotionaalinen lämpimyys, selkeät rajat sekä sitoutuminen vanhemmuuteen (Aunola, 2005, s. 359). Vanhemmat pitivät tärkeänä sitä, että lapsi tulee huomioiduksi yksilönä ja että häntä kuunnellaan. Lisäksi vanhemmat olivat tehneet omia valintojaan ajatellen lapsen parasta ja arjen sujuvuutta. Vastuunotto tarkoitti vanhempien käsitysten mukaan rajojen asettamista lapselle, arjen ennustettavuutta sekä mahdollisuutta koko perheen kiirettömään yhdessäoloon. Näistä asioista vanhemmat kokivat itse olevansa vastuussa ja pyrkivät toimimaan sen mukaisesti. Vanhemmat kuvasivat vanhemmuuden olevan rakkauden osoituksia ja läsnäoloa sekä vastuunottoa lapsen hyvinvoinnista.

Vanhempien kuvauksissa vanhemmuudesta näkyi piirteitä myös autoritaarisesta kasvatustyylistä. Autoritaariselle kasvatustyyliille tyypillisiä piirteitä ovat emotionaalinen viiveys, käytöksen kontrolli ja aikuiskeskeisyys (Aunola, 2005, s. 359). Vanhempien käsitysten mukaan vanhemmuus on lapsen kontrollointia, jonka tavoitteena on saada lapsi tottelemaan. Vanhemmat pitivät tärkeänä sitä, että lapsi totteli vanhempaa ja käyttäytyi vanhemman toivomalla tavalla. Vanhemmat korostivat kuvauksissaan omaa valta-asemaansa suhteessa lapseen.

Vanhempien kuvaamat tavat kontrolloida lasta noudattelivat osin Barberin (1996) jaottelua, jossa kontrolloivuudesta voidaan erottaa kaksi puolta: *behavioraalinen kontrolli* ja *psykologinen kontrolli*. Behavioraalisen kontrollin tavoitteena on säädellä lapsen käyttäytymistä, psykologinen kontrolli on vaikuttamista lapsen psykologiseen ja emotionaaliseen maailmaan. (Barber, 1996.) Tässä tutkimuksessa kontrolli nähtiin ensinnäkin vastuunottona lapsen hyvinvoinnista. Lapselle asetetut vaatimukset olivat sellaisia, joiden toteuttamiseen lapsella oli ikänsä ja kehitystasonsa mukaan mahdollisuus ylittää. Vanhempien oma toiminta oli johdonmukaista. Toisaalta vanhemmat käyttivät lapsen käytöstä kontrolloidakseen myös psykologiseen kontrolliin viittaavia manipuloivia ja aikuiskeskeisiä kasvatustenelmiä, kuten Barberin (1996) mainitsemia lapsen syyllistämistä ja tunteiden mitätöimistä.

Poikolaisen (2002) tutkimuksessa sääntöjä, kuria tai välinpitämättömyyttä kasvatuksessaan korostaneet vanhemmat pyrkivät ohjaamaan ja säätelemään lasten käyttäytymistä jopa kovakouraisilla kasvatustenelmillä. Vanhempien käsitys kasvatuksesta korosti valtaa, ollen toisaalta myös lähes välinpitämätöntä. Vanhemmat huolehtivat lapsen perustarpeista, mutta psyykkisestä hyvinvoinnista huolehtimisella ei nähty olevan merkitystä. Kasvatustenelminä käytettiin muun muassa eristämistä ja lievää fyysistä väkivaltaa sekä komentamista ja huutamista. Kasvatustenelmien käyttöä ohjasivat vanhempien omat tunteet. (Poikolainen, 2002, s. 49–56.) Tässä tutkimuksessa eräs aikuiskeskeisyyttä kuvaava piirre oli Poikolaisen tutkimuksen tavoin vanhemman omien tunteiden korostaminen ja hallitsemattomuus. Vanhemmat kertoivat myös käyttävänsä kasvatustenelminä muun muassa lapsen eristämistä, aresteja ja huutamista. Kukaan vanhemmista ei kuitenkaan kertonut käyttävänsä fyysistä väkivaltaa lasten kasvatuksessa.

8.2 Vanhemmuus on monien tekijöiden summa

Toisessa tutkimuskysymyksessä kysyttiin, millaisia käsityksiä vanhemmilla on vanhempana toimimiseen vaikuttavista tekijöistä. Vanhempien käsitysten mukaan vanhempana toimimiseen vaikuttavat vanhempaan ja lapseen liittyvät tekijät, vanhemman oma kehityshistoria sekä kasvatuksen päämäärät. Tämä tulos on hyvin linjassa teorian kanssa. Belskyn (1984) mukaan suoraan tai välillisesti vanhemmuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat vanhemman persoonallisuus ja kehityshistoria, parisuhde, työ, sosiaaliset verkostot ja lapsen ominaisuudet. Belskyn (1984) vanhemmuuden prosessimallin olen esitellyt tarkemmin luvussa 3.1.

Vanhemmat kertoivat omien luonteenpiirteidensä ja persoonallisuutensa vaikuttavan vanhempana toimimiseensa. Lisäksi vanhempien käsitysten mukaan vanhempana toimimiseen vaikuttavat vanhemman oma vireystila, työ sekä parisuhde. Malisen, Sevónin ja Kinnusen (2006) tutkimuksen mukaan etenkin äidit kokivat käyttäytymisensä lapsia kohtaan muuttuvan stressitilanteessa. Tutkijoiden mukaan tämä saattaa selittyä sillä, että äidit useimmiten kantavat päävastuun kodista ja lapsista ja käyttävät lastenhoitoon isiä enemmän aikaa, jolloin äideillä on myös enemmän mahdollista stressiä aiheuttavia vuorovaikutustilanteita lasten kanssa isiä enemmän. (Malinen, Sevón & Kinnunen, 2006, s. 350, 356.)

Vanhemmat pitivät tärkeinä yhteisiä kasvatusnäkömymiä puolison kanssa. Vanhemmat kuvasivat myös perheen roolien jakoa, joka vaikutti useassa perheessä olevan varsin perinteinen. Malisen (2011) tutkimuksen mukaan parisuhteen laadulla on yhteys vanhemman ja lapsen välisen suhteen laatuun: tyytyväisyys parisuhteeseen kertoi myös tyytyväisyydestä vanhempi-lapsisuhteeseen. Vanhemmuuden jakaminen koettiin merkitykselliseksi parisuhteen, yksilön oman hyvinvoinnin ja lasten kannalta. Yhdessä tekeminen ja puhuminen toivat puolisoitten välille yhteenkuuluvuuden tunnetta ja iloa. Jaettu vanhemmuus nähtiin merkityksellisenä myös lasten kokemusten kautta siten, että lasten huomattiin nauttivan molempien vanhempien läsnäolosta. (Malinen, 2011, s. 56–58.) Tässä tutkimuksessa parisuhde nähtiin merkittävänä tekijänä vanhempana toimimiselle. Jos kasvatusnäkömykset olivat puolison kanssa yhteneväisiä, parisuhde koettiin voimavarana vanhemmuudelle. Perheen kanssa vietetty yhteinen aika koettiin merkityksellisenä ja sille haluttiin antaa aikaa.

Kaksi vanhempaa oli tällä hetkellä yksinhuoltajia eivätkä olleet parisuhteessa. Brobergin ja Tähtisen (2009) tutkimuksen mukaan yksinhuoltajaperheiden vanhemmat kokivat vanhemmuutensa vaativampana kuin kahden huoltajan perheiden vanhemmat. Yksinhuoltajan ja

etävanhemman jakaessa vastuun lapsesta yksinhuoltajan vanhemmuus näyttäytyi vähemmän kuormittavana, kuin tilanteessa, jossa etävanhempi ei ollut ollenkaan yhteydessä lapseen. Toimiva yhteistyö ja lapsen ja etävanhemman suhde vaikuttivat keskeisesti yksinhuoltajavanhemman kokemukseen vanhemmuudesta. (Broberg & Tähtinen, 2009, s. 167.) Tämän tutkimuksen yksinhuoltajaperheiden vanhempien tilanteet erosivat toisistaan huomattavasti. Toisen yksinhuoltajaperheen etävanhempi asui samalla paikkakunnalla lähes naapurissa, ja oli mukana perheen jokapäiväisessä elämässä sekä taloudellisesti että konkreettisesti. Toisen perheen etävanhempi asui toisella paikkakunnalla, ja oli jonkin verran tekemisissä lastensa kanssa, mutta päivittäiseen arkeen yksinhuoltajavanhempi ei saanut helpotusta etävanhemmalta. Tämä ero näkyi myös heidän kuvauksissaan vanhemmuudestaan. Ensin mainittu vanhempi ei kokenut yksinhuoltajuuttaan millään tavalla kuormittavana, viimeksi mainittu vanhempi taas kuvasi jokapäiväistä elämäänsä yksinhuoltajana todella raskaaksi.

Vanhempien käsitysten mukaan myös lapsen ominaisuudet vaikuttivat vanhempana toimimiseen. Lapsen ominaisuuksista vanhemmat mainitsivat temperamenttipiirteet, iän, sukupuolen, sisarusuhteet sekä lapsen erityisominaisuudet. Vanhemmat kertoivat toimivansa eri tilanteissa eri tavoin riippuen edellä olevista ominaisuuksista. Vanhempien käsitykset lapsen ominaisuuksien vaikutuksista vanhempana toimimiseen olivat kuitenkin vaikeasti eriteltävissä, ja kommentit olivat lähinnä yksittäisiä lausahduksia, joista oli vaikea tehdä pidemmälle meneviä tulkintoja.

Lapsen elämään vaikuttavia tekijöitä voidaan Pulkkinen (2002) mukaan jaotella niiden vaikutusten perusteella. Riskitekijöiksi nimitetään asioita, jotka suuntaavat lapsen kehitystä kielteiseen suuntaan. Riskitekijät voivat olla joko lapsen ympäristöön liittyviä, kuten perheväkivalta tai lapseen itseensä liittyviä, kuten heikko tarkkaavaisuuden keskittämiskyky. Suojaaviksi tekijöiksi taas nimitetään seikkoja, jotka tukevat lapsen myönteistä kehitystä riskeistä huolimatta. Resilienssillä (selviytymiskyky, pärjäävyys) tarkoitetaan yksilön mahdollisuutta kehittyä tavanomaisesti hänen elämäänsä sisältyvistä riskitekijöistä huolimatta. (Pulkkinen, 2002, s. 15–16.)

Vanhemman oman lapsuuden vaikutukset vanhemmuuteen näyttäytyivät tässä tutkimuksessa merkittävinä etenkin kahden tutkittavan vastauksissa. Vanhemmat kuvasivat omaa lapsuuttaan ja sen vaikutuksia koko elämänsä ja sitä kautta myös vanhemmuuteensa ja vanhempana toimimiseensa. Yksi vanhemmista kuvasi oman lapsuudenkotinsa tunneilma-
piiriä, joka oli hänen oman tulkintansa mukaan aiheuttanut turvattomuudentunnetta lapsuu-

nessa. Lapsuudenkodin tapahtumilla ja etenkin äidin puhumattomuudella ja läsnäolon puutteella oli vanhemman käsitysten mukaan vaikutuksia myös hänen omaan toimintaansa vanhempana. Hän oli tietoisesti muuttanut omaa toimintaansa vastakkaiseen suuntaan lapsuudenkodin toimintatavoista muun muassa tunteiden ilmaisun ja lapsista huolehtimisen suhteen. Hänen lapsuudessaan oli ollut runsaasti etenkin psyykkisiä riskitekijöitä, mutta myös suojaavia tekijöitä oli esiintynyt siinä määrin, että hänen kehityksensä yksilönä oli edennyt positiiviseen suuntaan.

Lapsuudenperheen ihmissuhteet siirtyvät jokaisen mukana myös seuraavaan perheeseen, usein sellaisenaan, mutta myös muokattuna mallina omalle vanhemmuudelle (Bardy, 2002, s. 40–41). Negatiivisella sukupolviperimällä tarkoitetaan tilannetta, jossa edellisen sukupolven haitalliset kasvatus- ja käyttäytymismallit toistuvat myöhemmin yksilön omassa elämässä ja vanhemmuudessa. Varhaisimpien kiintymyssuhteiden laatu ja niiden vastavuoroisuus muodostavat ihmiselle ymmärryksen omasta arvostaan ja suhteestaan itseän ja muihin. Kaltoin kohdellun lapsen on vaikeaa oppia tunnistamaan tunteitaan tai hän saattaa jopa lakata tuntemasta kestääkseen itseensä kohdistuvan torjunnan tai pahoinpitelyn. Oleellista negatiivisen sukupolviperimän katkaisussa on yksilön mahdollisuus ja kyky hahmottaa oma historia uskottavalla tavalla, siten, että yksilössä herää myös tunnemuistoja. (Bardy & Barkman, 2001, s. 199–200.)

Kemppaisen (2001) kotikasvatusta käsittelevän tutkimuksen mukaan osa hänen tutkimukseensa osallistuneista vanhemmista halusi toimia eri tavoin kasvattajana kuin omat vanhempansa. Taustalla oli halu korjata niitä kasvatukseen liittyviä epäkohtia, joita oli koettu omassa kasvatuksessa olleen. Negatiivisten lapsuusmuistojen ja omien kasvatuseriaatteiden kanssa ristiriidassa olevien mallien tiedostamisen seurauksena vanhemmat pyrkivät tietoisesti muokkaamaan uudenlaisen mallin omalle vanhemmuudelleen. Toisaalta tyytyväisyys omaan kotikasvatukseen taas näkyi haluna siirtää hyväksi koettua mallia eteenpäin. (Kemppainen, 2001, s. 128–129, 148.)

Eräs vanhempi kuvasi lapsuuttaan muslimiperheessä, isän merkittävää roolia, perheväkivaltaa ja tiukkaa kuria, jotka kaikki osaltaan vaikuttivat myös vanhemman omaan toimimiseen vanhempana. Jotkut lapsuudenperheessä käytetyt toimintatavat ja kasvatuseriaatteet hän halusi siirtää myös omaan vanhemmuuteensa, toisista taas päästä ehdottomasti eroon. Hän piti erittäin tärkeänä sitä, että lapset osoittivat kunnioitusta vanhemmille ja käyttäytyivät hyvin ruokapöydässä. Toisaalta hän tiedosti oman lapsuutensa tiukan kurinpidon vaikutukset omaan elämäänsä ja vanhempana toimimiseensa, ja halusi itse toimia eri tavoin. Kyseinen

vanhempi pohti runsaasti oman lapsuutensa vaikutuksia vanhemmuuteensa, ja kyseenalaisti omia toimintamallejaan sekä tunsyi syyllisyyttä huomattuaan jälkikäteen kohdelleensa omia lapsiaan tiedostamattaan samalla tavoin, kuin häntä itseään oli lapsena kohdeltu.

Vanhempien käsitysten mukaan vanhempana toimimiseen vaikuttavat kasvatukselle asetetut tavoitteet. Vanhemmat kuvasivat toimivansa vanhempana sillä tavoin, että lapsi oppisi huolehtimaan itsestään ja ottamaan vastuuta omasta tulevaisuudestaan. Myös Poikolaisen (2002) tutkimuksen mukaan vanhempien arvot ja päämäärät heijastuivat heidän kasvatustavoitteisiinsa. Vanhemmat tavoittelivat kasvatuksellaan lapsilleen onnellisuutta ja tyytyväisyyttä elämäänsä, itsenäisyyttä ja vastuunkantamista sekä henkistä kypsyä ja autonomiaa. Onnellisuuteen ja tyytyväisyyteen vanhemmat liittivät muun muassa itsenäistymisen, koulutuksen hankkimisen sekä tasapainoiseksi yksilöksi kasvamisen. Itsenäisyyteen ja vastuunkantamiseen vanhemmat liittivät kasvamisen toiset huomioon ottavaksi ja suvaitsevaisiksi ihmiseksi. Vanhemmat toivoivat lapsilleen myös hyvää itsetuntoa ja sosiaalisia taitoja. Henkisellä kypsyydellä ja autonomialla tarkoitettiin omien vahvuuksien, tien ja elämäntarkoituksen löytämistä sekä perheen ja ystävien arvostamista. (Poikolainen, 2002, s. 89–95.) Kempin (2001) tutkimuksessa eräs sukupolvelta toiselle siirtyvä kasvatuseriaate oli kunnan kansalaiseksi kasvattaminen. Kunnan kansalaisella tarkoitettiin rehellistä, ahkerää, työtä arvostavaa ja toista ihmistä kunnioittavaa ja huomioivaa ihmistä. (Kempin, 2001, s. 139–141.)

Vanhemmat korostivat kuvauksissaan ihmissuhteiden arvostamisen ja hoitamisen merkitystä sekä omassa perheessään että kodin ulkopuolella. Useat vanhemmat nostivat esiin sosiaalisten taitojen merkityksen ja pitivät tärkeänä sitä, että lapset oppisivat tulemaan toimeen ihmisten kanssa. Samansuuntaisia tuloksia on saatu myös Tiilikan (2005) tutkimuksessa äitien kasvatuskäsityksistä. Tiilikan mukaan äidit määrittivät jo päiväkotikäisten lasten sosiaalisuuden sisällöksi ihmissuhdetaitojen perusteet, kuten erilaisten ihmisten kanssa toimeen tuleminen, erilaisuuden sietokyvyn, joustamisen oppimisen sekä itsekkyydestä poisoppimisen. Äidit nostivat esiin myös tapakasvatuksen, kuten pöytätavat ja kohteliaisuusäännöt. (Tiilikka, 2005, s. 103, 107.) Myös tässä tutkimuksessa vanhemmat pitivät tärkeänä sitä, että lapsi omaksuisi ympäröivän yhteiskunnan käyttäytymisnormit ja osaisi käyttäytyä niiden mukaan.

Tähän tutkimukseen osallistui kaksi maahanmuuttajavanhempaa. He pitivät erityisen tärkeänä sitä, että lapset hankkisivat itselleen koulutuksen. Se, että koulutuksen tärkeydestä

puhuivat juuri maahanmuuttajavanhemmat, ei ole sattumaa. Myös Peltolan (2014) tutkimuksessa maahanmuuttajataustaiset vanhemmat arvostivat koulutusta paitsi itseisarvona myös ”kunnan kansalaisen” tunnusmerkkinä ja reittinä hyvään tulevaisuuteen. He halusivat oman tutkimukseni vanhempien tavoin opettaa lapsilleen rehellisyyden ja ahkeruuden kaltaisia arvoja. (Peltola, 2014, s. 104–105, 140.) Tässä tutkimuksessa maahanmuuttajavanhempien käsitysten mukaan ollakseen täysivaltainen Suomen kansalainen ja tullakseen hyväksytyksi yhteiskunnassa, täytyi kouluttautua ja käydä työssä. He olivat myös itse toteuttaneet periaatettaan ja kouluttautuneet, ja olivat molemmat työssä.

8.3 Tukea vanhemmuuteen on saatavilla

Kolmannessa tutkimuskysymyksessä kysyttiin, mistä vanhemmat saavat tukea vanhemmuuteensa. Tukea saatiin joko virallisilta tai epävirallisilta tahoilta. Virallisiksi tahoiksi vanhemmat mainitsivat päivähoidon, lastenneuvolan, tukiperhetoiminnan ja muut viralliset tahot. Epävirallisia tahoja olivat vertaistoiminta ja läheiset ihmiset.

Kasvatuskumppanuus on eräs varhaiskasvatuksen laadun mittari. Suurin osa Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen vuonna 2012 toteuttaman tutkimuksen vastaajista oli erittäin tai melko tyytyväisiä vanhempien ja päivähoitohenkilöstön väliseen kasvatuskumppanuuteen. Valtaosa vanhemmista kertoi myös keskustelewansa henkilöstön kanssa lapsen asioista päivittäin tuonti- tai hakutilanteissa. (Kekkonen, 2014, s. 267–268.) Tässä tutkimuksessa kaikki päivähoitoa käyttäneiden lasten vanhemmat pitivät päivähoitoa tärkeänä yhteistyökumppanina, mutta merkityksellisintä päivähoidosta saatu vanhemmuuden tuki oli erityislapsen vanhemmalle ja molemmille maahanmuuttajavanhemmille. Muut vanhemmat pitivät päivähoitoa merkityksellisenä lasten kehityksen, ei niinkään vanhemmuuden tukemisen kannalta.

Erityislapsen vanhemman saama tuki oli sekä vanhemmuuteen että lapsen kehitykseen liittyvää tukea. Vastaavia tuloksia on saatu myös Tonttilan (2006) tutkimuksessa, jossa vammaisten lasten äitien kokemukset päivähoidon perheitä tukevasta toiminnasta olivat myönteisiä. Äidit kokivat saavansa tukea päivähoidosta keskustelun ja kokemusten jakamisen kautta sekä nostivat esiin päivähoidon roolin ohjeiden ja tiedon jakajana lapsen kehityksestä. Äidin kokivat merkityksellisenä myös päivähoidon ottaman osavastuun erityislapsen kunnoutuksessa ja kasvatuksessa ja kokivat oman kasvatustuensa helpottuneen, kun lapsi oli siirtynyt erityisryhmään tai integroituun ryhmään. (Tonttila, 2006, s. 118–126.)

Toinen taho, josta vanhemmat olivat saaneet tukea vanhemmuuteensa, tai jonka vanhemmat mainitsivat toivottuna tuen lähteenä, oli lastenneuvola. Kokemukset lastenneuvolasta saadusta tuesta olivat ristiriitaisia. Neuvolasta saatiin tukea silloin, kun sitä erityisesti tarvittiin, mutta tuki liittyi lähinnä lapsen kasvuun ja kehitykseen. Henkilökunnan vaihtuvuus koettiin haasteena tuen saamiselle. Viljamaan (2003) neuvolatoimintaa käsittelevässä väitöstutkimuksessa vanhemmat olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä neuvolaan. Neuvolan hyväksi puoleksi koettiin muun muassa luottamuksellinen ilmapiiri, palveluiden yksilöllisyys sekä neuvola lähipalveluna. Lisäksi vanhemmat olivat tyytyväisiä neuvolan lapsikeskeisyyteen. Neuvolatyön kritiikki kohdistui vanhempien riittämättömiin mahdollisuuksiin valita tai vaihtaa oma terveydenhoitajansa tai lääkärinsä; henkilökohtainen luottamuksellinen kontakti on herkkä ja keskeinen asia, johon vanhemmat haluavat vaikuttaa. Lisäksi nykyneuvola ei näyttänyt tutkimuksen valossa perhekeskeisenä ja vertaistukea tarjottiin vähän. Viljamaan mukaan tulevaisuuden neuvolassa vanhemmilla tulisi olla aikaa ja tilaa pohtia omaa vanhemmuuttaan: tällä tavoin saataisiin mahdollisesti katkaistua sukupolvien haitallisia kasvatukseen. (Viljamaa, 2003, s. 107–116.)

Kolmas virallinen taho, jonka yksi vanhempi mainitsi tuen lähteenä vanhemmuudelleen, oli tukiperhetoiminta. Perhe oli saanut tukiperheen kunnan sosiaalitoimen kautta muutamia vuosia aiemmin äidin sairastuttua masennukseen. Myös puutteellinen tukiverkosto oli ollut perusteena tukiperheen saamiselle. Keräsen (2004) mukaan tukiperhetoiminta lähtee usein aikuisten tarpeista, mutta lastensuojelullisesta näkökulmasta saattaa näyttäytyä lapsen kehitykselle myönteisenä tekijänä. Vieraillessaan tukiperheessä lapsi on lyhytaikaisesti erossa omasta perheestään ja etäämpänä tukea tarvitsevasta vanhemmasta ja saattaa päästä lastensuojelun keskiöön. (Keränen, 2004, s. 72–73.) Kyseiselle perheelle tukiperhe oli näyttäytynyt sekä tukena vanhemmuudelle että tärkeänä aikuiskontaktina perheen lapsille.

Vanhemmat mainitsivat myös muita virallisia tahoja, joista olivat saaneet apua ja tukea vanhemmuuteensa. Näitä olivat muun muassa ensi- ja turvakoti, lapsiperheiden kotipalvelu, sairaala ja erilaiset terapiat. Tukea edellä mainituilta tahoilta oli useimmiten saatu erityistilanteissa, kuten vanhemman sairastuessa tai erityislapsen syntymän yhteydessä. Waldénin (2006) neurologisesti sairaan tai vammaisen lapsen perheen selviytymisen tukemisesta käsittelevän tutkimuksen mukaan sekä synnytyssairaalaista että myöhemmiltä sairaalajaksoilta ja terapioista saatu tuki oli merkittävä. Vanhempien tukemisessa tärkeäksi nousi erityisesti lääketieteeseen, sosiaaliturvaan ja palveluihin liittyvä tiedollinen tuki sekä erilaisiin terapioihin liittyvä kuntoutuksellinen tuki. Lisäksi vanhemmat pitivät tärkeänä emotionaalista,

omia tunteita koskevaa tukea ja sairaan lapsen vanhemmuuteen ja käytännön asioiden järjestämiseen liittyvää tukea. (Waldén, 2006, s. 108–110.) Erityislapsen vanhemman esiinnostamat tuen sisällöt olivat hyvin samantyyppisiä edellä mainittujen Waldénin tutkimustulosten kanssa.

Epävirallisia tahoja, joista vanhemmat olivat saaneet tukea vanhemmuuteensa, olivat läheiset ihmiset ja vertaistoiminta. Läheisistä ihmisistä vanhemmat mainitsivat useimmiten omat vanhempansa ja ystävänsä. Vertaistoiminta oli useimmiten joko jonkin järjestön tarjoamaa vertaistukitoimintaa tai itse järjestettyä vertaistoimintaa. Erityislapsen vanhempi oli saanut merkittävästi vertaistukea muilta erityislasten vanhemmilta. Tonttilan (2006) mukaan vammaisten lasten äidit saivat tukea vanhemmuuteensa äidin omasta ekologisesta verkostosta. Ekologisella verkostolla Tonttila tarkoittaa äidin sosiaalista lähiympäristöä. Äidit kokivat vertaistuen merkityksellisenä omalle selviytymiselleen vanhempana. Äitien kokemusten mukaan toiset, samanlaisessa tilanteessa olevat äidit auttavat äitejä peilaamaan omia tunteuksiaan ja kokemuksiaan. Tonttilan tutkimuksessa äidit saivat tukea hyvinvoinnilleen ja tasapainottavia tekijöitä arkeensa myös perheen terveistä lapsista, päivähoidosta, työstä, parisuhteesta, asian uskonnollisesta tai filosofisesta käsittelystä, omista harrastuksistaan, opiskelusta sekä omilta ystäviltään. (Tonttila, 2006, s. 129–138.)

Kaiken kaikkiaan vanhempien kokemus saamastaan tuesta oli kytköksissä tuen tarpeen määrään ja sisältöön. Ne vanhemmat, jotka olivat tarvinneet apua arkisiin toimintoihin, olivat sitä saaneet joko virallisilta tai epävirallisilta tahoilta. Tuen saamisen edellytyksenä oli useimmiten vanhemman oma-aloitteisuus ja valmius ottaa vastaan tukea ja apua. Toisaalta nimenomaan vanhemmuudelle saatu tuki koettiin vähäiseksi, ja sitä saatiin enemmän epävirallisilta tahoilta, kuten vertaisryhmätoiminnasta. Varhaiskasvatuksen ja neuvolatoiminnan tarjoama tuki koettiin enemmän lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyväksi, mikä on sinällään luontevaa: päivähoidossa ja lastenneuvolassa lapsen suotuisa kasvu ja kehitys ovat toiminnan keskiössä. Vanhemmat kuitenkin olisivat kaivanneet tukea myös vanhemmuudelleen.

8.4 Onko perhemuodolla vaikutusta vanhemmuuteen?

Tämän tutkimuksen alkuasetelmana oli osittain vääräksi osoittautunut hypoteesini siitä, että perhemuodolla on vaikutusta vanhemmuuteen. Joissakin tilanteissa näin on, mutta ei aina. Tähän tutkimukseen osallistui kuuden perheen vanhempia, joten tutkimukseen osallistuneiden vanhempien käsityksistä ei voida eikä ole tarkoitus tehdä yleistyksiä, jotka koskisivat

tietyn perhemuodon perheitä. Siitä huolimatta on mielenkiintoista pohtia ja vertailla tutkimuksessa esiin tulleita asioita laajemmassa perspektiivissä. Esittelen seuraavaksi muutamia tutkimustuloksia, jotka kytkevät jollakin tavalla yhteen perhemuodon ja vanhemmuuden tai kasvatuksen.

Yksinhuoltajaperheiden ja uusperheiden lapsia ja perherakenteen vaikutusta lapsiin on tutkittu Suomessa lähivuosina jonkin verran. Väänänen (2013) tutkimuksen mukaan uusperheiden ja yksinhuoltajaperheiden lapsilla oli enemmän psyykkisiä ongelmia, kuin ns. biologisten perheiden (kaksi biologista vanhempaa) lapsilla. Uusperheiden lapset kärsivät enemmän käytösongelmista, vaikeuksista vertaissuhteissa sekä ylivilkkaudesta kuin muiden perheiden lapset. Väänänen tulkin mukaan tämä saattaa liittyä uuden perherakenteen ja ihmissuhteiden aikaansaamaan hämmennykseen aiheuttaen sopeutumisvaikeuksia ja käytöshäiriöitä. Yksinhuoltajaperheet olivat useammin yhteydessä lasten mielenterveyspalveluihin kuin biologiset perheet ja uusperheet. Väänänen viittaa kanadalaistutkimukseen (Cairney, Boyle, Oford & Racine, 2003), jonka mukaan yksinhuoltajaäideillä on muita äitejä enemmän masentuneisuutta. Väänänen tulkitsee äidin masentuneisuudella olevan mahdollisesti vaikutusta hänen kykyynsä vastata lapsen emotionaalisiin tarpeisiin, mikä taas vaikuttaa lapsen tunne-elämän kehitykseen. (Väänänen, 2013, s. 73, 77, 79, 88–91, 95–96.)

Tässä tutkimuksessa uusperheen vanhemman kuvaus perheen yhdestä lapsesta on samansuuntainen Väänänen (2013) tutkimustulosten kanssa. Uusperheen vanhempi kertoi lapsella olleen psyykkisiä ongelmia, joista perhe oli ollut yhteydessä perheneuvolaan. Vanhempi arveli lapsen vaikeuksien johtuvan ainakin osittain edellisen avioliittonsa epävakaisuuden aiheuttamasta turvattomuudentunteesta. Vanhempi oli myös ollut jonkin aikaa kyseisen lapsen yksinhuoltajana ennen uusperheen muodostumista, ja hän kertoi myös omasta masennustaustastaan.

Uusperheen vanhemman kuvauksen mukaan perheen olemukseen nimenomaan uusperheenä eläminen ei vaikuttanut merkittävästi. Hän kuvasi toimivansa yksittäisissä tilanteissa eri tavoin riippuen siitä, oliko kyse hänen omasta biologisesta lapsestaan vai puolison lapsesta. Hän toi kuitenkin useaan kertaan esiin käsityksensä siitä, että perheeseen kuuluva puolison lapsi on ensisijaisesti omien vanhempiensa lapsi, ja korosti biologisen äidin tärkeyttä lapselle. Hän oli hyväksynyt oman roolinsa äitipuolena, eikä kokenut sitä hankalaksi. Sutisen (2005) uusperheitä koskevan tutkimuksen mukaan on tyypillistä, että isä- ja äitipuolet eivät tiedä, mikä heidän roolinsa uusperheessä on, sillä kulttuuristamme puuttuu isä- ja äitipuolena

toimimista koskeva normisto. Keskeinen isä- ja äitipuolten toimintaan vaikuttava perusolettamus on lasten biologisten vanhempien ehdoton ensisijaisuus lasten elämässä. Sutisen tutkimuksessa mukana olleet isä- ja äitipuolet eivät voineet eivätkä halunneet ottaa biologisen vanhemman paikkaa, koska he ajattelivat biologisten vanhempien olevan lapselle parasta. Etenkin uusperheen alkuvaihetta elävien äitipuolten perusolettamuksiin kuului se, että puolison lapsia voi ja pitää rakastaa kuin omia lapsia. Perusolettamuksiin sisältyi myös se, että muualla asuvan biologisen vanhemman kontrolli tuli hyväksyä torjumatta. (Sutinen, 2005, s. 62–63.)

Suomeen tulevat maahanmuuttajat ovat usein lähtöisin kulttuureista, joissa lähisuku ja muu yhteisö ovat merkittävässä roolissa lasten kasvatuksessa. Niinpä sosiaalisen verkoston muutokset saattavat vaikuttaa merkittävästi vanhemmuuteen ja perheiden hyvinvointiin. (Kuittinen & Isosävi, 2013, s. 86.) Maahanmuuttajaperheiden vanhemmat pohtivat suomalaisen yhteiskunnan ja normien vaikutusta vanhemmuuteensa. He olivat omassa kulttuurissaan totuneet siihen, että lapsen kasvattajana toimii koko yhteisö, ja tukea vanhemmuuteen haetaan ja saadaan nimenomaan ympäröivältä yhteisöltä. He kaipasivat vahvempaa sosiaalista verkostoa, johon olisi kuulunut sekä maahanmuuttajia että tavallisia suomalaisia perheitä. Toinen vanhemmista toi esiin eriävät näkemyksensä lasten kasvatuksesta sosiaalitoimen kanssa ja kritisoi suomalaisia vanhempia liian vähäisestä lasten kurittamisesta.

9 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tekeminen on alusta saakka ollut mielenkiintoista. Teemana vanhemmuus koskettaa itseäni, tutkimuksen valmistuessa odotan perheeseemme neljättä lasta. Tutkimuksen tekeminen käynnistyi muutamia vuosia sitten. Pohdin tuolloin itse vanhemmuuden haasteita ja mahdollisuuksia. Perheeseemme kuului tuohon aikaan kaksi pientä lasta, ja huomasin, että kasvatustieteen opintoni ja lastentarhanopettajan ammattini eivät tehneet minusta sen parempaa vanhempaa, kuin kenestäkään muustakaan. Teoriassa tiesin, miten olisi pitänyt toimia, mutta arki asetti omat haasteensa, ja jouduin toteamaan, että aivan tavallinenkin, omasta mielestään etevä ja pätevä vanhempi tarvitsee tukea vanhemmuudelleen. Pro gradu-tutkielman tekeminen oli tuolloin myös tulossa ajankohtaiseksi, joten oli luontevaa valita tutkimusaiheeksi juuri vanhemmuus.

Vanhemmat ovat nykypäivänä monien vaatimusten paineessa. Työelämä kovenee, osa-aikatyön tekeminen ei edelleenkään ole monilla työpaikoilla mahdollista ja vaikka olisikin, taloudellisen yhtälön aikaansaaminen perheen toimeentulon turvaamiseksi ei ole helppoa. Myös alati lisääntyvä tieto lapsen kehitykseen vaikuttavista tekijöistä ja erilaisten vanhemmuuden toteuttamiseen liittyvien, jopa äärimmäisten suuntausten yleistyminen laittavat jokaisen vanhemman pohtimaan vanhemmuuttaan ja itselleen tärkeitä arvoja ja kasvatuksellisia päämääriä. Internetissä blogit, palstat ja keskustelufoorumit ovat myös merkittävästi nostamassa vanhemmuutta esiin ja herättävät runsaasti keskustelua.

Vaikka sanotaan, että ihmisillä on nykyään enemmän vapaa-aikaa kuin koskaan ennen, monissa lapsiperheissä ei ehkä tunnu siltä. Tavallinen arki kuormittaa vanhemmuutta yllättävän paljon. Isovanhemmat asuvat usein kaukana lastensa perheistä, ja jokapäiväiseen elämään ja arkeen tuen saaminen saattaa olla hankalaa. Monet vanhemmat taistelevat jaksamisensa ja erilaisten mielenterveysongelmien kanssa päivittäin. Erilaiset yhteiskunnan tarjoamat tukimuodot ovat yhä tärkeämmässä asemassa. Tuen tarpeen ja saatavuuden kohtaaminen ei ole itsestänselvyys. Vanhempia tulisi rohkaista entistä enemmän hakemaan itse apua ja ottamaan tukea vastaan silloin, kun sitä tarvitaan ja sitä on tarjolla.

Tämän tutkimuksen tekeminen on antanut paljon uusia eväitä lastentarhanopettajan työhön. Perheiden monimuotoisuuden ymmärtäminen ja huomioiminen on tullut osaksi arkipäivää ja konkretisoitunut päivittäisissä kohtaamisissa niin vanhempien kuin lasten kanssa. Työkaverien kanssa on useat kerrat pohdittu, mikä perheistä tekee erilaisia, ja miten oppisimme hyväksymään perheiden yksilölliset tavat toimia. Varhaiskasvatus eri muodoissaan on niin

tämän kuin monien muiden tutkimusten perusteella tärkeä tuki vanhemmille sekä heidän kasvatustehtävässään että vanhemmuuden tukijana.

Huolimatta siitä, että tutkimuksen tekemiseen on kulunut mielestäni liian pitkä aika, on työn valmistumisen venymisessä myös hyviä puolia. Tutkimusaihe on jalostunut alkuperäisestä ajatuksesta huomattavasti ja olen ehtinyt perehtyä monipuolisesti teoriakirjallisuuteen ja erilaisiin tutkimustuloksiin. Olen huomannut vanhemmuuden kiinnostavan tutkijoita edelleen niin Suomessa kuin ulkomailla. Hankkiessani lähdekirjallisuutta jouduin toteamaan, että tutkimustuloksia löytyi koko ajan lisää, ja juuri tämän tutkimuksen kannalta oleellista tietoa ei niin vain hankittukaan. Olen myös kehittynyt tutkijana tämän prosessin aikana. Tietoni sekä tutkimuksen aiheesta että metodologisista kysymyksistä ja erilaisista analysointimenetelmistä on lisääntynyt huomattavasti.

Tutkimuksen tuloksissa minua hämmästytti vanhempien erilaiset valmiudet kuvata vanhemmuuttaan ja vanhempana toimimiseen vaikuttavia tekijöitä. Itselle hyvin luonteva teema ei osoittautunutkaan kaikille kovin helpoksi ja kysymyksiin oli vaikea vastata. Jotkut vanhemmat pohtivat hyvinkin paljon tekemisiään sekä etu- että jälkikäteen toisten eläessä juuri tässä hetkessä sen kummemmin filosofoimatta toimintansa tarkoitusta ja tavoitetta. Jäinkin miettimään, onko toinen tyyli parempi kuin toinen? Onko lopputulos erilainen riippuen siitä, kuinka paljon vanhemmuutta miettii, suunnittelee ja pohtii?

Olin yllättynyt vanhempien oman kehityshistorian ja vanhemmuutta edeltävän elämänsä vaikutusten merkittävydestä vanhempana toimimiseen. Mennessäni haastattelemaan niin sanotun tavallisen ydinperheen vanhempaa, en osannut ajatella, kuinka syvällistä pohdintaa tulisin haastattelussa kuulemaan, ja kuinka pitkälle lapsuuden kokemukset saattavat kantaa, niin hyvässä kuin pahassa. Haluaisinkin nostaa jatkotutkimuksen aiheeksi hieman syvällisemmän ja laajemman tutkimuksen oman lapsuuden vaikutuksista vanhemmuuteen. Haasteita asettaa mahdollisesti sopivien tutkittavien löytäminen. Tähän tutkimukseen valikoitui täysin sattumalta sellaisia henkilöitä, joiden historialla oli huomattava merkitys heidän vanhemmuudelleen. Mistä ja miten olisi mahdollisuus tavoittaa juuri ne tutkittavat, joilta saataisiin uutta tietoa kehityshistorian vaikutuksista vanhemmuuteen?

Omat ajatukseni ja käsitykseni vanhemmuudesta ovat muuttuneet tutkimuksen tekemisen myötä jonkin verran. Asioiden tärkeysjärjestykseen asettaminen ja riman laskeminen monessa asiassa ovat osoittautuneet tarpeellisiksi toimiksi. On tullut selväksi, että kolmen alle kouluikäisen lapsen, kokopäivätyön, kodinhoidon, parisuhteen ja opiskelun yhdistäminen on

miltei mahdoton yhtälö. Jokainen elämän osa-alue on jossakin vaiheessa viimeisen kahden ja puolen vuoden aikana ollut huonolla hoidolla ja ajankäytön suunnittelu on ollut todella haasteellista. Niinpä on helppo ymmärtää tässäkin tutkimuksessa esiin tulleita vanhemmuuden kipukohtia: kuinka antaa kaikille lapsille riittävästi aikaa, kohdella lapsia tasapuolisesti ja yksilöllisesti, hoitaa muutakin kuin pakolliset kotityöt, jaksaa olla ymmärtäväinen parisuhteessa ja vielä onnistua tekemään leipätyönsä hyvin? Mitkä asiat ovat loppujen lopuksi niitä, joilla todella on merkitystä lapsen kehitykselle? Olen taipuvainen ajattelemaan, että siitä vanhemmuudessa lopulta on kyse.

LÄHTEET

- Ahonen, S. (1994). Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. (1994). Laadullisen tutkimuksen työtapoja. (s. 113-160). Helsinki: Kirjayhtymä.
- Alasuutari, M. (2003). Kuka lasta kasvattaa? Vanhemmuuden ja yhteiskunnallisen kasvatuksen suhde vanhempien puheessa. Helsinki: Gaudeamus.
- Aunola, K. (2005). Kasvatus ja vanhemmuus: tutkimuksen traditiot ja haasteet. *Psykologia* 40 (4). (s. 356-369).
- Aunola, K. & Kervinen, S. (2013). Vanhempien kasvatustyylien yhteys lasten koulussa käytämiin työskentelytapoihin. *Psykologia* 48 (1). (s. 4-16).
- Aunola, K., Nurmi, J-E., Onatsu-Arvilommi, T. & Pulkkinen, L. (1999). The role of parents' self-esteem, mastery-orientation and social background in their parenting styles. *Scandinavian Journal of Psychology* 40. (s. 307-317).
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development* 67 (6). (s. 3296-3319).
- Bardy, M. (2002). Mistä vanhemmuus tehdään? Teoksessa Kolbe, L. & Järvinen, K. (toim.) (2002). Onks ketään kotona? Kasvatuksen suuntaa etsimässä. (s. 35-52). Helsinki: Tammi.
- Bardy, M. & Barkman, J. (2001). Tunteet ja ilmaisutaidot sosiaalipoliittisena kysymyksenä. *Yhteiskuntapolitiikka* 66 (3). (s. 199-209).
- Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic Psychology Monographs* 75. (s. 43-88).
- Baumrind, D. (1966). Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior. *Child Development* 37 (4). (s. 887-907).
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development* 55. (s. 83-96).
- Belsky J. & Barends, N. (2002). Personality and parenting. Teoksessa Bornstein, M. H. (toim.) (2002). Handbook of parenting: Vol. 3. Being and becoming a parent. (s. 415-438). New Jersey: Lawrence Erlbaum

- Belsky, J., Lerner, R.M., & Spanier, G.B. (1984). *The child in the family*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment. Attachment and loss: Vol. 1. Loss*. New York: Basic Books.
- Broberg, M. (2010). *Uusperheen voimavarat ja lasten hyvinvointi*. Helsinki: Väestöliitto.
- Broberg, M. & Tähtinen, J. (2009). Perheen toimivuus ja vanhemmuus yksinhuoltajaperheissä. Teoksessa Forssén, K. Haataja, A. & Hakovirta, M. (toim.) (2009). *Yksinhuoltajuus Suomessa*. (s. 154-169). Helsinki: Väestöliitto.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bronstein, P. (1984). Differences in mothers' and fathers' behaviors toward children: A cross-cultural comparison. *Developmental Psychology* 20. (s. 995-1003).
- Cairney, J., Boyle, M., Offord, D. R. & Racine, Y. (2003). Stress, social support and depression in single and married mothers. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology* 38 (8). (s. 442-449).
- Darling, N. & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113 (3). (s. 487-496).
- Eerola, P. (2015). *Responsible fatherhood: A narrative approach*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2003). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Gummerus.
- Haataja, A. (2009). Kuka on yksinhuoltaja? Yksinhuoltajien määrä ja profiili eri aineistojen valossa. Teoksessa Forssén, K., Haataja, A. & Hakovirta, M. (toim.) (2009). *Yksinhuoltajuus Suomessa*. (s. 46-62). Helsinki: Väestöliitto
- Hiilamo, H. (2006). *Akantappolaista isäkiintiöön. Perhepolitiikan pitkä linja Suomessa ja Ruotsissa*. Helsinki: Stakes.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2001). *Tutkimushaastattelu*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2007). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Hoikkala, T. (1993). *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit*. Helsinki: Gaudeamus.

- Holden, G. W., & Miller, P. C. (1999). Enduring and different: A meta-analysis of the similarity in parents' child rearing. *Psychological Bulletin* 125. (s. 223–254).
- Huttunen, J. (1994). Isyys ja miehisuus: isä perhepsykologisessa tutkimuksessa. Teoksessa Virkki, J. (toim.) (1994). Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. (s. 46-66). Helsinki: WSOY.
- Huttunen, J. (2001). Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Huusko, M. & Paloniemi, S. (2006). Fenomenografia laadullisena tutkimussuuntauksena kasvatustieteissä. *Kasvatus* 37 (2). (s. 162-173).
- Hyväri, S. (2005). Vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvat suhteet. Teoksessa Nylund, M. & Yeung, A. (toim.) (2005). Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. (s. 214-235). Tampere: Vastapaino.
- Häkkinen, K. (1996). Fenomenografisen tutkimuksen juuria etsimässä - teoreettinen katsaus fenomenografisen tutkimuksen lähtökohtiin. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Jallinoja, R. (1985). Johdatus perhesosiologiaan. Porvoo: WSOY.
- Jallinoja, R. (1998). Perhe. Teoksessa Saksala, E. (toim.) (1998). Muutoksen sosiologia. (s. 63-67). Helsinki: Yleisradio.
- Jallinoja, R. (2000). Perheen aika. Helsinki: Otava.
- Jallinoja, R. (2006). Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä. Helsinki: Gaudemus.
- Kakkori, L. & Huttunen, R. (2011). Fenomenologia, hermeneutiikka ja fenomenografinen tutkimus. URL: <http://users.utu.fi/rakahu/fenomenografia2011.pdf>. Viitattu 29.12.2014.
- Kaskela, M. & Kekkonen, M. (2006). Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Oppaita 63. Helsinki: Stakes.
- Kekkonen, M. (2014). Perheiden lastenhoitojärjestelyt ja tyytyväisyys päivähoitopalveluihin. Teoksessa Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (toim.) (2014). Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. (s. 258-273). Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Kempainen, J. (2001). Kotikasvatus kolmessa sukupolvessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Keränen, S. (2004). Tukiperhetoiminta lasten kuvaamana. Tutkimus lasten osallistumisesta ja kokemista merkityksistä lastensuojelun avohuollon tukiperhetoiminnassa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Keskinen, H., Aunola, K., Lerkkanen, M-K., Poikkeus, A-M., Niemi, P., Nurmi, J-E. & Kiuru, N. (2012). Lapsen lukivaikeusriski vanhemmuustyylien ja ongelmakäyttäytymisen välisiä yhteyksiä muuntavana tekijänä. *Kasvatus* 43 (4). (s. 350–360).
- Kinnunen, U., Malinen, L. & Laitinen, K. (2009). Työn ja perheen yhteensovittaminen: perheiden kokemuksia ja ratkaisuja. Teoksessa Rönkä, A., Malinen, K. & Lämsä, T. (toim.) (2009). *Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa.* (s. 125-147). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Kivijärvi, S., Rönkä, A. ja Hyväluoma, J. (2009). Vanhemmuus arjessa: neuvottelua, hässäköitä ja hassuttelua. Teoksessa Rönkä, A., Malinen, K. & Lämsä, T. (toim.) (2009). *Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa.* (s. 47-68). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Korhonen, M. (2002). Aina oli joku kotona. Teoksessa Kolbe, L. & Järvinen, K. (toim.) (2002). *Onks ketään kotona? Kasvatuksen suuntaa etsimässä.* (s. 53-47). Helsinki: Tammi.
- Kuittinen, S. & Isosävi, S. (2013). Vanhemmuus ja pienten lasten hoiva eri kulttuureissa. Teoksessa Alitolppa-Niitamo A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.) (2013). *Olemme muuttaneet - ja kotoudumme.* (s. 78-95). Helsinki: Väestöliitto.
- Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (toim.) (2014). *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014.* Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin tutkimuskeskus.
- Lammi-Taskula, J. & Salmi, M. (2004). Aikaa työlle, aikaa perheelle. Teoksessa Salmi, M. & Lammi-Taskula, J. (toim.) (2004). *Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea.* (s. 30-39). Helsinki: Stakes.
- Lammi-Taskula, J. & Salmi, M. (2008). Huoli jaksamisesta vanhempana. Teoksessa Moisio, P., Karvonen, S., Simpura, J. & Heikkilä, M. (toim.) (2008). *Suomalaisten hyvinvointi 2008.* (s. 38-60). Helsinki: Stakes.
- Lammi-Taskula, J. & Salmi, M. (2010). Lapsiperheiden toimeentulo lamasta lamaan. Teoksessa Vaarama, M., Moisio, P. & Karvonen, S. (toim.) (2010). *Suomalaisten hyvinvointi 2010.* (s. 198-215). Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin tutkimuskeskus.

- Lastensuojelulaki 417/2007. Finlex. URL: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Viitattu 15.3.2015.
- Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. URL: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>. Viitattu 8.2.2015.
- Leinonen, J. (2004a). Families in struggle. Child mental health and family well-being in Finland during the economic recession of the 1990s: The importance of parenting. Helsinki: Stakes.
- Leinonen, J. (2004b). Vanhemmuus lapsen kasvuympäristön osana. *Psykologia* 39 (3). (s. 176-195).
- Leinonen, J., Solantaus, T. & Punamäki, R. (2003). Social support and the quality of parenting under economic pressure and work load in Finland: The role of family structure and parental gender. *Journal of Family Psychology* 17. (s. 409–418).
- Luster, T. & Okagaki, L. (toim.) (1993). Parenting. An ecological perspective. New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. Teoksessa Mussen, P. H. & Hetherington E. M. Handbook of child psychology: Vol. 4. Socialization, personality, and social development. Neljäs painos. (s. 1-101.) New York: Wiley.
- Malinen, K. (2011). Parisuhde pikkulapsiperheessä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Malinen, K., Sevón, E. & Kinnunen, U. (2006). Työssäkäyvien pienten lasten äitien ja isien kokemukset vanhemmuudesta. *Psykologia*, 41 (5). (s. 345–360).
- Marton, F. (1988). A research approach to investigating different understandings of reality. Teoksessa Sherman, R. & Webb, R. (toim.) (1988). Qualitative research in education. Focus and methods. (s. 141-161). London: Falmer Press.
- Marton, F. & Booth, S. (1997). Learning and awareness. New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- McBride, B.A., Schoppe, S.J., & Rane, T.R. (2002). Child characteristics, parenting stress, and parental involvement: Fathers versus mothers. *Journal of Marriage and Family* 64. (s. 998-1011).
- Metsämuuronen, J. (2008). Laadullisen tutkimuksen perusteet. Jyväskylä: Gummerus.

- Metsäpelto, R-L. (2003). Individual differences in parenting: The five-factor model of personality as an explanatory framework. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Metsäpelto, R-L. & Pulkkinen, L. (2004). Vanhempien kasvatustyyli ja psykososiaalinen toimintakyky. *Psykologia* 39 (3). (s. 212-222).
- Moring, A. (2013). Oudot perheet: Normeja ja ihanteita 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Helsingin yliopisto
- Mykkänen, J. (2010). Isäksi tulon tarinat, tunteet ja toimijuus. Becoming a father - types of narrative, emotions and agency. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Männikkö, M. (2011). Kaksi erilaista vertaistukiryhmää- vuorovaikutusrakenteiden vertailu. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 48. (s. 218–231).
- Niikko, A. (2003). Fenomenografia kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Nylund, M. (2005). Vertaisryhmät kokemuksen ja tiedon jäsentäjinä. Teoksessa Nylund, M. & Yeung, A. (toim.) (2005). *Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus.* (s. 195-213). Tampere: Vastapaino.
- Nätkin, R. (2003). Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Forsberg, H. & Nätkin, R. (toim.) (2003). *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä.* (s. 16-38). Helsinki: Gaudeamus.
- Oksi-Walter, P. (2009). Syleilen ulkomaalaista. Teoksessa Oksi-Walter, P., Roos, J. & Viertola-Cavalli, R. (2009). *Monikulttuurinen perhe.* (s. 67-127). Helsinki: Arkki.
- Paajanen, P. (2007). *Perhebarometri 2007. Mikä on minun perheeni? – Suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997.* Helsinki: Väestöliitto.
- Peltola, M. (2014). *Kunnollisia perheitä. Maahanmuutto, sukupolvet ja yhteiskunnallinen asema.* Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Perheet 2013. Suomen virallinen tilasto. Vuosikatsaus 2013. Helsinki: Tilastokeskus. URL: http://tilastokeskus.fi/til/perh/2013/02/perh_2013_02_2014-11-21_tie_001_fi.html. Viitattu 22.3.2015..
- Perheet 2014. Suomen virallinen tilasto. Helsinki: Tilastokeskus. URL: http://tilastokeskus.fi/til/perh/2014/perh_2014_2015-05-28_tie_001_fi.html. Viitattu 7.6.2015.

- Perälä, M.-L., Salonen, A., Halme, N. & Nykänen, S. (2011). Miten lasten ja perheiden palvelut vastaavat tarpeita? Vanhempien näkökulma. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Piensoho, T. (2006). Perheestä voimaa työhön – työstä voimaa kotiin. Työssäkävien kokemuksia työn ja perheen tasapainosta. Helsinki: Helsingin yliopisto, koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia, Vantaa.
- Pihlaja, P. & Viitala, R. (2004). Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOY.
- Poikolainen, J. (2002). Kasvatustietoisuuden ulottuvuuksia. Vanhempien käsityksiä kasvatuksesta ja vanhemmuudesta. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Pulkkinen, L. (2002). Koti, koulu ja yksityinen elämänpiiri hyvän elämän ankkureina. Teoksessa Rönkä, A. & Kinnunen, U. (toim.) (2002). Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. (s. 14-29). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Pulkkinen, L. (1977). Kotikasvatuksen psykologia. Jyväskylä: Gummerus.
- Pulkkinen, L. (1994). Millaista lastenkasvatusta nykytutkimus suosittelee? Teoksessa Virkki, J. (toim.) (1994). Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. (s. 26-45). Helsinki: Wsoy.
- Ritala-Koskinen, A. (2003). (Uus)perhe lapsen silmin. Teoksessa Forsberg, H. & Nätkin, R. (toim.) (2003). Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. (s. 121-139). Helsinki: Gaudeamus.
- Schmitt, F. & Piha, J. (2008). Vanhemmuudesta – vanhempana oleminen ja vanhempana toimiminen. Perheterapia 24 (2). (s. 6-14).
- Sevón, E. (2009). Maternal Responsibility and Changing Relationality at the Beginning of Motherhood. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Solantaus, T. (2010). Lama ja nuoret: Vaikutuksia ja kokemuksia. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. URL: http://statsradetskansli.fi/ajankohtaista/tapahtumat/2010/nuorisoseminaari/pdf/esitykset/Tytti_Solantaus_20012010.pdf. Viitattu 8.4.2015.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Finlex. URL: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>. Viitattu 15.3.2015.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2004). Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Opas työntekijöille. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 14. Helsinki.

- Stakes. (2005). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Saarijärvi: Gummerus.
- Sutinen, P. (2005). Vanhempana ja aikuisena uusperheessä. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Terveystieteiden tutkimuskeskus. (2010). Finlex. URL:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>. Viitattu 15.3.2015.
- Thomas A. & Chess S. (1977). Temperament and development. New York: Brunner/ Mazel.
- Tiilikka, A. (2005). Äitien kasvatuskäsityksiä ja arviointeja hyvästä päiväkotikasvatuksesta. Oulu: Oulun yliopisto.
- Tonttila, T. (2006). Vammaisen lapsen äidin vanhemmuuden kokemus sekä lähiympäristön ja kasvatuskumppanuuden merkitys. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2002). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tuovinen, P. (2014). Isien ja tyttärien kertomuksia yksinhuoltajaperheestä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Uljens, M. (1989). Fenomenografi. Forskning om uppfattningar. Lund: Studentlitteratur.
- Valkonen, L. (2006). Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides- ja kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Varhaiskasvatustutkimuskeskus. (1973). Finlex. URL: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>. Viitattu 15.3.2015.
- Viljamaa, M-L. (2003). Neuvola tänään ja huomenna. Vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Värrin, V-M. (2000a). Hyvä kasvatustutkimus – kasvatustutkimus hyvään. 3. korjattu painos. Tampere: Tampere University Press.
- Värrin, V-M. (2000b). Maailma muuttuu, mutta kasvatustutkimus pysyy – auttamisvastuu kasvatustutkimuksen perustana. Kasvatus 31 (2). (s. 130-141).
- Väänänen, R. (2013). Perheen rakenteen, dynamiikan ja arvojen merkitys lapsen psyykkiselle hyvinvoinnille. Kuopio: University of Eastern Finland.
- Waldén, A. (2006). Muurinsärkijät - Tutkimus neurologisesti sairaan tai vammaisen lapsen perheen selviytymisen tukemisesta. "Breaking Down Walls" - a Study on the Coping Support Received by Families of Neurologically Sick or Disabled Children. Kuopio: Kuopion yliopisto.

LIITE 1. Teemahaastattelurunko

Kehityshistoria

Kerro hiukan itsestäsi ja perheestäsi.
Minkä ikäinen olet, oletko kouluttautunut johonkin ammattiin, oletko työssä vai kotona?
Minkä ikäisiä lapsesi ovat?
Kerro hiukan omasta lapsuudestasi.
Ajatteletko oman lapsuutesi vaikuttavan vanhemmuuteesi?
Milloin ensimmäinen lapsesi syntyi?
Millaisia kokemuksia sinulla on ensimmäisen lapsesi syntymästä ja vanhemmaksi tulemisesta?
Miten määrittelisit vanhemmuuden?

Persoonallisuus

Millainen olet itse luonteeltasi?
Miten se näkyy tavassasi olla vanhempi?
Millaisia ajatuksia sinulla on kasvatuksesta?
Miten kuvailisit itseäsi vanhempana?
Mitkä asiat ovat mielestäsi tärkeitä kasvatuksessa ja vanhemmuudessa?
Millaiset asiat saavat sinut tuntemaan onnistumisia vanhemmuudessasi?
Millaiset asiat saavat sinut tuntemaan epäonnistumista vanhemmuudessasi?
Koetko stressiä?
Vaikuttaako se vanhemmuuteesi?

Parisuhde

Miten puoliso osallistuu lasten kasvatukseen?
Miten roolit jakautuvat perheessänne vanhempien kesken?
Millä tavalla arkiset asiat sujuvat?
Vaikuttaako parisuhteenne mielestäsi vanhemmuuteesi?

Sosiaaliset verkostot

Mistä saat tukea vanhemmuuteesi?
Onko sinulla samassa elämäntilanteessa olevia ystäviä?
Käytättekö päivähoitopalveluita tai muuta yhteiskunnan tarjoamaa tukea vanhemmuuteen?
Miten yhteiskunta mielestäsi tukee vanhemmuutta?

Lapsen ominaisuudet

Kerro hieman lapsistasi.
Millaisia he ovat luonteeltaan, iältään, sukupuoli (erityisominaisuudet)?
Oletko samanlainen vanhempi suhteessa kaikkiin lapsiisi?

Työ

Opiskeletko tai oletko työssä?
Miten se näkyy vanhemmuudessasi?
Mitä ajattelet työstä vanhemmuuden kannalta?
Mietitkö kotiasioita töissä tai työasioita kotona?

Muuta

Millaisia haasteita vanhemmuudessa mielestäsi on omalla kohdallasi?
Millaisia mahdollisuuksia vanhemmuudessa on mielestäsi omalla kohdallasi?
Mitä yleisesti ajattelet kasvatuksesta tai vanhemmuudesta?
Mitä muita asioita liität vanhemmuuteen?

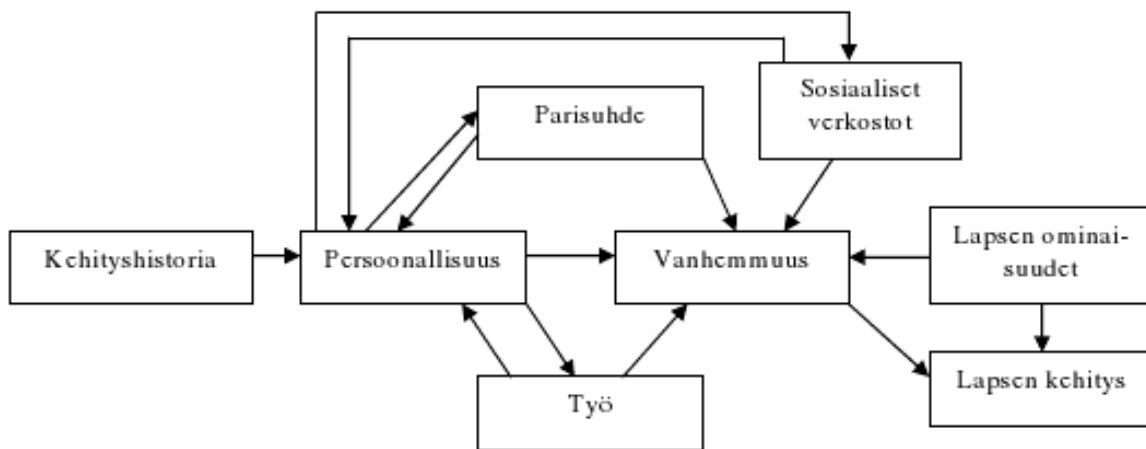
LIITE 2. Teemahaastattelurunko

Erilaisten perheiden käsityksiä (nyky)vanhemmuudesta

Oma ikä, ammatti, koulutus
Lapsen/lasten iät
Oma lapsuus ja lapsuuden perhe
Vanhemmuuden määritelmä

Perhetilanne
Roolit perheessä
Arjen sujuminen

Vertaistuki
Sosiaaliset suhteet ja tukiverkosto
Päivähoito, neuvola, terapiat ym.
Yhteiskunnan tuki

Työssä, opiskelemissa, työtön, kotona?

Luonteenpiirteet – vanhemmuus
Ajatuksia kasvatuksesta
Kuvauksia omasta vanhemmuudesta
Tärkeät asiat kasvatuksessa

Lapsen temperamentti ja persoonallisuus
Lapsen ikä ja sukupuoli
Lapsen erityisominaisuudet

MUUTA
Haasteet ja mahdollisuudet vanhemmuudessa
Yleisiä ajatuksia kasvatuksesta/vanhemmuudesta
Mitä muita asioita liität vanhemmuuteen?

LIITE 3. Saatekirje vanhemmille

Hei!

Olen Laura Kaattari, lastentarhanopettaja ja kasvatustieteen opiskelija. Olen valmistunut lastentarhanopettajaksi Oulun yliopistosta vuonna 2008, ja nyt jatkan maisteriopintojani. Tavoitteeni on valmistua kasvatustieteen maisteriksi viimeistään keväällä 2014.

Maisteriopintoihin kuuluvassa pro gradu-tutkielmassani tutkin vanhempien kokemuksia vanhemmuudesta. Kerään tutkimuksen aineiston haastattelemalla alle kouluikäisten lasten vanhempia, ja nyt pyytäisinkin Teitä osallistumaan haastatteluun. Haastattelukysymykset liittyvät vanhemmuuteen, omiin kokemuksiinne vanhemmuudesta ja lapsiperheen arjesta.

Haastattelut toteutetaan kevään 2013 aikana. Haastattelu kestää noin 1-2 tuntia. Kerätty aineisto käsitellään luottamuksellisesti, henkilöllisyytenne ja asuinpaikkakuntanne eivät missään vaiheessa tutkimusta tule esiin. Jos suostutte osallistumaan tutkimukseen, pyydän Teitä täyttämään alla olevat tiedot, ja palauttamaan ne päiväkodin henkilökunnalle. Olen sitten puhelimitse teihin yhteydessä sopiakseni haastatteluajan ja -paikan.

Annan mielelläni lisätietoa tutkimuksesta ☺

Ystävällisin terveisin, Laura Kaattari

laura.kaattari@hotmail.com

p. 040-7289348

Leikkaa tästä -----

Nimi: _____

Puhelinnumero: _____

Kellonaika, jolloin teidät tavoittaa parhaiten _____

Tutkimukseen osallistuu ___ toinen vanhemmista

___ molemmat vanhemmat